

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Halvdan Lefèvre

**MÆNDENE I
DANMARKS
FRIHEDSRÅD**

PRIOR

MÆNDENE I DANMARKS FRIHEDSRAAD

HALFDAN LEFÈVRE

MÆNDENE I
DANMARKS
FRIHEDSRAAD

VILHELM PRIORS FORLAG
ALLAN C. CHRISTENSEN & PRIOR
KØBENHAVN 1945

Copyright by
VILHELM PRIORS FORLAG
Allan C. Christensen & Prior

—
1. Oplag
trykt i 9000 Eksemplarer

FORORD

I den haardeste og mest betydningsfulde Periode af vor Frihedskamp, var Ledelsen af denne, og derigennem Styret af vort Land, lagt i Hænderne paa Danmarks Frihedsraad. Den danske Modstandsbevægelse og den altovervejende Del af det danske Folk fulgte uden Tøven og i fuld Tillid Frihedsraadets Bud, Raad og Anvisninger. I denne Bog har jeg forsøgt at give et Billede af de Mænd, som dannede Danmarks Frihedsraad. Jeg har gerne villet fortælle, hvøm de var, hvorfra de kom, og hvad de udrettede. Hovedvægten er lagt paa Skildringen af de Mænd, som var med til at danne Raadet, som sad længst i det, og som var med til dets Organisering og Opbygning. Naar de af Raadets Medlemmer, som indtraadte i 1945 omtales mere summarisk, skyldes det ikke, at deres Indsats i Frihedskampen eller iøvrigt har været mindre, men blot det, at de i denne Forbindelse ikke hører til Forgrundsfigurerne.

Naar jeg ikke her bringer nogen Biografi af Professor Arne Noe Nygaard, skønt han var med til at stifte Raadet og fastlægge dets Linje, maa dette ikke betragtes som en Underkendelse af hans Indsats, men udelukkende ses som en Følge af Emnets Afgrænsning. Professor Arne Noe Nygaard repræsenterede Dansk Samling, og det blev dette Partis Formand, Arne Sørensen, der afløste Arne Noe Nygaard i December 1943, som kom til at gøre Hovedindsatsen for dette Parti i Frihedsraadet.

Naar Major Muus og Major Lippmann ikke faar nogen speciel Omtale, endskønt de var Medlemmer af Raadet, er det ud fra samme Synspunkt. De var som Udsendinge fra Special Forces ikke med i Raadets Opbygning og Arbejde, deres Rolle var Informatørens og Observatørens. Folketingsmand Dr. jur. h.c. Christmas Møller, hvis store Indsats omtales flere Steder i det følgende, skulde, hvis han var kommet hjem før Kapitulationen, være indtraadt i Frihedsraadet. Christmas Møllers Indtræden skete imidlertid i Realiteten først efter den 5. Maj 1945. Jeg har derfor under Hensyntagen til Emnets Afgrænsning ikke behandlet Christmas Møllers Person og hans Arbejde i noget specielt Kapitel; hans Indsats og hans Data vil iøvrigt være almenkendte.

Jeg takker hver enkelt af Raadets Medlemmer for den Venlighed, de har vist mig ved at give

alle de personlige Oplysninger, som ligger til Grund for mine Skildringer. Jeg takker ligeledes, fordi de saa beredvilligt har gennemlæst, hvad jeg skrev om dem, og derved har muliggjort, at de faktiske Oplysninger, jeg giver, er blevet korrekte.

Endelig takker jeg Redaktionen af „Frit Danmark“'s Hvidbog, fordi jeg har faaet Adgang til dette Værks Kildemateriale.

Halfdan Lefèvre

DANMARKS FRIHEDSRAAD

DET har været sagt, at den Krig, der begyndte i 1939 med Tysklands Overfald paa Polen, og Frankrigs og Englands Krigserklæring til de nazistiske Verdens-Erobrere, var en anden, end den der i 1945 endte med de nazistiske-fascistiske Staters betingelsesløse Kapitulation til de sejrende Forenede Nationer. Denne paradoxale Udtalelse, som er blevet mødt med skarpe Modsigelser, rummer trods alt en Sandhed. Det er nemlig en Kendsgerning, at store Kredse, ja den overvejende Del af de vestlige Demokratiers Folk, ikke til fulde forstod, hvilken frygtelig Trusel Nazismen var for hele Menneskeheden, før Størstedelen af de Lande, som tilhører den vesteuropæiske Kulturkreds, i Foråret 1940 var blevet underkuet i Brand og mange i vort Land ved Krigens Udbrud var mest tilbøjelige til at betragte Hitlers Felttog mod Polen som noget, der slet ikke angik Danmark.

Derfor kom den 9. April som et Chok for det danske Folk, der havde levelt sig ind i den Forestilling, at den Slags kunde ske alle andre Steder end hos os. Havde vi ikke en Ikke-Angrebspagt med Tyskland? Ønskede vi ikke at leve i Fred?

Den Sorgløshed og Mangel paa selv de elementæreste Forberedelser til Imødegaaelse af et fjendtligt Angreb, som blev vor Skæbne, var vi dog ikke ene om. Den fandt sine Paralleler selv i et Verdensrige som England, som først var begyndt en alvorlig Oprustning efter München. Det var først og fremmest Englands geografiske Beliggenhed, som i det frygtelige Aar 1940 reddede Landet fra Undergang, og som muliggjorde dette tapre Folks bedste Egenskaber, at mobilisere alle Kræfter til den store Kamp, som efter næsten seks Aars blodig Krig skulde føre en forenet Verden til Sejr over det nazistisk-fascistiske Vanvid.

Verden var en anden, da Krigen sluttede, end da den begyndte. Verden havde set ned i Afgrunden og havde forstaaet, hvorfor den kæmpede, og hvad den havde været ved at miste. Demokratiet, Folkenes Kærlighed til Frihed og Fædreland og deres Vilje til at betale den fulde Pris for alt det, der gør Livet værd at leve, var blevet genfødt under Kampen. Det bliver Opgaven at føre disse Aars Lære videre til kommende Slægter.

De første Maaneder efter den 9. April præge-

des af et voksende Sammenhold mellem alle Klasser og Partier i vort Folk.

Danmark forenedes i et stort Frimureri, naar det hyldede sin Konge, og naar det mødtes til de store Alsangstævner. Man lærte at synge de gamle nationale Sange, hvis Ord indtil da havde været tomme og døde for de fleste. Man lærte frit at bekende sin Danskhed.

Tiden prægedes af en national Besindelse, der blandt andet gav sig Udtryk i en Fordybelse i Fædrelandets Historie, og midt i Skammen over, at andre kæmpede mod vore Undertrykkere, medens vi selv var passive, søgte man Trøst i Beretningerne om de danske Soldaters Modstand i Okkupationens første Morgentimer. Mindestene og Monumenter rejstes udover Landet for de Faldne. For de store Kredse, der støttede Regeringens Politik, blev disse faa faldne et Udtryk for, at Danmark havde kæmpet, at vi trods alt havde gjort vor Pligt. For andre blev deres Død dog en Forpligtelse til fortsat Kamp. Og bag den nationale Enighed begyndte Modstanden mod Kompromisets Politik at vokse. Rundt om i Landet mødtes Mænd og Kvinder, som fandt, at Danmark ikke kunde nøjes med at synge sig væk fra sin Skæbne.

Efterhaanden som Tyskerne gennemtvang den ene Undtagelseslov efter den anden, steg de utilfredses Tal, og den Enighed, som var den herskende i Besættelsens første Tid, maatte vige

Pladsen for Kampen mellem dem, der vilde føre Maadeholdets Politik videre og dem, der ønskede aaben Krig.

Forbudet mod det kommunistiske Parti, Oprettelsen af Frikorps Danmark og Undertegnelsen af Antikominternpagten var mest af alt med til at vække Opposition mod Regeringen og styrke den aktive Front.

I disse Aar dannedes de store illegale Organisationer „Frit Danmark“ og „Ringene“, og Danmarks kommunistiske Parti og Dansk Samling omstillede hele deres Partiapparat til Tjeneste i den nationale Modstandsbevægelse. I Efteraaret 1942 voksede Uroen. Sabotagen mod de Industrier, der arbejdede for Tyskerne, tog til. I Foraaret og Sommeren 1943 gik en Bølge af Strejker over Landet, og den 29. August 1943 indførte Tyskerne militær Undtagelsestilstand i Danmark.

Kort efter den 29. August samledes Ledelsen af vore Modstandsgrupper, saaledes som det tidligere var sket i alle andre undertrykte Lande, idet Danmarks Frihedsraad stiftedes den 16. September 1943.

Det kunde være fristende at betragte disse to Datoer, den 29. August og den 16. Septbr., som Udtryk for et Vagtskifte. Indtil den 29. August førtes af de vekslende Regeringer en henholdende Politik, og i Ly af den opbyggedes Modstandsbevægelsen, som saa overtog Roret, da

Regeringen den 29. August sagde nej. Et saadant Synspunkt er dog ikke i Overensstemmelse med de historiske Kendsgerninger. Modstandsbevægelsen opbyggedes ganske vist, medens Regeringen førte sin henholdende Politik, men den voksede paa Trods af Regeringen, der havde gjort alt, hvad den kunde for at hindre Opbygningen af den aktive Frihedsførd; den havde aldrig ønsket, at det skulde komme til et aabent Brud med Tyskerne. Det var Modstandsbevægelsen, der med sin Sabotage og anden illegal Virksomhed fremkaldte den 29. August og ikke Regeringen. For Danmarks Frihedskamp er denne Dato derfor ikke saa betydningsfuld, som man fra visse Sider ønsker at gøre den til. Frihedskampen begyndte længe før denne Dag.

Man kan derimod betragte den 29. August 1943 som et Skæringspunkt; her krydser to Kurver hinanden, den ene dalende, der udtrykker Regeringens svigtende Tag i Befolkningen, den anden stigende, der viser Modstandsbevægelsens voksende Magt i Folket. Man maa, naar man dømmes de vekslende Regeringer, vi havde under Besættelsen, nemlig ikke glemme, at de til at begynde med havde næsten hele Folket bag sig. Langsomt fulgte flere og flere dem, der mod Regeringens Ønske vilde Kamp, men først efter den 29. August fik Modstandsbevægelsen efterhaanden Folkets Flertal bag sig.

Mange vil maaske sige, at det trods alt var til Gavn for Landet, at Regeringen blev ved Magten saa længe, som den gjorde, naar det alligevel gik, som det gik. Men Historien vil slaa fast, at det var den aabne Modstand, den aktive Kamp, der lod Danmark opleve en 5. Maj som en fri allieret Nation.

Frihedsraadets første Møde den 16. September holdtes ude paa Nørrebrogade, hos Sproglærer Harild i No. 156. Her mødtes Repræsentanter for de fire store Modstandsorganisationer: cand. mag. Frode Jakobsen (Ringen), Professor Mogens Fog (Frit Danmark), Redaktør Børge Houmann (Danmarks kommunistiske Parti) og Professor Arne Noe Nygaard (Dansk Samling) med Redaktør Aage Schoch og Civilingeniør Erling Foss. Disse to sidstnævnte repræsenterede forskellige Grupper, ligesom de havde Forbindelse med Faldskærmsfolkene, unge, danske Mænd, der efter Uddannelse i „Special Forces“ landede med Faldskærm rundt om i Landet og var med til at opbygge Modstandsbevægelsen, og de stod i direkte telegrafisk Forbindelse med den engelske Overkommando. Senere fik Faldskærmsfolkene deres egen Repræsentant i Raadet, Major Flemming Muus, der i Marts 1945 afløstes af Major Ole Lippmann.

I December 1943 afløstes Professor Noe Nygaard af „Dansk Samling's Formand, Arne Sørensen, og da Civilingeniør Erling Foss i Fe-

bruar 1944 maatte forlade Danmark, afløstes han af Professor Ole Chievitz. Erling Foss repræsenterede herefter Frihedsraadet i Stockholm, hvor han arbejdede sammen med Redaktør Ebbe Munck. I Efteraaret 1944 aftaltes det med Christmas Møller, at han skulde indtræde i Raadet, saa snart han vendte hjem til Danmark, hvilket ogsaa skete umiddelbart efter Kapitulationen.

Da Gestapo den 2. September 1944 arresterede Aage Schoch og en Maaned senere, den 14. Oktober, Mogens Fog, traadte Biskop Øllgaard og Professor C. A. Bodelsen ind paa deres Pladser. I Foraaret 1945 indtraadte endelig Næstformanden i det kommunistiske Parti, Alfred Jensen, og noget senere Professor Husfeldt, Ringen, og Kontorchef N. S. Banke, Dansk Samling, i Raadet.

Faa Dage efter Mødet d. 16. September spredtes Frihedsraadets første Proklamation gennem den illegale Presse, ved Opslag og Løbesedler, udover Danmark. Gennem dette Opraab fik det danske Folk den første Meddelelse om Frihedsraadets Dannelse. Hvad Frihedsraadet vilde, blev slaaet fast i følgende Programpunkter:

1. Danmarks Frihedsraad er dannet af Repræsentanter fra de danske Bevægelser der i Fællesskab, og i Overensstemmelse med Folkets Ønsker aktivt vil bekæmpe den tyske Besættelsesmagt, indtil Danmark igen er et frit og uafhængigt Land.

2. Raadet har optaget en Repræsentant for de frie Danske i Udlandet, hvis betydningsfulde Arbejde for Danmarks Sag vi i høj Grad anerkender.

3. Raadets Medlemmer afgiver højtideligt Løfte om i Arbejdet for Danmarks Frihed at sætte dette Maal over ethvert Partihensyn og enhver Særinteresse.

4. Raadet vil henvende sig til Folket gennem den frie Presse, hvis Opgave det er at vise de Veje, der fører til Friheden og — trods vanskelige Arbejdsvilkaar — at bringe Befolkningen den ærlige Oplysning, som Tyskerne hindrer Presse og Radio i at udbrede.

5. Raadet arbejder for de demokratiske Idealer og vil bekæmpe ikke alene de ydre Fjender, men ogsaa de danske Nazister, Overløbere og Kapitulanter.

6. Raadets Opgave er at organisere Modstanden mod Tyskerne paa alle Omraader og med alle Midler, der staar til Folkets Raadighed.

Fra den 16. September 1943 til den 5. Maj 1945 ledte Frihedsraadet Danmarks Kamp mod Undertrykkerne efter de klare Linier, som blev trukket op i denne Programudtalelse. Uge efter Uge mødtes dets Medlemmer snart et Sted snart et andet Sted i Byen. Forbindelsen mellem dem holdtes vedlige gennem Kurerer og ved særlige Telefonkoder.

Gennem den frie Presse henvendte det sig til Folket. I manende Opraab gav det sine Kommentarer til de Begivenheder, som i det følgende halvandet Aar skulde trække deres blodige Spor over Landet. Gennem Pjæcer og Breve forklarede det Kampens Maal og Veje.

Raadet havde direkte Forbindelse til flere af de store illegale Blade, som Frit Danmark, Land og Folk, De frie Danske og Morgenbladet, og fra Marts 1944 fik det gennem Bladudvalget, i hvilket Raadets Repræsentanter, Arne Sørensen og Mogens Fog mødtes en Gang om Ugen med Repræsentanter fra de forskellige illegale Bladgrupper, Forbindelse med alle Danmarks andre illegale Blade. Paa denne Maade lykkedes det at samarbejde de illegale Blade saaledes, at de i deres Arbejde fulgte de Retningslinier, som Raadet anviste. Herved forøgedes den frie PresSES Slagkraft, og Tilliden til den styrkedes i Befolkningen. Det var imidlertid ikke alene til det danske Folk, Frihedsraadet henvendte sig paa denne Maade, ogsaa Fjenden hørte fra det. Mange vil huske dets Brev til den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark i December 1943, efter at flere Frihedskæmpere var blevet dømt til Døden ved tysk Krigsret. „Vi der kæmper for vort Lands Befrielse“, sluttede Brevet, „kan ikke med nogen Form for Trusler eller Vold tvinges til Passivitet overfor Fjenden — vi vil derfor ikke paa nuværende Tids-

punkt undlade at gøre de tyske Troppers Øverstbefalende bekendt med de danske Frihedskæmperes urokkelige Beslutning om at skærpe vore Kampmidler i samme Forhold, som man fra tysk Side skærper sine. Vort Svar paa Tyskernes Forkyndelse af skaanselsløs Kamp er — skaanselsløs Kamp“.

Den samme Tone finder man i det aabne Brev, som Frihedsraadet sendte Dr. Best den 28. April 1944, som Svar paa hans Proklamation til det danske Folk om, at han med Beklagelse havde været Vidne til „Voldshandlinger“, „Ødelæggelser“ og „Blodorgier af Mord paa Danske“ og derfor bebuder en haardere Kurs. Efter at have vist, at det er Gestapo og nazistiske Bander, der staar bag alle Schalburgtager og Clearingsmord, lyder Brevets sidste Ord: „De kan lade brænde, hænge og myrde. De kan fængsle og henrette. De kan lokke eller true. Men De kan aldrig knække vor Vilje og vor Evne til at bekæmpe den Magt, der har styrtet Verden ud i Krig og berøvet Danmark dets Frihed“.

Frihedsraadets Proklamationer talte til og forløste de Følelser, som næredes af stadig større Kredse i Befolkningen.

Gennem de mere propagandistiske Opraab og Pjecer („Er De Nazist?“, „Raad med Hensyn til illegalt Arbejde“) paavirkedes Folkestemningen, og flere og flere forstod, at Sabotagen havde sin Betydning, og at Stikkerlikvi-

deringerne var et nødvendigt Led i Krigsførelsen. I dette Oplysningsarbejde gjorde den illegale Presse et stort Arbejde, ja, det er vist ikke for meget sagt, at den skabte hele den Stemning i Folket, der var nødvendig for at gennemføre Kampen.

Sabotagen ledtes iøvrigt efter de Linier, som Frihedsraadet anviste, men i Almindelighed gennemførtes Sabotagehandlinger paa Gruppernes eget Initiativ. Fra Begyndelsen af 1944 foretoges dog Aktioner efter direkte Ordre fra Raadet. Jernbanesabotagen indtog en Særstilling, idet den fik sine Ordre fra den allierede Overkommando gennem Ledelsen i de paagældende Militærdistrikter. Frihedsraadet havde paa lignende Maade Haand i Hanke med Kampen mod Stikkerne. I en Udtalelse i Anledning af Tyskernes Gidselhenrettelser hedder det herom den 17. Maj 1944: „Sabotagen vil fortsat blive rettet mod krigsvigtige Virksomheder og Anlæg, og kun de Personer, der som Stikkere betyder en øjeblikkelig Fare for Frihedskampen, vil blive uskadeliggjort“. Der blev, naar Talen er om Likvideringerne, med andre Ord altid skarpt pointeret, at Frihedsbevægelsen ikke førte sine Vaaben mod Folk for deres Sindelags Skyld, kun de, der solgte Landsmænd til Fjenden, var hjemfalden til Dødsstraf. Det blev ogsaa forbudt at foretage planløse Attentater paa tyske Soldater. Der var aldrig Tale om Hævnmord.

Da de samvirkende Partier efter Mordet paa Kaj Munk fremkom med en Udtalelse, i hvilken de skarpt fordømte Attentater og Voldsmetoder som politiske Kampmidler, kunde Raadet derfor med fuld Ret svare, at der aldrig fra Frihedsbevægelsens Side var anvendt Vold mod nogen, fordi de var Nazister, men kun fordi de ved deres Stikkervirksomhed bragte Død over talrige Landsmænd.

At Frihedsraadet ogsaa tænkte paa længere Sigt og forberedte Freden, blev klart for alle, da det i November 1943 udsendte 100.000 Eksemplarer af Pjecen: „Naar Danmark atter er frit“. Denne Pjece blev livligt kommenteret i den frie Verdens Presse, i svensk og i engelsk Radio. Mere end noget andet viste dette Arbejde, at det var Alvor med Danmarks Frihedsraad. I Pjecen slaas fast, at Generhvervelsen af Danmarks Selvstyre skulde opfylde følgende Hovedformaal:

1. Demokratiet skal ufortøvet og uindskrænket gennemføres og de's Fremtid sikres.
2. De, der er skyldige i eller medansvarlige for, at vort Selvstyre og vort Retsgrundlag blev krænket under Besættelsen, og de, der har draget personlig Fordel af Landets Ufrihed, bør staa til Ansvar for deres Handlinger.
3. Enhver Straffeforanstaltning, der maatte blive iværksat overfor saadanne Personer, skal være i Overensstemmelse med rodfæstet,

dansk Retsbevidsthed og gennemføres ad lovlig Vej, saaledes at man undgaar Selvjustits.

Derefter gennemgaas paa rolig og saglig Vis alt, hvad Frihedsraadet vil kræve genindført efter Befrielsen. Ingen, der læste denne Udredning, kunde være i Tvivl om, at Raadet havde Ret, naar det hævdede at kæmpe for Demokratiet. Raadets Tilsagn om, at selv de groveste Landsforrædere skulde nyde Lovens Beskyttelse, og at Lynchjustits skulde undgaas paa Befrielsens Dag, vakte iøvrigt stærk Diskussion. Mange mente, at det vilde være umuligt at gennemføre. Hadet til de terroriserende Schalburg-Bander var stort, men det lykkedes den 5. Maj at undgaa „De lange Knives Nat“, hvilket tjener hele Ledelsen til Hæder.

Pjecen var skrevet af Schoch og Fog i Samarbejde med Overretssagfører Busch-Jensen. I Sommeren 1944 nedsatte Frihedsraadet et juridisk Udvalg, hvor Overretssagfører Busch-Jensen, Landsretssagfører Carl Madsen, Højesterets-sagfører Ejvind Møller, Fuldmægtig Kjeld Lundgreen, Kontorchef Banke og Direktør Ebbe Groes skabte de Love, som skulde opfylde de Krav, Frihedsraadet vilde stille, naar Danmark atter blev frit. I Efteraaret samme Aar nedsattes derefter et Arrestationsudvalg, som under Frode Jakobsens Ledelse gennemgik ialt 40.000 mistænkelige Personers Forhold og oprettede et

Kartotek over de 20.000 Personer, der skulde arresteres naar Krigen førtes ind paa dansk Jord. Kartotekskortene paa de Personer, som saaledes skulde lages i Forvaring, sendtes ud til Landets seks Militærdistrikter.

De forskellige Opraab og Publikationer, som fortalte Befolkningen om Frihedsraadets Arbejde og Hensigter, befæstede efterhaanden dets Stilling, Folket forstod, at dets Skæbne var lagt i gode Hænder.

Sit egentlige Gennembrud i det danske Folks Bevidsthed og i Verdens Omdømme fik Frihedsraadet dog først, da det i Juni 1944 greb ind og ledte den store københavnske Folkestrejke til dens sejrige Afslutning. I disse blodige Dage, hvor en hel Bys Millionbefolkning spontant rejste sig til Oprør, var det Frihedsraadets Parole, alle fulgte. De samvirkende Partiers Mænd blev nu klare over, at de maatte regne med Frihedsraadet, og hermed var Vejen banet for et Samarbejde mellem disse to Partier. Politikernes Forstaaelse af Frihedsraadets Autoritet bestyrkedes yderligere, da de den 12. Juli paa Ugedagen for Strejkens Ophør saa København hædre de faldnes Minde med to Minutters Stilhed. Opfordringen hertil var udsendt af Frihedsraadet, og det fortælles, at flere Politikere ikke havde ment, at det var muligt at gennemføre en saadan Massedemonstration. Dog skete det denne Onsdag, at al Trafik standsede, og en dyb Stil-

hed sænkede sig over Hovedstaden, da Raadhusklokkerne slog tolv.

I det følgende Aar kaldte Frihedsraadet ved de store Mindedage den 29. August og den 9. April hele Danmark til Appel paa denne Maade. De, der oplevede disse Minutter af andagtsfuld Stilhed, vil aldrig glemme den Bevægelse, der synligt greb de talløse, der paa Københavns Gader med blottet Hovede ærede de Faldne og saaledes bekræftede det vidunderlige Sammenhold, som her under de tyske Kanoner forenede og løftede Folket i Protest mod Fjenden og i Tro og Forvisning om, at Befrielsens Dag var nær.

For Styrkelsen af Disciplinen var disse Demonstrationer ogsaa af stor Betydning. Folket lærte at følge de givne Paroler. Kort efter Folkestrejken oprettedes derfor Raadets Kontaktudvalg, der bestod af Schoch og Houmann, og som havde til Opgave at føre Forhandlinger med Repræsentanter for de „gamle“ Partier. Det blev i første Række Folketingsmand H. C. Hansen (Socialdemokrat) og Folketingsmand Aksel Møller (Konservativ), men senere, da man drøftede Regeringens Dannelse og Straffelovene, samledes en fyldigere Repræsentation af Raadet tillige til Møde med Buhl, Hødtoft-Hansen og Ole Bjørn Kraft.

Da Schoch blev arresteret, afløstes han af Frode Jakobsen, og da Houmann blev syg i Be-

gyndelsen af 1945, traadte Alfred Jensen ind i Kontaktudvalget. Udviklingen i Grækenland og Belgien havde da gjort det klart for alle, at kun en fyldig Repræsentation af Frihedskampens Mænd i den første Regering var i Stand til at sikre Roen i den svære Overgangstid.

Efter at Forbindelsen var sluttet mellem Frihedsraadet og Christiansborg, blev der ogsaa gennem Bevillinger fra Statskassen skabt Bund i Raadets Økonomi, der hidtil helt havde været baseret paa frivillige Bidrag fra alle Kredse i Folket.

Efter Folkestrejken oprettede Frihedsraadet Lokalkomiteer i alle større Byer ud over Landet, saaledes at der var Mulighed for et vist Lokalt styre og en lokal Varetagelse af, at Frihedsraadets Instrukser blev ført ud i Praksis.

Samtidig med at Frihedsraadet ledte den daglige, illegale Kamp mod Tyskerne, og gennem sine forskellige Udvalg forberedte Overgangen fra Krig til Fred, opbyggede det ogsaa Danmarks Frihedsarmé.

Kort efter Raadets Dannelse havde Frode Jakobsen søgt Kontakt med Hærens og Flaadens illegale Stabe, og ved Forhandlinger med disse blev Hærens og Flaadens Officers- og Underofficersgruppen tilsluttet og underlagt Frihedsraadet. Dets Medlemmer sendtes ud i Landet og virkede som Instruktører og Ledere ved de Modstandsgrupper, som her var under Opbyg-

ning. Det var en lykkelig Udvikling; Danmark undgik derved at faa sin Modstandshær splittet op i højre- og venstreorienterede Grupper, saaledes som det skete i nogle af de andre okkuperede Lande.

Den Mistillid, som paa dette Tidspunkt fandtes mellem kommunistiske Kredse og de saakaldte Officerskredse, blev herved ledet over i frugtbart Samarbejde til Gavn for He'heden. Organiseringen af Modstandshæren ledtes fra det saakaldte M-Udvalg, i hvilket Mogens Fog repræsenterede Frihedsraadet. Danmark inddeltes i seks Militærdistrikter, hver med sin selvstændige Ledelse, ligesom der i København og Provinsen oprettedes By- og Amtsledelser. Det var Repræsentanter fra de fire store Modstandsorganisationer, der i Samarbejde mellem Hærens og Flaadens Befalingsmænd dannede disse lokale Kommandoledelser.

De, der i Befrielsens første Maaneder med Irritation saa paa Modstandsbevægelsens Soldater, burde tænke paa de Ofre, som blev bragt for at bygge denne Hær op. Ingen maa glemme, at de, der i Besættelsens mørkeste Tid gik ind i dette Arbejde, gjorde det med Livet som Indsats. Razziaer, Deportationer, Tortur og Eksekutioner hørte til Dagens Orden. Opbyggelsen af denne Armé og dens Forsyning med Vaaben var et Arbejde, der maatte betales med mange af vore bedste Mænds Liv.

De forskellige Distriktsledelser ud over Landet stod gennem Kurierer i Forbindelse med M-Udvalget og i telegrafisk Forbindelse med den allierede Hærledelse. I Juli 1944 afløstes M-Udvalget af et Kommando-Udvalg, der blev Modstandsstyrkernes øverste Ledelse. I dette Udvalg repræsenterede Frode Jakobsen og Mogens Fog Frihedsraadet, og efter Fogs Arrestation var Frode Jakobsen Enerepræsentant og Leder af Udvalget, der iøvrigt bestod af Repræsentanter fra Hæren, Flaaden og „Special Forces“, ligesom der efter den 19. September 1944 optoges en Repræsentant for Politiets illegale Organisation. Arbejdsmand Svend Wagner og Kaptajn Ahnfeldt-Møllerup deltog som Forbindelsesofficerer i Udvalgsarbejdet som Repræsentanter for henholdsvis København—Sjælland og Jylland—Fyn.

Gennem Kommandoudvalget fordeltes de Vaaben, som modtoges udefra.

I Oktober 1944 blev det efter Aftale med de allierede bestemt, at Generalløjtnant Gørtz i Tilfælde af Kamphandlinger paa dansk Jord skulde overtage den militære Overkommando over Styrkerne i samme Øjeblik, der fra de allieredes Hovedkvarter blev givet Ordre til Indsættelse af den danske Partisanhær.

Medens Frihedsraadet saaledes indadtil efterhaanden varetog alle en normal Regerings Funktioner, søgte den ogsaa udadtil at for-

bedre Danmarks udenrigspolitiske Stilling. I London udførte Christmas Møller saaledes et stort Arbejde for at forklare Danmarks Stilling over for de allierede. I Begyndelsen af hans Ophold i London i 1942, før den egentlige aabne Frihedskamp var begyndt herhjemme, var denne Opgave uhyre vanskelig, men da Frihedsraadet efter den 29. August havde vist Verden, hvad Danmark vilde, blev der af den kæmpende Hjemmefront givet ham gode Kort paa Haanden.

Den 10. Juli 1944 meldtes endvidere i et Communiqué fra Raadet, at det kæmpende Danmark nu havde faaet sin Gesandt i Moskva. Det var Biblioteksdirektør Døssing, som kom til at repræsentere Danmark hos vor østlige Allierede. Hermed var der fra Frihedsraadets Side raadet Bod paa det Brud med Sovjet-Unionen, som blev fremkaldt ved Danmarks Undertegnelse af Antikomintern-Pagten i November 1941.

Danmarks Optagelse i de allierede Nationers Række blev saaledes paa alle Maader forberedt midt under den brændende Krig, og at Danmark opnaaede denne Anerkendelse, der kom til at sikre hele dets Fremtid, kan det i Dag takke Frihedsbevægelsen for. At alle de Offervilliges Indsats kronedes med saa stor Løn skyldes i første Række, at vor Frihedsbevægelse ledtes af Mænd som dem, der sad i Danmarks Frihedsraad. Under deres Ledelse blev Frihedskampen

et af de stærkeste og mest betagende Kapitler i det danske Folks Historie.

Den 4. Maj udsendtes Frihedsraadets sidste Communiqué til det danske Folk:

Til det danske Folk.

Landsmænd!

Tyskland har kapituleret. Den tyske Nazisme er knust. Vort Land er atter frit. Med Amerikas, Englands og Sovjetunionens Hære i Spidsen har Verdens frihedselskende Nationer knækket det Voldsregime, som gennem 12 Aar har truet og terroriseret alle demokratiske Lande.

I fem lange Aar følte det danske Folk paa sin Krop, hvad nazistisk Styre betyder. Død, Vold, Ødelæggelse og Udplyndring har hærget vort Land. Tusinder af gode danske Mænd gav deres Liv i den ulige Kamp. Titusinder har henslæbt Maaneder og Aar i Koncentrationslejre og Tugthuse.

Men Danmark lod sig ikke knægte. Det er vor Stolthed og Lykke i Dag, paa Befrielsens Dag. Oprejst kan vi møde de allierede Hære, som nu staar i vort Land. De bringer os Friheden, men ikke som Gave. Vi er deres Medkæmpere, som de vore. Vi er en uadskillelig Del af den Frihedens vældige Armé, som har besejret Menneskehedens nedrigste Fjende, Nazismen.

Danmarks Befrielse er ogsaa det danske Folks Værk.

Fra Besættelsens første Dage mødte Nazisterne i Danmark en sand passiv Modstand fra det overvældende Flertal af det danske Folk, og den slappede intet Øjeblik under de fem tunge Aar. Men passiv Modstand alene var ikke tilstrækkelig til at knuse Nazismen og give Danmark en Plads i de allierede Nationers Rækker. Fra 9. April 1940 var Danmark i Krig mod Tyskland, og Krig kræver aktiv Indsats. Derfor tilkommer i Dag paa Befrielsens Dag Hæder og Ære alle aktive Patrioter, Danmarks bedste Sønner, der med Livet som Indsats gjorde deres Pligt mod Fædrelandet, reddede Danmarks Ære og tilkæmpede os Befrielsen, Friheden, Fremtiden.

Det danske Folk mindes i Dag med dyb Hengivenhed alle dem, som gav deres Liv i Kampen. Vort nye Danmark vil bestandig staa Vagt om deres Minde, det vil vide at beskytte deres Efterladte.

Det danske Folk bringer i Dag sin Tak til Modstandens Avngarde, Sabotørerne, til alle Medlemmer af Modstandsgrupperne, til den frie Presses Tusinder af aldrig trættede Medarbejdere, til alle dem, der paa forskellig Vis ydede Modstandsbevægelsen dyrebar Hjælp.

Med Stolt-ed mindes vi Folkestrejkerne 1943 og 1944, disse fulde Udslag af et helt Folks enige Vilje til Modstand, disse vældige og modige Slag mod den overmægtige Fjende, der vakte hele den frie Verdens Beundring og Respekt for for vor Kamp

Vi hilser vore Kammerater velkommen hjem fra Fængsler, Konzentrationslejre og Udlændighed. Vi er stolte over at kunne byde dem hjem i et frit, ubesejret Danmark. Alt, hvad de har lidt og døjet, har ikke været forgæves.

Landsmænd! Den ydre Fjende er slaaet. Fra i Dag maa alle Kræfter samles om at slaa den indre Fjende, Nazismens aabenlyse og skjulte Haandlangere i vort Land og føre Danmark frem ad Frihedens og Demokratiets Vej.

Danmarks Frihedsraad har i de forløbne Aar skaret hele Folk-et om sig, fordi det gav Udtryk for den Modstandens Politik, som Befolkningen ønskede ført, og fordi det gennem sit Program anviste Kampens Maal. Fra i Dag overtager en fri Regering Ledelsen af vort Land, men den Samling, Frihedsraadet har været Udtryk for, og den Vilje til at skabe et bedre, et lykkeligere Danmark, som har besjælet hele det kæmpende danske Folk, skal fortsat bestaa. Den skal være os Sikkerhed for, at vort Fædreland ingen Sinde mere udsættes for Besættelse og Undertrykkelse. Den skal være os Garanti for, at Danmark aldrig mere oplever en 9. April

*Vi har kæmpet for et frit, et nyt, et bedre Danmark.
Lad os i Fællesskab fortsætte denne Kamp. Leve Danmark!*
København, den 4. Maj 1945.

Danmarks Frihedsraad

FRODE JAKOBSEN

Frode Jakobsens Fader, Friskolelærer Ole Jakobsen, er født i Elsborg midt paa Jyllands Hede i Blichers Hjemegn i 1854. Han op'evede som tiaarig i 1864 Jyllands Besættelse af Ty-skerne, og selv om det, han saa dengang, paa ingen Maade kan sammenlignes med, hvad han senere som Olding kom til at opleve efter den 9. April 1940, salte disse Begivenheder dog deres Præg i hans Sind.

Han blev en Frihedskampens Mand. Som Grundtvigianer med fast og lys Kristentro, national vaagen og ivrig Kristen Berg-Tilhænger gik han med Liv og Sjæl ind i Riffelbevægelsen som Protest mod det estrupske Diktatur. Efter at have taget Lærereksamen virkede han som Lærer ved Galtrup Højskole, senere blev han Friskolelærer i Øster Jølby. Han fik gennem Aarene mange Tilbud om bedrelønnede Stillinger, men Idealist som han var, blev han ved sin Friskole, fordi han troede paa Kaldet.

At Kaarene var trange, tænkte han aldrig paa. To Gange giftede han sig, og tolv Børn fik han i sine Ægteskaber. Af dem var Frode Jakobsen, der fødtes den 21. Juni 1906, en af de yngste.

Fra Dreng havde han Lyst til at læse, men Faderen mente, som den ægte Grundtvigianer han var, at det var Skade for Ungdommen at komme i den sorte Skole, før et Haandværk var lært, iøvrigt tillod Økonomien heller ikke at holde Børnene til Bogen.

Frode Jakobsen kom derfor allerede som 12-aarig ud at tjene paa en af Mors' Bondegaaarde.

Og i de kommende seks Aar havde han forskellige Pladser, indtil han som 18-aarig Fodermester fik Faderens Tilladelse til at læse. Han blev efter Prøve optaget i Viborg Cathedralskoles 4. Mellemskoleklasse, 19 Aar gammel. For at bestaa Optagelsesprøven havde han hele det foregaaende Foraar og Sommer maattet læse flittigt. Faderen underviste ham i Matematik og Regning, medens han lærte Sprog hos Byens Læge, Dr. Jens Lund. Samtidig med at han saaledes forberedte sig, tjente han Penge ved at gaa paa Vejarbejde hver Formiddag.

Det er klart, at denne Forskole i legemligt Arbejde og dette Slid for at naa den eftertragtede Studentereksamen og Adgang til Studiet ved Universitetet maatte præge sin Mand. Den sammenbidte, sejge Udholdenhed, den tørre,

nøgterne Grundighed, den stædige Biden sig fast i Opgaven, som karakteriserer Frode Jakobsen, og som har været grundlæggende for det Værk han skabte under Besættelsen, udvikledes og skærpedes i disse Aar.

Han var til at begynde med ofte ulykkelig over, at han saa sent kom til Bogen, men senere har han indset, at han gennem sin Uddannelse som Landmand har faaet en bred Basis at staa paa. Han har lært Kropsarbejderens Kaar og Landbefolkningen at kende paa en Maade, som ellers kun faa Akademikere gør det, og hans Oplevelser i disse Aar har hos ham udviklet en dyb social Forstaelse.

I 1929 blev han saa, 22 Aar gammel, Student. Han rejste til København og begyndte at studere Dansk og Tysk. Han fik Bolig paa Valkendorffs Kollegium, han fik ogsaa Legater, men maatte dog alligevel under hele Studietiden arbejde ved Siden af for at klare sig økonomisk igennem.

Med hans socialistiske Indstilling var det naturligt, at han blev en hyppig Gæst i Studenter-samfundet. Han meldte sig ogsaa ind i D.S.U. og blev under Slutningen af sit Studium Medlem af det socialdemokratiske Parti. Han deltog dog aldrig i Partiarbejdet, han var menigt Medlem, og Tanken om at gaa ind i aktiv Politik laa ham ganske fjern. Han ønskede kun at passe sine Studier, som han agtede at videreføre i vi-

denskabeligt Arbejde, naar Embedseksamen engang var overstaaet. Det, der i første Række havde hans Interesse, var Studiet af de store Filosofers Værker.

I sine Ferier drog han paa Langfart gennem Europa. Pengene var smaa, og Rejsen foretoges derfor altid paa Cykle. Han sov i Vandreherberger, i Lader eller i Landevejens Grøfter og naaede viden om. I Sommeren 1933 havde han paa en saadan Rejse Breve med fra tyske Emigranter her i København til illegale Kredse i Hamborg. I Brevene var skrevet Meddelelser med usynligt Blæk, og han saa Modtageren fremkalde dem med Syre og andre Vædsker. Han blev optaget i Kredsen og levede i mere end 2 Maaneder i et Arbejderhjem i den store Havneby, hvor Modstanden mod Hitler var stærkest. Her saa han og var han med til Fremstillingen af illegale Blade. Det var smaa, dupliserede Opraab og Aviser med antinazistisk Propaganda, som sendtes ud til Arbejdspladser og Fabrikker. Lidet anede han, at en Dag skulde danske Mænd og Kvinder sidde som disse Tyskere og arbejde under samme strenge Kaar mod den fælles Fjende, og at han skulde blive en af deres Ledere.

Gestapo arbejdede imidlertid intenst i Hamborg, og en Dag, da Frode Jakobsen var taget paa en kortere Tur til Berlin, fik han Bud om,

at hans Gruppe var knust og dens Medlemmer dræbt eller kastet i Koncentrationslejr.

Gestapo havde hans Fornavn, men vidste ellers intet om ham. For ham var der dog intet andet at gøre end hurtigst muligt at rejse hjem til Danmark.

I 1937 giftede han sig med Ruth Goldstein, og to Aar senere, i 1939, tog han Embedseksamen og var nu cand. mag. Frode Jakobsen.

Pædagogicum fulgte efter og Arbejdet begyndte med Undervisning paa de kommunale Kurser og Vikariater i flere af Københavns større Skoler, men samtidig skrev han videre paa en Afhandling om Nietzsche, som han allerede var begyndt paa i Studietiden. Den forelaa færdig i Begyndelsen af 1940, og det var nu Meningen at fortsætte Arbejdet i et Studie af Nietzsche og Søren Kierkegaard, et Arbejde som han haabede skulde erhverve ham Doktorgraden ved Københavns Universitet, men her afbrød de Begivenheder, som med den 9. April 1940 skyldede ind over Danmark, ham.

At Tyskland havde besat Danmark var for Frode Jakobsen ensbetydende med, at den Kamp, han havde set et Glimt af i Hamborg i 1933, Kampen mellem det nazistiske Diktatur og Demokratiet, nu maatte kæmpes for Alvor ogsaa her i vort Land.

I Aarene, der kom, lærte han, at Kampen ogsaa var andet end dette, at der ogsaa var Tale

om en Kamp mellem dansk og tysk, at det ikke blot var en Ideologiernes, en Livsanskuelseernes Kamp. Han oplevede det nationale Sammenhold og saa dets store Værdi.

I de første Maaneder og halve Aar efter den 9. April ventede han med Længsel paa at se de store Partier organisere en underjordisk Front mod Besættelsesmagten. Han kunde ikke tro, at Samlingsregeringens eftergivende og henholdende Politik overfor Tyskerne havde andet Formaal end at virke som Camouflage for en Opmarch til Kamp paa Liv og Død om Danmarks Frihed. Men noget saadant skete til hans Sorg ikke. Det viste sig tværtimod, at de store Partier og de regerende Kredse ingen som helst Forstaaelse havde for den aktive Modstands Betydning. Ja, at de i Virkeligheden gjorde alt for at forhindre en saadan Modstand, for at Landet ikke skulde kastes ud i „norske Tilstande“.

I Sommeren 1941 samlede Frode Jakobsen derfor en Del Venner og Kammerater i sit Hjem for at gennemdrøfte Situationen. Man blev her enige om, at gøre et Forsøg paa at skabe en Organisation, hvis Formaal skulde være at styrke den rette Indstilling i Folket og skabe en Modstandsvilje. I Løbet af Sommeren og Efteraaret antog denne Sammenslutning fastere Form og den fik Navnet Studieringen. Da Tilliden til, at der trods alt var Vilje til Modstand inden for de gamle Partier, endnu ikke var helt død,

søgte man Kontakt med disses Hovedledelser. Der var dog ingen her, der ønskede at have noget med slige Sammenslutninger at gøre. Man bebrejdede tværtimod Frode Jakobsen, at han ved sit Arbejde gik Dansk Samlings og Kommunisternes Ærinde. Hertil kunde han imidlertid med fuld Ret hævde, at man mere gik disse Partiers Ærinde ved at holde sig udenfor Modstandskampen og overlade denne og den kommende Sejr til dem. Ved at skabe Studieringen samlede og aktiverede han tværtimod store Kredse fra alle de gamle politiske Partier.

Som „Studieringens“ to Hovedopgaver satte man dels at skabe en paalidelig objektiv Efterretningstjeneste, hvis Opgave skulde være at betjene Sammenslutningens Medlemmer, de s var det Meningen at skabe en landsomspændende Organisation, som skulde staa parat, naar Dagen kom, da den aabne Kamp om Danmark kunde kæmpes.

„Ringen“, som man hurtigt gik over til at kalde Organisationen, opbyggedes i de kommende Aar med Celler over hele Landet.

Det var Folk fra alle Samfundsklasser og alle politiske Partier, som indrulleredes i dens Rækker.

Allerede i Efteraaret 1941 var Frode Jakobsen klar over, at han maatte lægge alt andet til Side og helt og holdent hellige sig denne Organisations Opbygning, hvis den skulde antage

virkeligt Format. Han opgav derfor sit borgerlige Hverv og lagde sine Studier paa Hylden. I de kommende Maaneder og Aar gennemrejste han nu Danmark paa kryds og tværs. Det var ofte besværlige Rejser, langsomme Tog, Nætter i kolde, fugtige Hotelværelser, timelange Ophold i øde Ventesale, lange Vandringer fra smaa Stationsbyer til fjerntliggende Gaarde og Huse, snart i godt Vejr, snart i silende Regn, snart i pibende Snefog. Og, værst af alt, ofte uden Resultat. Han regner med, at han i disse første Aar gik forgæves til Folk i 75 pCt. af Tilfældene. Alle var det Mennesker med den rigtige Indstilling, han drog ud til, thi han opsøgte kun Folk, han havde Introduktion til fra andre brave Landsmænd, men naar saa mange af dem, som dog saa paa Tyskerne som han, alligevel sagde nej til at være med i en Sammenslutning som Ringen, skyldes det dels, at Regeringen og dens Presse endnu havde et fast Tag i Befolkningen, mange syntes at „man“ ikke kunde være med til noget saadant, naar Landets ledende Mænd gjorde deres for at styre gennem Brændingen med Lempe, dels at der paa det Tidspunkt var meget stor Ængstelse for al Form for illegalt Arbejde i Befolkningen.

For Frode Jakobsen har det naturligvis ofte været træls og surt at banke forgæves paa saa mange Døre, men hans Sejghed og Stædighed fornægtede sig ikke, han blev ved, fordi han

vilde have det gennemført, og til Slut havde han skabt Ringen, der blev en af de fire store Modstandsorganisationer paa Linie med Dansk Samling, Det kommunistiske Parti og Frit Danmark.

Ved Valgene til Folketinget viste det sig imidlertid, at disse forskellige Grupper indenfor Modstandsbevægelsen ikke kunde enes om en fælles Parole.

Kommunisterne holdt paa, at man skulde stemme blankt, Dansk Samling naturligvis paa, at man skulde stemme paa dem, medens andre stod raadvilde. Dette og mange andre Eksempler paa manglende Samarbejde i Modstandsbevægelsen fik Frode Jakobsen til at tumle med Planerne om at danne en dansk Befrielseskomité, i Lighed med, hvad der fandtes i andre okkuperede Lande.

Lignende Planer næredes indenfor de andre Grupper, og da han derfor i Sommeren 1943 fik Kontakt med Erling Foss, Mogens Fog og Aage Schoch, var Vejen banet for Tankens Virkeliggørelse. Kort efter den 29. August dannedes da Danmarks Frihedsraad.

Efter den 29. August gik Frode Jakobsen under Jorden. Han forlod sit Hjem og levede indtil Danmarks Befrielse, som saa mange andre har maattet gøre det, hos Mennesker, der lod deres Hjem staa aabne for dem, Gestapo jagede. Uden den Indstilling, som nu efter d.

29. August fandtes hos mere end 90 pCt. af Danmarks Befolkning, og som skabte ubegrænsede Muligheder for at skjule sig, havde Kampen været umulig. Han boede altid hos Folk, han ikke kendte. Snart kaldte han sig Ravn og snart Dr. Knudsen. Dette gav senere Anledning til nogen Forvirring, hos Folk, der havde Møder med ham, saaledes havde han engang i 1944 som Udsending for Frihedsraadet Møde med to forskellige Grupper Rigsdagsmænd. Han har senere faaet at vide, at man inden for disse Grupper havde fundet det mærkeligt, at den ene Gruppe havde talt med en Hr. Ravn, og den anden med en Dr. Knudsen, idet man mente, at det havde været naturligare, om den samme Mand var blevet sendt til begge Møder. Dette slørede dog hans Spor. Han var iøvrigt aldrig maskeret, han var jo dengang ganske ukendt; men med sin karakteristiske Grundighed og Sans for Systematik havde han fjernet alle Billeder af sig selv fra sit Hjem og bedt Venner og Slægtninge om at gøre det samme, saaledes, at han med Bestemthed vidste, at Tyskerne ikke anede hverken hvordan Frode Jakobsen, Ravn eller Dr. Knudsen saa ud.

Denne Grundighed og Sans for Systematik, som fik ham til at træffe disse Forholdsregler, er karakteristisk for ham. Han overlader intet til Tilfældighederne eller Intuitionen. Han er den grundige, arbejdsomme Slider.

Frode Jakobsen kom i det nydannede Frihedsraad til at arbejde med paa Opbygningen af den illegale danske Hær, som skulde staa parat den Dag, Kampen om Danmark kunde føres ud i aabent Lys.

Han har selv udtrykt det saaledes: Indtil den 29. August var Kampen herhjemme først og fremmest en Kamp om det danske Folks Sindelag og dernæst en Kamp med Vaaben, efter den 29. August var Kampen først og fremmest en Kamp med Vaaben, idet Folket nu fuldstændig var vundet for den aktive Modstand'.

Af stor Betydning for Opbyggelsen af den illegale Hær blev det, at Hærens og Flaadens Mandskab nu efter den 29. August gik ind i illegalt Arbejde.

Frode Jakobsen kom gennem de Officerer, der var tilsluttet Ringen, i Kontakt med Hærens og Flaadens illegale Stabe, og det lykkedes ham efter en Række Forhandlinger, at faa de Grupper, som repræsenteredes herigennem, tilsluttet Modstandsbevægelsen. Man havde dog først sikret sig deres Tilsagn om, dels at Meningen med Opbyggelsen af en væbnet Modstandshær ikke skulde være at opretholde Ro og Orden, naar Tyskerne var ude af Landet, men at drive Tyskerne ud, at befri Danmark, dels at al anti-kommunistisk Propaganda skulde banlyses, og endelig, at Frihedsraadet skulde anerkendes som

Landets Ledelse, indtil Kongen frit kunde vælge Regeringen.

I Løbet af Foraaret 1944 voksede Modstandsbevægelsens Militærgrupper med stor Hast. Grunden hertil var først og fremmest den, at Major Muus ved Juletid 1943 havde bragt Ordre fra London om, at alt skulde være parat til Marts 1944. Der skøte imidlertid intet paa dette Tidspunkt, og i April 1944 sendte Raadet Frode Jakobsen og Arne Sørensen til Stockholm. Frode Jakobsen foretog Turen over Sundet i en lille aaben Fiskerbaad. Han var ene Mand sammen med Skipperen og en patrullerende tysk Bevogtningsbaad tvang dem til at ligge og pilke Torsk under Saltholm det meste af en Dag, om han fik Bid melder Historien intet om, Gestapo fik det i hvert Fald ikke, og næste Morgen gik han i Land i Sverige.

Herfra gik Rejsen til Stockholm, hvor Frode Jakobsen, Erling Foss og Arne Sørensen som Udsendinge fra Frihedsraadet førte de Forhandlinger med det russiske Gesandtskab, som ledte til, at Biblioteksdirektør Døssing kort Tid efter blev sendt til Moskva som det kæmpende Danmarks Gesandt.

I Stockholm mødtes Frode Jakobsen og Arne Sørensen iøvrigt med en Udsending fra den britiske Generalstab, Major Hølingworth, og man drøftede her Samarbejdet mellem de allierede Stabe og den danske Modstandsbevægelse.

I Løbet af Sommeren 1944 var Opbygningen af Modstandshæren saa vidt til Ende, at hele Ledelsen nu kunde samles i Frihedsraadets Kommandoudvalg, hvis Formand blev Frode Jakobsen. Paa denne Maade blev han det kæmpende Danmarks Krigsminister, men dette var ikke hans eneste Embede. Han beklædte nemlig samtidig i Kraft af sin Stilling som Formand i Arrestationsudvalget, Stillingen som Justitsminister, og endelig indtraadte han efter Redaktør Schochs Arrestation i September 1944 i det Kontaktudvalg, som førte Forhandlinger med de gamle Partier.

Ved Befrielsen udnævntes Frode Jakobsen til Minister i Samlingsregeringen, og paa hans Ordre foretog Modstandsbevægelsens Styrker Arrestationer af mere end 20.000 Personer, hvis Forhold til Besættelsesmagten havde været af en saadan Art, at man maatte regne med, at de i Tilfælde af Kamphandlinger vilde støtte Fjenden.

Fra mange Sider rettedes der i den følgende Tid en skarp Kritik mod Frode Jakobsen for den Maade, hvorpaa disse Arrestationer fandt Sted, ligesom der fremkom megen Kritik af de Forhold, som herskede i Fængslerne i denne Tid. Kritikken blev i første Række fremsat af Mennesker, der uden Protest eller uden at vise synderlig Indignation i de forløbne Aar, havde set Landsmænd blive deporteret og mishandlet

af Fjenden. Frode Jakobsen har paa alle Punkter kunnet imødegaa denne Kritik, idet han blandt andet har kunnet henvise til, at en saadan Massearrestation var nødvendig, dels af militære Grunde, dels for at undgaa, at Folket tog sig selv til Rette. Det har under hele Frihedskampen været Frihedsraadets faste Beslutning, for enhver Pris at undgaa Lynch-Justits og „de lange Knives Nat“. Frode Jakobsen gjorde i disse Maanedø efter Befrielsen alt for, at disse Arrestanter skulde behandles paa værdig Maade og efter de demokratiske Idealer, for hvilke man havde kæmpet.

For de Idealer og den Aand, der er Modstandsbevægelsens, er Frode Jakobsen en værdig Repræsentant og Forkæmper. Han tror, at denne Aand kan føres ind i Fremtiden. Det er hans Tanke og Haab, at den maa sejre indenfor alle Partier, thi først da vil der efter hans Mening kunne komme en virkelig Fornyelse af dansk Politik. Naar han nu er gaaet ind som aktiv Politiker i det socialdemokratiske Parti, saa er det blandt andet fordi, han mener, at man ikke kan kritisere den Politik, der er ført herhjemme, hvis man ikke selv vil være med til at forny den.

ERLING FOSS

DEN store danske Forretningsmand Tietgen udtalte en Gang overfor den unge Ingeniør Alexander Foss, at han ansaa det for fuldstændig haabløst at prøve paa at starte en Cementsfabrik i Danmark. Landet var for lille og ikke i Stand til at konkurrere med Udlandet paa dette Felt. Men Alexander Foss, der selv skulde blive en af Landets store Mænd, lod sig ikke skræmme. Han gjorde Forsøget som Medstifter af Firmaet F. L. Smidth og Co. og beviste, at naar de rette Mænd kommer til, kan der være Muligheder selv der, hvor den højeste Sagskundskab siger Nej. F. L. Smidth og Co. voksede hurtigt op til et Verdensfirma, der skaffede Arbejde til mange Danske i Hjemlandet og ude i Verden. For Erling Foss, der fødtes den 25. Februar 1897, som den yngste af Alexander Foss 3 Sønner, har Faderens Dygtighed og Frømsynethed været et Bevis paa, at det private Initiativ har sin store Berettigelse i et moderne Samfund. Han er vokset op under Indtryk af denne

Driftighed. Han vedkender sig sin Faders konservative og nationale Livsindstilling.

Erling Foss bestemte tidligt, at han vilde være Ingeniør og begyndte, efter at han var blevet Student fra Borgerdydskolen i 1914, at studere ved Polyteknisk Lærestanst. Det var ved Verdenskrigens Udbrud, og han meldte sig straks paa Akademisk Skyttekorps Rekrutskole.

I 1921 blev han cand. polyt. og kom med det samme ind i F. L. Smidth og Co. i Vestergade. Herfra gik Vejen i 1922, samme Aar, som han blev gift med Bodil Ulke-Philip, til England, hvor han blev Ingeniør ved F. L. Smidth og Co.s Cementfabrik Øst for London. Her arbejdede han i to Aar og lærte England og Englænderne at kende, indtil han i 1924 blev forflyttet til Firmaets Kontor i Paris. Kort efter sin Ankomst hertil ramtes han af en svær Lungesygdom. Hans stærke Fysik sejrede dog, og i 1925 kunde han, efter et længere Ophold paa Vejlefjord Sanatorium, vende tilbage til Frankrig. I Mellemtiden var Faderen død, og Erling Foss traadte nu ud af F. L. Smidth og Co. og startede sin egen Virksomhed. I mere end otte Aar arbejdede han i Frankrig, indtil han i 1932 vendte tilbage til Danmark, hvor han blev Medstifter af Aktieselskabet Deif (Dansk Elektroment Fabrik) i hvis Ledelse han sidder i Dag. Han vendte hjem med stærk personlig Tilknytning til de to store Lande, England og

Frankrig, der senere skulde blive vore allierede i det blodige Opgør. Efter Hjemkomsten gik han ind i et Samarbejde med sin Broder, Einar Foss, i „Konservativ Fond“, som Broderen havde startet. „Konservativ Fond“'s Opgave var at vække de Kredse herhjemme, som sad inde med det største økonomiske Ansvar, til ogsaa at tage et politisk Ansvar; og Erling Foss har siden da været en af dem, der varmest har talt Konservatismens Sag.

I 1938 traf han første Gang Redaktør Ebbe Munck, som lige var vendt hjem fra Chekoslovakiet. Ebbe Munck havde her oplevet den tyske Indmarch, og han var dybt rystet over de Perspektiver, som Nazismens Agression aabnede for Europas smaa Lande. Forgæves havde han talt med fremstaaende danske Politikere om det alvorlige ogsaa i Danmarks Stilling, og han og Erling Foss fandt nu hinanden i fælles Drøftelse af Nordens Problemer; thi at Tiden nu var inde for en Samling af de nordiske Stater i en fælles Front, derom var de begge enige. Der udvikledes i disse Maaneder et Venskab mellem disse to Mænd, som skulde staa sin Prøve i de kommende Aar.

Sammen afiattede de en Betænkning, der gik ud paa at vise Nødvendigheden af et forstærket nordisk Samarbejde, og de fik herigennem Forbindelse med Mænd fra mange Kredse. Da Finlands Vinterkrig i November 1939 bragte Kri-

gen til Norden, var Erling Foss derfor blandt dem, der gik stærkest ind for Hjælp til dette nordiske Broderland. Han saa i Finlands Kamp, som saa mange andre af dem, der senere kom til at staa forrest i Danmarks Frihedskamp, et lille Folks Kamp for Retten til at leve sit eget frie Liv. Sammen med Grosserer P. M. Daell og Oberst Carstensen blev han den ledende Kraft i den Komité, der arbejdede for at udruste frivillige Danske til Finlands Hær. Det var et Arbejde, som tog al hans Tid i de Maaned, Finlands Modstand varede. I de følgende Aar holdt han Forbindelsen med Finland vedlige. Han var saaledes i Helsingfors i Januar 1941, hvor han blev modtaget af Feltmarskal Mannerheim. Det var kort Tid efter, at Tyskerne havde beslagnagt vore Torpedobaade, og den finske Feltmarskal, der var meget interesseret i at høre om Danmarks Skæbne under tysk Besættelse, hørte nu af Erling Foss om dette og mange andre grove tyske Brud paa Overenskomsten af 9. April. Det var tydeligt, at alt, hvad Foss fortalte, gjorde et stærkt Indtryk paa Mannerheim.

Overfor Erling Foss lagde han ved denne Lejlighed ikke Skjul paa sin dybe Foragt for Nazismen og dens Metoder, ligesom han gav Udtryk for den Mistillid, han nærede til Tyskland og dets Ledere, en Mistillid, der iøvrigt gaar helt tilbage til Finlands Frihedskrig i 1918, hvor

Mannerheim var ved at trække sig tilbage fra Posten som Øverstbefalende, som Protest mod den tyske Intervention, der dengang skete bag hans Ryg og mod hans Ønske.

Finlands Indtræden i Krigen paa Tysklands Side i Juni 1941 kom derfor som en fuldstændig Overraskelse for Erling Foss. Han mødtes faa Dage efter med Grosserer P. M. Daell og de var straks enige om, at enhver Hjælp til Finland nu var udelukket, da det kæmpede paa vore Fjenders Side mod vore allierede. Paa dette Tidspunkt søgte Trafikminister Gunnar Larsen imidlertid at øve et stærkt Pres paa Daell ved at bede ham yde Hjælp til Oprettelse af et dansk Frikorps, der skulde sendes til Finland. Gunnar Larsen gik ovenikøbet saa vidt, at han overfor Daell hævdede, at hele Ministeriet stod bag dette Ønske, og at det blev bifaldet paa aller højeste Sted, hvilket notorisk var urigtigt. Gunnar Larsens Anstrengelser var dog forgæves.

Et lille Aarstid tidligere, i August 1940, havde Erling Foss advaret Gunnar Larsen i et personligt Brev. Gennem Folketingsmand Poul Drachmann havde Foss hørt, at Gunnar Larsen arbejdede ivrigt for en Mønt- og Toldunion mellem Tyskland og Danmark, og havde derfor skrevet til ham og udtalt sin Misbilligelse af saadanne Planer, ligesom han havde opfordret ham til at vise det nationale Sindelag, som de-

res Fædre havde haft, og sigte Nej til Fjenden (Gunnar Larsens Fader, Poul Larsen, var sammen med Erling Foss Fader Alex. Foss, medstifter af F. L. Smidth og Co.). Gunnar Larsens Svar havde været meget kort og afvisende. Han havde udtrykt, at han absolut ikke var enig med Erling Foss paa Grund af „den Viden han sad inde med“, men at det forøvrigt saa ud til at „Nej Politikerne“ vilde sejre i dette Spørgsmaal. Der er ingen som helst Tvivl om, at Gunnar Larsen paa dette Tidspunkt regnede en tysk Sejr for fuldstændig sikker, og at han kynisk havde indstillet sig herpaa.

Paa et meget tidligt Tidspunkt af Besættelsen var Erling Foss iøvrigt gennem Ebbe Munck, der havde begyndt sit Arbejde i Stockholm, kommet i Forbindelse med Hærens Efterretningstjeneste („Prinserne“). Her kom han til at samarbejde med Mænd som Kaptajn Gyth og Kaptajn Lunding, idet han som sin særlige Opgave fik den politiske Efterretningstjeneste. Gennem mange Kanaler, som man i Dag ikke kan røbe, skaffede han sig Oplysninger om alt, hvad der foregik paa Christiansborg indenfor de forskellige Partier, ja selv i Ministermøderne.

Jo mere han kom ind i dette Arbejde, des klarere saa han, hvorledes Kampen stod mellem Scavenius og Gunnar Larsen paa den ene Fløj og de øvrige Ministre paa den anden; og Foss staar derfor i Dag forstaaende overfor de Politi-

kere, som maatte kæmpe baade mod Scavenius og Tyskerne; for ham er Scavenius Danmarks Laval.

De Informationer han samlede sendtes sammen med de militære Oplysninger til Ebbe Munck i Sverige, hvofra de befordredes videre til Engalnd. Alle Rapporter blev mikrofotograferede, og de smaa Film blev smuglet ud af Landet af Mænd, der rejste i lovlige Ærinder til Stockholm. Foruden Oplysninger af politisk Art sendte Erling Foss ogsaa paa denne Maade mere almenlydige Oplysninger, som sammen med de andre Meddelelser forsynede den engelske Radio med dansk Stof. Selv rejste han legalt hvert Efteraar fra 1940 til 1943 paa Forretningsrejse til Stockholm. Paa den sidste Rejse kunde han, som Medlem af Frihedsraadet, bringe Ebbe Munck, og dermed vore senere allierede, Meddelelsen om, at det var lykkedes Frode Jakobsen at faa et Tilsagn fra General Gørtz om, at Hærens og Flaadens illegale Grupper vilde anerkende Frihedsraadet og stille sig til dets Disposition. Paa den Tid var Rygterne i Stockholm om et Modætningsforhold mellem Officersgrupperne og Kommunistgrupperne saa kraftige, at mange deroppe ængstelig sa Fremtiden i Møde. Meddelelsen om dette første store Resultat af en Sammensmeltning af alle aktive Kræfter blev derfor modtaget med den største Glæde, ikke mindst af Oberstløjtnant E. Nordentoft og

Orlogskaptajn P. A. Mørck, der her i Stockholm efter den 29. August havde fortsat Arbejdet med Hærens Efterretningstjeneste.

Samtidig med Arbejdet i Efterretningstjenesten fik Erling Foss Forbindelse med mange andre Grene af det illegale Arbejde. Han traadte saaledes i Begyndelsen af 1943 i Kontakt med Faldskærmsfolkene, ligesom han ogsaa stod „Frit Danmark“ nær. I dette, vort største illegale Blad, skrev han en Artikel om dem, der tjente Penge paa at arbejde for Tyskerne. Disse Folk, der udgjorde denne Krigs Gullasch, døbte han „Værnemagere“.

Denne sproglige Nydannelse var han naaet til gennem en Ideassosiation mellem Guldmagere og Værnemagt, og Ordet fængede straks. Det blev, i aller egentligste Forstand, et virkeligt Slagord. Dets Konstruktion er en Bedrift, der er typisk for Foss, der ejer denne lykkelige Evne til rent umiddelbart at gribe det centrale i en Situation med et forløsende Ord. Det spidsfindige, det subtile, er ikke hans Sag. Med sin store, lidt tunge Skikkelse og det kraftige Ansigt er han Typen paa den praktiske Handlingens Mand. Han er udogmatisk, med en bred Margin i Bedømmelse af sine Medmennesker, ogsaa sine Modstandere.

Med et Livssyn, der først og fremmest hviler paa hans djærve, sunde Sans, indsaa Foss, allerede tidligt, at det vigtigste for Frihedskam-

pen var at bortrydde al den Mistillid, som fra gammel Tid herskede mellem de borgerlige og de kommunistiske Kredse, som var gaaet ind i Modstandsbevægelsen. Da han derfor gennem Bertel Schou kom i Forbindelse med det illegale Maanedssblad „De frie Danske“ og af Redaktør Holbech og Direktør Mikkelsen blev opfordret til at være dette Blads politiske Redaktør, saa han sin første Opgave heri at føre en positiv Tone overfor Rusland og de danske Kommuniste ind i dette nærmest konservativt prægede Blad. Det var ogsaa Tanker af denne Art og Ønsket om en central Ledelse af al civil Sabotage, det vil sige Sabotage rettet mod de danske Industrier, der arbejdede for Tyskerne, der fik ham til at arbejde for Dannelsen af en Sæmmenslutning af de store Modstandsgrupper. Han opsøgte i denne Anledning Fog og talte med ham om Sagen, ligesom han henvendte sig til Hedtoft Hansen for at faa en Repræsentant for Socialdemokratiet med i Arbejdet. Hedtoft Hansen stillede sig meget forstaaende, men kunde ikke hjælpe ham, idet han paapegede, at Socialdemokratiet ikke, som f. Eks. de konservative, raadete over kvalificerede Reserver til et saadant Arbejde. Da Foss i Samtalens Løb nævnte Ringens Formand, Frode Jakobsen, som han havde faaet anbefalet af P. M. Daell, gjorde Hedtoft Hansen ham opmærksom paa, at Frode Jakobsen var Socialdemokrat, og den Mand,

Foss havde Brug for. Gennem Fog kom der da Forhandlinger i Stand mellem disse tre. Det var i Sommeren 1943, før den 29. August, og ud af disse Forhandlinger blev Planerne om Dannelsen af et Frihedsraad til Virkelighed.

Raadets første Møde holdtes, som omtalt, den 16. September hos Sproglærer Hariid paa Nørrebrogade 156, hvor Foss tidligere havde faaet duplikeret et lille illegalt Blad „Brevsprækken“, som han havde lavet sammen med et Par unge Studenter.

I den Tid Foss virkede i Raadet, var han Ordstyrer. Efter hans Bortrejse gik dette Hverv paa Omgang. Han ledede Møderne indtil han den 12. December 1943 blev arresteret af Gestapo, og han var saaledes med til at fastlægge den Linie, hvorefter Raadets Arbejde skulde ledes.

Det var et Brev fra Ebbe Munck til ham, som var blevet fundet af Tyskerne under Razzia mod en illegal Rute, som fældede ham. Paa Dagmarhus lagde man Konvolutten med hans Navn foran ham og spurgte, om det var hans Navn og Adresse; da han svarede ja, viste man ham Brevets Indhold, en Konvolut med et Dæknavn. Om han vidste, hvem det var? Han svarede Nej, men da det samme Navn fandtes paa en Seddel med dansk og engelsk Tekst i hans Tegnebog var Situationen ikke særlig holdbar. Han gennemførte dog Rollen som naiv og forbavset, og fik efterhaanden tilsyneladende Ty-

skerne til at tro, at Sedlen i hans Tegnebog var anbragt af nogen, der, uden at han vidste det, havde brugt ham som Kurer. Han var lige hjemkommet fra Sverige 3 Dage i Forvejen, og man havde sikkert derovre set sit Snit til at lægge denne Papirslap i hans Tegnebog. Manden bag Dæknavnet paa den Konvulut som Tyskerne havde fundet, skulde vel saa en Dag henvende sig hos Foss for at faa Brevet og den Seddel, som Foss, uden selv at vide det, havde bragt til Danmark. At Tyskerne troede paa denne fuldstændig usandsynlige Forklaring er et nyt Bevis paa deres Polilivirksomheds ringe Standard. Den Afdeling, der arbejdede med Sagen mod Foss og alle de andre, der var arresteret som Følge af den beslaglagte Post, havde overhovedet ikke Samarbejde med nogensomhelst anden Afdeling paa Dagmarhus. Foss er klar over, at havde den indbyrdes Jalousi ikke forhindret et saadant Samarbejde, vilde han aldrig været sluppet ud. Hans Møder med Ebbe Munck i Stockholm var sikkert forlængst indrapporteret af tyske Spioner, men det anede den Gestapomand, som arbejdede med Opklaring af disse Sager, intet om.

Den ulyksalige Seddel havde Foss faaet Dagen i Forvejen og forsøgt at aflevere til Per Federspiel; men da denne var bortrejst, havde han maattet tage den med hjem, hvor det havde været hans Agt at gemme den, hvilket han

udsatte de faa Morgentimer, der skilte ham fra Gestapo. Medens han ventede paa at komme til et Forhør, havde han set en dansk Gestapomand, den berygtede Hammeken, forhøre nogle Medfanger i det Værelse, han sad og ventede i. Han bed Mærke i hans Ansigt.

Efter 11 Dages Forløb blev han til sin Forbløffelse løsladt sammen med alle andre, der var arresteret i denne Sag.

Frihedsraadets øvrige Medlemmer turde dog nu ikke mødes med ham, da man frygtede, at han var løsladt paa Skrømt, og at han blev skygget.

Alt gik dog tilsyneladende roligt. Foss passede sin Virksomhed, men den 2. Februar dukkede der en Mand op foran hans Villa Klokken 9 om Morgenen, en halv Time efter at han var cyklet til sit Kontor. Fra 9 Morgen til 4 om Eftermiddagen stod den fremmede der. En Forbipasserende havde set, at Manden havde en Maskinpistol halvt skjult under Frakken, og Politiet blev underrettet. Foss blev advaret og flyttede hjemmefra, men en anden ukendt Mand dukkede op foran hans nye Logi, saa han igen maatte flygte. Det danske Politi viste ham en af de følgende Dage et Fotografi af den Mand, som den 2. Februar var set foran hans Villa. Foss genkendte ham straks — det var Hammeken. Han forstod nu, at han var udset til Offer for Clearingmord og besluttede, efter Aftale

med Raadet, at rejse til Sverige og arbejde videre derfra. Før han rejste, skrev han med Navns Underskrift om Episoden i „De frie Danske“ og slog fast, at det nu var bevist, at det var Gestapo selv, der direkte stod bag Mordene paa sagesløse danske Mænd.

I Sverige blev Foss, der stadig var Medlem af Frihedsraadet, en Slags Minister for det kæmpende Danmark.

Hans første Opgave blev at hjælpe med til at skaffe svenske Vaaben til Danmark. Dette var imidlertid en meget vanskelig Sag. Man maatte her fare med megøn Lempe, da man ikke aabenlyst kunde anmode den svenske Regering (Kungliga Majestät) om at faa Licens til Udførsel af Maskinpistoler til Danmark. Allerede hen paa Sommeren var man dog naaet saa langt, at man støttet af Hedtoft Hansens hemmelige Mission, fik Tilladelse til hemmelig Udførsel af Ammunition til det danske Politi, og disse Transporter aabnede Mulighed for Uds mugling ogsaa af Vaaben. For at faa Maskinpistoler sendt hjem havde man paa et tidligere Tidspunkt under Ledelse af Oberstløjtnant Nordentoft, faaet skaffet Licens til Udførsel af Vaaben til Schweiz, og Foss købte saa disse Maskinpistoler af Licensindehaveren. Penge til disse Vaaben- og Ammunitionsindkøb havde man faaet gennem Skibsreder A. P. Møller, der havde stillet 2 Millioner Kroner til Raadighed, som Buhl hav-

de givet den danske Stats Garanti for. I 1945 forandredes Situationen iøvrigt saaledes, at den svenske Regering gik med til, at disse Transporter blev tilladt. Før den Tid maatte Vaabnene imidlertid ad mange Omveje køres til Øresunds Kyst, hvor de illegale Ruter sørgede for den videre Transport. I Løbet af 1944 sendtes 3000 Maskinpistoler over Sundet paa denne Maade. Ialt naaede man at faa 5255 Maskinpistoler og store Mængder Ammunition over inden den 5. Maj. Hele dette Arbejde var naturligvis kun muligt, fordi der blandt de svenske Embedsmænd indenfor Politi og Toldvæsen fandtes Folk med den rette Indstilling, som i visse Tilfælde tog en ikke ringe personlig Risiko.

Erling Foss fremstillede sig iøvrigt kort efter sin Ankomst til Stockholm, ganske uformelt hos nogle af den svenske Regerings Medlemmer og i de allierede Gesandtskaber. Han mærkede overalt en stor Velvilje overfor det kæmpende Danmark. Han udfoldede tillige en stor Aktivitet til Støtte for Ebbe Muncks og Erik Seidenfadens Anstrengelser for at faa den frie Verdens Radio og Presse til i større Omfang at omtale den danske Frihedskamp. I første Række gjaldt Anstrengelserne her den engelske og svenske Radio, og det lykkedes virkelig efterhaanden at faa disse Veje for en dansk Propaganda lukket mere op. Som Kronen paa Arbejdet i Stock-

holm staar de Forhandlinger, han i Foraaret 1944, sammen med Frode Jakobsen og Arne Sørensens, førte med det russiske Gesandtskab angaaende Oprettelsen af en diplomatisk Forbindelse mellem Sovjet Unionen og det kæmpende Danmark, noget, som flhv. Gesandt Peter Skov i nogen Tid havde arbejdet med og skabt en vis Interesse for. Det var Danmarks Ven, den engelske Legationssekretær Ronald Turnbull, der med sin Regerings Sanktion skabte Forbindelsen til den russiske Legation. Det første Møde holdtes i en privat Lejlighed i Stockholm mellem de tre Danskere og den russiske Minister Semenev. Minister Semenev forlangte inden Forhandlingerne begyndte, en klar Udtalelse om, at ingen af de gamle politiske Partier i Danmark stod bag denne Aktion, og nævnte i denne Forbindelse Vilhelm Buhls Navn. Først da man havde forsikret, at Forhandlingerne kun førtes for Danmarks Frihedsraad, kunde Drøftelserne begynde. Ved det næste Møde, fire Dage senere, som holdtes i Erling Foss Lejlighed, kunde Semenev meddele, at den russiske Regering var parat til at modtage en Udsending fra det kæmpende Danmark. Det var et stort Øjeblik, da disse fire Mænd hævede Glassene og hilste paa hinanden som en Bekræftelse paa, at Forholdet mellem Danmark og den mægtige allierede nu var bragt i Orden.

Efter dette Møde vendte Frode Jakobsen og Arne Sørensen hjem, og nogen Tid efter kunde Foss introducere Biblioteksdirektør Døssing hos den russiske Gesandt Madame Kollontay. Danmark havde faaet en Minister i Moskva.

I Stockholm levedes der i den danske Koloni et hektisk Liv, hvor alle Døgnet's Timer var oplaget af Arbejde. Telefonerne glødede. Møder holdtes. Utallige Spørgsmaal trængte sig paa, efterhaanden som Modstanden i Danmark voksede og Opbygningen og Udrustningen af den danske Brigade skred frem. Der var saaledes mere end nok at gøre for Foss.

Som en af de centrale Skikkelser i dette Arbejde stod iøvrigt Ebbe Munck, der under Krigens første Aar, da alt endnu flød, og Sverige levede under den stadige tyske Trusel, havde ført en Tilværelse, der balancerede paa den yderste Kant af Loven. Nu mod Slutningen af Krigens første Aar blev han dog sikker, og saa derved, at han paa Slutningen af 1944 var blevet Frihedsraadets Repræsentant i Stockholm. I Oktober 1944 vendte han hjem fra en Rejse til London. Ebbe Munck havde telegrafisk sat Danmarks Minister i Washington, Kauffmann Stævne i London, og sammen med Christmas Møller og den danske Minister i London, Reventlow, holdtes der nu en Række Forhandlinger, hvor man bl. a. drøftede Arbejdet for Danmarks Anerkendelse som allieret Nation.

Samtidig vedtog man, at Danmark skulde betale for alt, hvad der i Krigens Løb var blevet kastet ned af Sprængstof og Udrustning, idet man betragtede dette som regulære Leveringer til et frit, krigsførende Land. Kort Tid efter Hjemkomsten fra London rejste Ebbe Munck, i Oktober 1944, illegalt til Danmark.

I Danmark havde Ebbe Munck haft en Række Møder med de gamle Politikere og Frihedsraadet, og han kunde ved sin Ankomst til Stockholm melde, at det nu var afgjort, at Buhl vilde blive Danmarks Statsminister efter Befrielsen. Kort efter rejste Erling Foss paa Indbydelse af Christmas Møller til London. Under Opholdet her blev han modtaget af Udenrigsminister Eden. Han maatte vente mere end en halv Time, inden han fik Foretræde, og Eden undskyldte, idet han med et Smil sagde: „Ja, det er disse Polakker“, hvortil Foss spøgende forsikrede, at Danskerne var meget flinke og nemme Folk. I Samtalens Løb røbede Eden stor Interesse for Danmark, og før de skiltes, fortalte Erling Foss ham hvilken Opmuntring det var for os, hver Gang Mr. Churchill i sine Taler nævnede Danmarks Navn, og hvor stor Betydning disse Taler havde haft for det danske Folk i de lange, mørke Aar.

Det Budskab, som Churchill ved Nytaarstid sendte den danske Modstandsbevægelse maa sikkert sættes i Forbindelse med dette Møde

mellem Eng'ands Udenrigsminister og et Medlem af Danmarks Frihedsraad. Den Begejstring denne Hilsen vakte hos det danske Folk, bekræftede tilfulde Foss Ord.

Fra London gik Rejsen til Washington, hvor der holdtes en Række Konferencer mellem Kaufmann og Foss. Til Præsident Roosevelt sendte Foss et personligt Brev gennem Kauffmann, i hvilket han udtrykte det kæmpende Danmarks Tak for Amerikas Indsats i Kampen mod den fælles Fjende, ligesom han gav Udtryk for den Beundring det danske Folk nærede for Amerikas store Præsident. Den hjertelige Hilsen, som Roosevelt kort Tid efter sendte Danmark maa, ligesom Churchills Budskab, betragtes som en Tak — Hilsener udvekslet mellem allierede Nationer.

Da Tyskland kapitulerede, var Erling Foss paa sin Post i Stockholm, og det varede mange Dage, før han kunde faa afviklet alt og vende tilbage til Danmark. Den sidste officielle Handling han foretog i sin Egenskab af Medlem af Danmarks Frihedsraad, var Afsendelsen af et Telegram til Minister Døssing i Moskva. Baggrunden for dette Skridt var den, at forskellige Forhold havde forsinket den officielle Meddelelse til de allierede Stormagter om den nydannede Regerings Sammensætning; saaledes gik der et Par Dage inden man fik Tilsagn fra Kauffmann, Telegrammet til ham var blevet

fejlekspederet. Desuden maatte Sla'sminister Buhl fungere som Udenrigsminister indtil Christmas Møller kom hjem; men som Følge heraf b'ev Spørgsmaa'et om Minister Døssings fortsatte Stilling svævende. Telegrammet til Døssing forklarer disse Forhold og skaber over for Sovjetunionen en Kontinuitet mellem Døssings Virke som det kæmpende Danmarks, til hans Udnævnelse til det fri Danmarks Minister.

Telegrammet er interessant, fordi det viser, hvorledes Frihedsraadet udadtil virkede med hele en anerkendt Regerings Myndighed. Telegrammet, der ikke er affattet i Kode, lyder:

8 — 5 — 1945. Stockholm:

Minister Døssing, Danish Legation, Moskow.

Frihedsraadets Opgaver maa regnes afsluttede samtidig med, at den nye Regering dannes, som sket er, og Frihedsraadets mest fremtrædende Medlemmer er indtraadt, stop, den maa regnes at komme endelig til at bestaa af ni Medlemmer fra de gamle Partier og ni Medlemmer udpeget af Frihedsraadet, idet dette sidste har opfordret Kaufmann at indtræde, stop, han vil akceptere, men den telegrafiske direkte Anmodning var bortkommet paa Vejen og ikke naaet frem, stop, paa Frihedsraadets Vegne takker jeg Dem oprigtigt for Deres udmær-

kede Arbejde med at skaffe et hjerteligt Forhold til Sovjetunionen, som vi alle saa højt ønsker, med Landet, vi beundrer og uden hvis heltemodige Kamp vi ikke var blevet fri for Slaveriet, stop, vi beder Dem arbejde paa at opnaa Regeringens Anerkendelse hos Sovjetunionen og modtage den nye Regerings Opfordring til at blive dens Gesandt, stop, Regeringen har sendt Dem Ministerliste og Opfordring telegrafisk, stop. I det inderlige Haab, at det lykkes, vil jeg da betragte mit Hverv her som endt.

Erling Foss.

Saaledes sluttede hans Arbejde som Frihedsraadets Minister i Stockholm. Han kunde vende tilbage til Danmark, til sit Hjem og til sit Arbejde.

Ved Valget i Oktober var Foss opstillet i Aarhus for det konservative Folkeparti. Han blev ikke valgt, og det er han ikke ked af. Hans Personlighed og Temperament vilde have vanskeligt ved at finde sig til Rette indenfor Partidisciplinens Rammer. Han er fortsat den uafhængige, konservative Mand, der har sine egne Meninger, som han ikke lægger Skjul paa, og vi vil sikkert stadig i Fremtiden fra Tid til anden høre hans besindige Røst blande sig i Dagens aktuelle Debat.

BØRGE HOUMANN

BØRGE HOUMANN's Løbebane er Eksemp-
let paa, at rige Evner kan føre sin Mand
frem til en fremskudt Plads, uden at han be-
høver maalbevidst at stræbe ad den slagne Lan-
devej, hvor de, der ønsker at gøre sig gæl-
dende, haster af Sted, uden andet for Øje end
deres Ærgerrigheds Maal.

Houmann har givet sig Tid til at vandre viden
om, han har gjort sig mange Svinkeærinder
ad snoede, ukendte Stier; men ser man i Dag
tilbage paa de Veje, han gik i sin Ungdoms og
første Manddoms Aar, vil man opdage, at hvad
han paa denne Maade saa og virkede, var med
til at udvikle og ruste ham til den Stilling, han
i Dag beklæder som Redaktør af det kommuni-
stiske Partis Kamporgan „Land og Folk“, der
nu paa faa Maaneder med ham i Spidsen er ble-
vet Danmarks tredie største Avis.

Der er intet i det Millieu og det Barndoms-
hjem Børge Houmann voksede op i, som be-

stemte, at han skulde blive en af dem, der kæmpede for Arbejdernes Sag. Han har ikke haft trange Kaar hjemme, som saa mange andre af dem, der er gaaet ind i Klassekampen paa Proletariatets Side, men han rev sig tidligt løs og drog ud i Verden, hvor han levede blandt Mennesker, der kun havde deres Hænders Arbejde at stole paa, og her fandt han sig selv.

Børge Kruise Houmann er født i Fredericia den 26. Marts 1902 som ældste Søn af Brænderibestyrer Ludvig Christian Kruise Houmann.

Familien sad i gode Kaar, og bedrø blev det, da den i 1909 rejste til England, hvor Faderen overtog en Gærfabrik i Derby.

Børge Houmann kom nu i engelsk Skole, og under den store Krig lærte han som alle andre Skoledrenge Vaabenbrug. Han voksede op i Velstand, han havde saaledes sin egen Bil og kendte ikke til at savne noget; men hans Blod var uroligt, og 18 Aar gammel stak han til Søs. Han vilde ud og se Verden.

I to Aar sejlede han, forhyret paa de store Linere, som efter Krigen blev sat ind paa Ruten til Amerika. Hvad han her oplevede, spores i hans Digtning fra de unge Aar, hvor Havet og Livet blandt Søens Folk ofte er de Motiver, hvorfra han henter sin Inspiration.

I 1920 gik han i Land i New York, og her blev han boende et Aar. Han maatte klare sig

med, hvad der tilbød sig af tilfældige Jobs. Han saa Storbyen, Verdens største, fra Vrang siden, fra Dybet, hvor den bitre Kamp for det daglige Brød er en dyster Kontrast til det flimrende Liv i Luksus, som de udvalgte lever. Her skrev han sine første Digte og Smaaartikler, som fremkom i Emil Opffers dansk-amerikanske Tidsskrift „Nordlyset“.

Efter at han i 1921 var vendt tilbage til Danmark som Kartoffelskræller og Køkkenkarl paa en af Amerikabaadene, udkom hans første lyriske Digtsamling — unge Digte, skrevet af en ung Mand, der ser paa Verden med blanke, friske Øjne.

Han var kun 19 Aar, og han drømte om ogsaa at se Kina og Østens Riger. Derfor søgte han ind som Elev i „Store Nordiske“ for at blive Telegrafist. Han havde dog kun været et halvt Aar i denne Virksomhed, da han blev angrebet af en haard Gigtfeber, som i flere Maaneder bandt ham til Sengen.

Da han blev rask, vilde Firmaet ikke ansætte ham igen, og han prøvede nu at bryde sig en Vej med sin Pen. Han skrev Artikler i Ugebladene „Hver 8. Dag“ og „Verden og vi“; og i 1922 blev han Korrespondent til Eftermiddagsbladet „Klokken 5“ i det okkuperede Ruhromraade, hvor Inflationens uhyggelige Kaos herskede. Her saa han Nøden og Elendigheden lægge sin kolde Haand over de tyske Arbej-

derdistrikter, hvor Hadet og Bitterheden ulmede; dette var den Jordbund, som Nazismen skulde gro op af med forfærdende Kraft i de kommende Aar.

Da han kom hjem, søgte han ind i De danske Statsbaner for at læse til Trafikassistent, men han slap ikke Pennen. I 1923 udkom saaledes hans Digtsamling „Smaa Altre“, der ligesom de følgende Digtsamlinger, af hvilke den sidste og største „Forlis“ udkom i 1931, viser hans store, lyriske Evner. Der er i disse Digte, som i de første han udgav, megen fin og øm Naturlyrik, megen ung Kærlighed og stormende Tro paa egne Kræfter. Man sporer i hans Begejstring for Livet, for Maskinerne, Havet og Stormene, Walt Whitman, som han selv mesterligt har gendigtet, og hvis Livssyn er i Slægt med hans eget. Man mærker ogsaa en ægte Menneskelighed, som er et af hans Karaktertræk, og som spejler sig i hans sociale Indstilling. Klarest ses denne Varme for dem, der lider Nød, i Digtet om den arbejdsløse Sømand, der maa sulte, medens de rige Borgere, han reddede ud af Brændingen, lever videre i Luxus og glemmer deres Redningsmand.

Der er tilsyneladende et stort Spring fra Lyrikeren Houmann til Lederskribenten Houmann, som vi kender ham i Dag, hvor han med en Pen, der kan banke af Lidenskab, Fanatisme og Harme kommenterer Dagens poli-

tiske og sociale Problemer. Den, der kender ham, kan undres over, at denne kølige, næsten stille Mand kan skrive disse glødende, ofte næsten demagogiske, opinionsdannerende Ledere. Men man maa forstaa, hans Sind har mange Streng. Naar han kan blive saa skarp, som han gør det i sin Polemik, er det, fordi hans menneskelige Bredde og Følsomhed kun gælder til et vist Punkt, nemlig der til, hvor han støder paa Forhold og Paastande, som kræver skarp og principiel Stillingtagen. Hans høje, slanke Skikkelse, mød den stejle Nakke afspejler Karakteren. Han er en Mand, der har sine Meninger og ved at forsvare dem.

I 1926 udnævntes Houmann til Trafikassistent, og han gjorde nu i de følgende Aar Tjeneste paa en Række sjællandske Stationer, indtil han i 1930 kom ind i Statsbanernes Generaldirektorat. Han fortsatte i disse Aar sine stilistiske Arbejder. Han digtede nye Vers og oversatte tillige en Række Bøger for Woels Forlag, og kom efterhaanden til at staa kommunistiske Kredse meget nær. Han knyttedes saaledes til Mondes Forlag, hvis Hovedopgave var at sprede Oplysning om den russiske Genopbygning, og i 1930 blev han Medlem af det kommunistiske Parti, hvis Forlag „Arbejder Forlaget“ han blev Leder af i 1933. I 1934 hjalp han Sceninstruktør Per Knutzon og Fru Direktør Else Gunløgsen med at faa Skuespillet „Ned med

Krigen“ op paa Nørrebro Teater, og i 1935 var han Forretningsfører for Per Knutzon i Riddersalen, hvor man opførte den tyske Forfatter Bert Brechts antinazistiske Skuespil „Rundhoveder og Spidshoveder“, som Houmann havde oversat. Han havde iøvrigt tidligere, i 1925, beskæftiget sig med den dramatiske Kunst, idet han havde verificeret Demuths Opera „Maria“.

Hans Vej havde nu ført ham dertil, at han gled ind som Forretningsfører ved det kommunistiske Dagblad „Arbejderbladet“ og her arbejdede han fra 1935 til den 22. Juni 1941. Det var et Arbejde, der tog al hans Tid, thi Bladet var lille og Økonomien meget daarlig. Han havde derfor mere end nok at gøre med at klare Bladets Administration, saa Musen tav stille og Pennen maatte hvile.

Den 9. April 1940 saa Houmann straks, hvordan det vilde ende med det kommunistiske Parti, hvorfor han skiftede Bopæl uden at melde sin nye Adresse. Det reddede ham.

Da Tyskland den 22. Juni 1941 aabnede Angrebet paa Rusland, og det danske Politi, paa den danske Regerings Ordre, foretog sin store Aktion mod det kommunistiske Partis ledende Mænd, fandt man ikke Houmann paa hans Adresse. Men i disse Døgn arresteredes mere end 300 Kommuniste. Fremtiden vil dømme haardt den Forsømmelse der udvises, da man-

ge af disse Landsmænd, den 29. August 1943 faldt i Tyskernes Hænder og dermed gik en frygtelig Skæbne i Møde i de tyske Koncentrationslejre.

Til Trods for, at disse Massearrestationer var ganske i Strid med Danmarks Grundlov, søgte Justitsminister Thune Jacobsen dog ved Forelæggelsen af Kommunistloven i Folketinget den 20. August at give det Udseende af, at saavel Arrestationerne som Ophævelsen af det kommunistiske Parti i og for sig kunde forsvares ud fra Nødretsgrundsætningen i dansk Ret, og han støttedes i dette Synspunkt af Højesteretspræsident Troels G. Jørgensen. Som Motivering for Kommunistloven fremførte Thune Jacobsen blandt andet, at Danmark efter Krigsudbruddet den 22. Juni 1941 „ikke paa nogen Maade kunde udsætte sig for, at der her i Landet blev drevet nogen Virksomhed til Støtte for fremmed Magt“.

Kommunistloven vedtoges med Støtte fra alle Partier; men selv om det kommunistiske Parti var udelukket fra paa Tinge at protestere mod dette Overgreb, lod det dog sin Røst høre. 40.000 Eksemplarer af et lille „Sanghefte“ „Danske Toner“, spredtes i disse Augustdage ud over Landet. Det lille Hefte var holdt i røde og hvide Farver. „Alle danske Hjems Sanghefte“ stod der i dets øverste Hjørne. „Melodien der blev væk for en Del Mennesker under det sidste

Aars Begivenheder, kan findes igen“, meldte de røde Bogstaver paa Bagsidens hvide Blad. „Sangene“ i Heftet var: „Talen som burde være holdt i Folketinget den 20. August 1941“. Den var skrevet af Folketingsmand Aksel Larsen, og er et lidenskabeligt Angreb paa den siddende Regerings Politik. Den munder ud i en flammende Appel til alle danske om at følge de store Eksempler, som gaves af en Skipper Clement, en Niels Ebbesen, og slutter med Orde-
ne: „Vi opfordrer det danske Folk til i denne historiske Tid at tage Landets Skæbne i sine egne Hænder! Leve et frit Danmark“.

Ved at tvinge den danske Regering til at forbyde det kommunistiske Parti og forfølge dets Ledere, havde Tyskerne opnaaet, at hele den vel sammentømrede kommunistiske Partiorganisation og alle Partiets Medlemmer nu gik med i Spidsen for den aktive, nationale Modstand. For de danske Kommuniste betød Forfølgelsen, at store Kredse, som tidligere havde set med Skepsis og Kølighed paa dem, nu følte sig oprørte over den Behandling, de var udsat for; og dermed var Vejen aabnet for en Forstaaelse, paa Trods af ideologiske Skranker, som det ellers vilde have taget Aar at naa frem til. For Kommunisterne selv betød det, at de kom ud af deres Isolation, at de fik Løjlighed til kammeralligt Samarbejde i den fælles Kamp med de bedste fra alle andre Partier, og her-

ved ryddedes mange Fordomme og megen Mistænkelighed til Side. Partiets Indsats i de kommende Aar i Befrielseskampen styrkede saaledes dets Stilling i vide Kredse af Befolkningen.

Tyskerne havde altsaa med andre Ord endnu en Gang, med deres stupide Voldspolitik opnaaet det stik modsatte af, hvad de ønskede.

Angrebet paa Kommunisterne havde ogsaa en anden Virkning, det uddybede Kløften i det danske Folk, Kløften mellem dem, der troede paa, at Regeringens Politik var den rigtige, og dem, der troede paa, at kun et aabent Brud med Tyskerne kunde redde Landet. De aktives Tal voksede i dette Efteraar stærkt.

For Regeringen var Kommunistlovenes Vedtagelse iøvrigt skæbnesvanger derved, at dette Skridt ganske logisk førte til den næste Indrømmelse over for Tyskerne, nemlig Undertegnelsen af Antikominternpagten i November 1941. Forsaaavidt havde den Lederskribent Ret, som i „Nationaltidende“ kommenterede Danmarks Tiltrædelse af Antikominternpagten med Ordene: „som Skinnernes Staalbaand fører et Tog ad en Vej, som ikke kan fraviges, har dansk Politik ført til Tiltrædelsen af Antikominternpagten“ — selvom han saa paa denne Handling med andre Øjne, end vi gør.

„Danske Toner“ var Børge Houmanns første illegale Publikation og det første organiserede Modstandsskrift herhjemme. Med Udgivelsen af

denne Tale paabegyndte han en illegal Bladvirk-
somhed, som sikkert forgæves vil søge sit Side-
stykke. Han levede i disse første Aar af sin
illegale Tid i egentlig Forstand den jagedes Liv.
Det danske Politi forfulgte energisk de Kom-
munister, som ifølge Justitsministeriet skulde
arresteres. Her var ikke Tale om Spilfægteri,
saaledes som det senere blev, efterhaanden som
større og større Kredse af Politiet kom ind i
den aktive Modstand. Houmann fortæller saa-
ledes om, hvorledes Politiet havde opsporet,
hvor hans Skrædder boede, hvilket man meld-
te paa Dagmarhus. Skrædderen fik straks Be-
søg af Gestapo, som under Trusler instruerede
ham om at opholde Houmann næste Gang, han
kom i Forretningen og telefonisk tilkalde det
tyske Politi. Naturligvis underrettede han Hou-
mann; men denne Oplevelse var en Advarsel.

For Houmann, som alle andre illegale, var
det iøvrigt i disse første Aar uhyre svært at
faa Logi. Folk var meget ængstelige. Dobbelt
svært var det, hvis man var Kommunist, thi,
det kan man lige saa godt indrømme i Dag,
vide Kredse af Befolkningen saa med megen
Skepsis paa Kommunisterne; ja mange fandt
det egentlig dengang rimeligt, at Partiet var
blevet forbudt. Frihedskampen ændrede dog
hurtigt ganske denne Indstilling, ligesom flere
og flere Døre aabnede sig for dem, der gik un-
der Jorden, efter som Krigen skred frem.

Houmann mindes endnu med Taknemmelighed, at han i disse første vanskelige Maaneder fandt Husly hos en ældre, konservativ Dame, som til Trods for hans politiske Indstilling, og til Trods for at hun vidste, at de, der husede Kommuniste, straffedes med flere Maaneders Fængsel, dog gav ham Husly.

I dette Efteraar begyndte han Udgivelsen af det første danske illegale Blad „Politiske Maanedsbrev“, lige som han var med i Rekonstruktionen af det kommunistiske Parti i hvis nydannede Ledelse, den saakaldte „lille Partiledelse“, han fik Sæde. „Politiske Maanedsbrev“, der udkom første Gang den 5. Oktober 1941, afløstes allerede i Marts 1942 af „Land og Folk“, der blev det kommunistiske Partis illegale Avis. Børge Houmann og Aksel Larsen skrev i første Række dette Blad, der til at begynde med udkom een Gang om Maaneden, i de sidste halvandet Aar hver 14. Dag. Houmann lavede selv 20 Gennemslag paa sin Skrivemaskine, og med Kurere sendtes disse Manuskripter ud til de kommunistiske Grupper over hele Landet, hvor de mangfoldiggjordes. Efterhaanden steg Oplaget paa denne Maade til 125.000 Eksemplarer. Pengene til at gennemføre dette Arbejde indsamledes paa Arbejdspladser rundt om i Landet. Hele Arbejdet levedes i høj Grad af det kommunistiske Partiapparat, som det ikke var lykkedes at ødelægge

mere end, at det forholdsvis let var blevet genopbygget. Det var ogsaa hele denne Organisation, som belignede de store Oplag af „Land og Folk“. Allerede 2 Dage efter, at det sidste Genemslag var afleveret til Kurererne, kunde Bladet udkomme selv i den fjerneste Del af Danmark.

Selv om Houmann saa'edes havde nok at gøre, følte han dog, at større Opgaver maatte løses. Han arbejdede saaledes med Planen om at skabe et illegalt Blad paa bredere Basis end „Land og Folk“, som først og fremmest henvendte sig til kommunistiske Kredse. Han og Aksel Larsen søgte derfor Kontakt med Christmas Møller. Denne Forbindelse knyttedes gennem Fog, og da disse Mænd havde fundet hinanden, var Vejen frem til Dannelsen af Organisationens „Frit Danmark“ aaben.

I Efteraaret 1941 og Foraaret 1942 opsøgte han nu forskellige Mennesker, som han mente kunde bruges i Redaktionen af et saadant Blad. Det viste sig imidlertid ofte meget vanskeligt at faa Folk til at indse og forstaa Betydningen af, at et saadant Arbejde blev gjort, ja, flere Steder blev han bogstavelig talt smidt ned af Trapperne, naar han havde fremført sit Ærinde. Han mindes saaledes den haarde Medfart, han fik hos en Læge uden for København, hvor en Regn af Skældsord fulgte ham, den formastelige Taabe, der ikke kunde indse,

at Scavenius havde Ret, til Dørs. At denne samme Mand efter Befrielsen har skrevet lange Kronikker om Modstandsbevægelsens Betydning viser, at ikke alle var lige tidligt vaagne.

„Frit Danmark“'s første Nummer udkom i April 1944, og siden har Houmann været en af Hovedmedarbejderne ved dette Blad, vist nok den eneste, som har været med uafbrudt lige fra Starten.

Bladet kom til at begynde med duplikeret, men allerede i Juni 1942 udkom det første trykte Nummer. Det var Bogtrykker Petersen i Glumsø, der havde Mod til at gaa i Gang med denne Opgave. Han og Houmann mødtes i Ringsted, hvor Petersen fik Manuskriptet. Bladet blev trykt i 20.000 Eksemplarer, men Petersen naaede kun at trykke to Numre, saa blev han angivet og arresteret og dømt til flere Aars Tugthusstraf. „Frit Danmark“ fik nu sit eget Trykkeri i en Villa uden for København. Her arbejdedes der under meget primitive Forhold, idet Trykkeriet var gravet ned i Jorden under Kælderen, saaledes at Mændene ofte maatte staa i Vand til Knæene i den mørke Hule.

Rundt om i Landet oprettedes „Frit Danmark“ Grupper, som efterhaanden paatog sig alle mulige illegale Opgaver. Bladets Oplagstal steg fra Maaned til Maaned og var til Slut oppe paa 145.000 Eksemplarer. Bladet arbejdede for at samle Folk fra alle Klasser og Folk

med alle politiske Anskuelser. Det var Houmann der tidligt saa, at Kirken ogsaa vilde komme til at spille en Rolle i Kampen, og som gennem sine Artikler i „Frit Danmark“ tog en positiv Stilling til dens Indsats og derved var med til at drage den ind i Frihedskampens store Fællesskab. Den Linie, som Bladet fulgte, banede saaledes Vejen for Dannelsen af Frihedsraadet med den Forening af alle aktive Kræfter, som dette blev Udtrykket for. I Efteraaret 1942 arresteredes flere Medlemmer af Bladets Redaktion og Houmann maatte nu, hjulpet af Fog, føre Bladet videre og genopbygge dets Organisation. Samtidig blev hans Hustru arresteret af det danske Politi. Hun sad fængslet som Gidsel i 9 Maaneder til Trods for, at der intet som helst Holdepunkt var for, at hun skulde have haft noget at gøre med illegalt Arbejde.

Paa dette Tidspunkt var Houmann kommet i Forbindelse med engelske Faldskærmsfolk, ligesom han var med til at opbygge de første kommunistiske Sabotagegrupper. Han organiserede ogsaa en Understøttelsesfond til Hjælp for de Familier, som rantes under Kampen. Penge hertil indsamledes paa Landets Fabrikker og Arbejdspladser. Senere fik han i Frihedsraadet Administrationen af Raadets Økonomi og Understøttelsesfond under sig, og kom her ogsaa til at administrere de Penge, som gennem

de gamle Partier stillede til Raadighed for Frihedskampen.

Man kan, naar man ser, hvilket enormt Arbejde han paatog sig, ikke lade være med at citere et Par Linier fra et af hans Ungdomsdigte, hvor han siger:

Og Dage og Nætter, du øded engang,
skal gøre dig Vandringen end mere lang.

Arbejdet er for ham et Evangelium, som han aldrig har forraadt.

Fra 1. Januar 1943 til 1. Januar 1944 paatog han sig yderligere at udgive et nyt Blad „Ugens Nyt“, det indeholdt 8—10 Sider koncentreret Nyhedsstof, og som indtil „Information“ udkom, var den eneste Nyhedstjeneste. Han skrev det selv, blandt andet paa Basis af stenografiske Optegnelser, som hans Sekretær, en ung kvindelig Mediciner, Birthe Munk, fik ved daglig at aflytte den engelske Radio. Hver Søndag fra Klokken 8 Morgen til Klokken 5 Eftermiddag arbejdede de paa dette Blad, og hver Mandag Middag udsendtes det i 2000 Eksemplarer.

Da Frihedsraadet skulde stiftes, vil man forstaa, at Børge Houmann var selvskreven til at repræsentere det kommunistiske Parti. Han sad i Raadet som den, der havde Forbindelse med flere af de største illegale Blade, og som den, der havde direkte Kontakt til de største Sabo-

tagegrupper. Det er vist ikke for meget sagt, at Frihedsraadets Forbindelse og Kontrol med Sabotagekampen overvejende laa i Houmanns Hænder. At hans stilistiske Evner b'ev rigt udnyttet i Arbejdet med Raadets Proklamationer og Opraab, siger sig selv.

Endel g skal omtales hans Arbejde i Kontaktudvalget, der førte Forhandlinger og holdt Forbindelsen vedlige med de gamle Partier paa Rigsdagen. Hans Arbejde med Raadets Økonomi- og Understøttelsesfond har allerede været omtalt.

Da Houmann i Foraaret 1945 maatte trække sig tilbage nogle Maaneder paa Grund af Sygdom, overtog Alfred Jensen en Del af hans Arbejde i Frihedsraadet. I April vendte Houmann dog atter tilbage og var saaledes med i de Forhandlinger, der førte til Overgangsregeringens Dannelse.

Siden Kapitulationen har han siddet som Redaktør for „Land og Folk“, der nu er blevet en af Landets mest læste Aviser. Her fører han Kampen for sine Ideer videre, og meget tyder paa, at Børge Houmann, Lyrikeren, der søgte ad mange Veje, nu endelig har naaet sit Maal, en Arbejdsplads, hvor han kan udnytte alle sine Evners Muligheder.

AAGE SCHOCH

DET berlingske Hus er som en hel By. Femtenhundrede Mennesker arbejder i det vældige Bygningskompleks i Pilestræde, med dets Labyrinter af Gange og Værelser, Værksteder og Maskinhaller.

Vejen ind til denne Verden gaar i Dag gennem jerngitrede Døre, forbi aarvaagne Vagter. Besættelsestidens Utryghed, Faren for Schallburgtagens lammende Bomber rejste dette Værn om denne arbejdende Myretue, dette Danmarks største Bladhus.

I Chefredaktørens Stol sidder Aage Schoch. En Mand paa 46 Aar, slank, med venlige Rynker omkring graablaa Øjne, men med Furer fra Næsefløj til Mundvig, som er strenge Tiders Spor. De bevægelige Læber er vant til at møde Pibens Spids, „Schoch-Piben“; som hans Venner kalder hans Snadde. Det blonde, let bølgede Haar, giver det lange, smalle Ansigt det kunstneriske Præg, som man finder hos saa mange Aandsarbejdere. Hans Stemme har en egen fast

Klang. Han taler hurtigt, ligesom hamrer Sætningerne fast med de stærke Kæber, naar han vil understrege sine Ord. Hans Tale er billedrig, ofte præget af paradoksale Udtryk, men hans kritiske Sans er skarp og tæmmer hans ofte dristige Paastande. Intuitivt naar han tit til Slutninger, andre først kommer til efter moden Overvejelse.

Naar han i Dag ser ud over den snævre, myldrende Gade fra sit store Kontor, maa han være en lykkelig Mand. Han har i sin bedste Alder naaet en førende Stilling indenfor det Fag, der, fra han som ung, fattig Student kom til København, stod hans Hjerte nærmest. Han har naaet den nu, efter for blot faa Maaneder siden at være undsluppet den Død, der syntes ham vis.

Aage Schoch er født i Horsens den 24. Januar 1898, hvor Faderen, Rudolf Schoch, var Isenkræmmer. De var tre Børn derhjemme, og af dem var Aage Schoch den ældste.

Han blev Student i 1917 fra Horsens Statskole, men Aaret før døde hans Fader, og hans Moder maatte sælge Forretningen. For ham betød det, at han, hvis han vilde læse videre, maatte klare sig selv, da hans Moder nu fik nok med at klare for sig og de to yngste. Den unge Horsensstudent maatte derfor tage Kontorpladser og andet Arbejde, da han kom til København, for at faa Raad til at studere.

Det var haarde Aar dengang for fattige Studenter i Gullaschtidens København, men det modnede ham tidligt, og det gav ham Selvtillid og Tro paa egne Kræfter. Modet tog det ikke fra ham, tværtimod, han følte aldrig noget Savn og deltog med Liv og Sjæl i Studenterlivet. De trange Kaar maatte dog præge hans Indstilling, og han følte sig stærkt draget af de toneangivende, radikale Kredse, som følte sig i Pagt med den socialistiske Udvikling. Han var med til at stifte Studentersamfundet og levende oplaget af det Liv, som her udfoldede sig, men samtidig uddannede han sig i akademisk Skyttekorps i Vaabenbrug. Det var der intet mærkeligt i. Akademisk Skyttekorps var et upolitisk Korps, som i disse Aar under den store Krig samlede Studenter fra alle Lejre. Det var en Ungdom, der var uenig i meget, men enig i det centrale. Landet var deres og var værd at kæmpe for. Denne Indstilling havde han fra Barndomshjemmet, der var præget af en solid og trofast Konservatisme.

Han havde valgt at studere Statsvidenskab, thi han følte, at han maatte være med i den levende Politik og fandt, at der dertil krævedes en grundig Skoling. I 1923 tog han sin Embedseksamen med en god 1. Karakter og skulde nu søge sig en Vej frem.

I disse Aar efter Verdenskrigen drømte mange herhjemme om, at København skulde blive

Stabelplads, dvs. Midtpunkt for Verdenshandelen paa Balticum. Derfor besluttede Dagbladet Politiken sig „til at udgive et handelspolitisk Tidsskrift „The Baltic Scandinavian Trade Review“ med Vekselerer Alfred Howitz som Redaktør. Til dette Tidsskrift knyttedes cand. polit. Schoch som Medarbejder, og hermed var hans Fremtid bestemt.

Den store, russiske Revolutions Afslutning, med Zarregets Undergang og de forenede Raadsrepublikkers Fødsel gjorde en Ende paa alle Planer om en Udvidelse af den baltiske Handel, og faa Aar efter gik Tidsskriftet ind.

Schoch knyttedes derefter fra 1926 som udenrigspolitisk Medarbejder til det uafhængige, konservative Blad, Jyllandsposten. Politisk havde han i disse Aar fjernet sig fra Radikalismen og var med hele sin Indstilling til Forsvarsspørgsmaalet blevet draget mod det konservative Parti.

Ved Jyllandsposten lærte han det journalistiske Haandværk fra Bunden, og i Løbet af faa Aar blev han Bladets Redaktionssekretær og var som saadan med til at styrke den stærkt nationale og afgjort tyskfjendtlige Holdning, som altid har præget dette Blad. At han har „Næse“ for, hvad der journalistisk set er noget værd, viste han tydeligt, klarest vel, da han en Dag i 1928 sendte et Brev til en ung, jysk Præst og bad ham skrive til Jyllandsposten.

Præsten boede i Vedersø og hed Kaj Munk. Han havde lige hentet sig en eclatant Fiasko paa det kongelige Teater, hvor hans store Skuespil „En Idealist“ i en misforstaaet Iscenesættelse og daarlig Tilrettelægning var blevet stenet af de førende københavnske Kritikere. Schoch havde set disse Anmeldelser og havde derefter paa en Nat med Begejstring læst Skuespillet. Han saa straks, at her var Manden, som Fremtiden tilhørte. Samarbejdet mellem ham og Kaj Munk varede til helt ind i Besættelsen, hvor Kaj Munks Breve og Prædikener i Foraaret 1940 i Nationaltidende, som Schoch da var blevet Redaktør for, var med til at vække Tyskernes Mishag og derigennem medvirkende Aarsag til, at Schoch i Marts 1942 blev fordrevet fra dette Blad. Schoch havde da, efter at han i Januar 1933 var blevet Redaktionssekretær ved Berlingske Aftenavis, været Redaktør ved Nationaltidende siden Oktober 1934.

Det var dog ikke alene Kaj Munks Medarbejderskab ved Nationaltidende, som førte til, at Aage Schoch i 1942 maatte forlade dette Blad. Han har aldrig været Kompromis'ernes Mand, og Danmarks Holdning i Aarene før Besættelsen med al dens Forsvarsnihilisme og Defailisme og den logiske Følge heraf, som den 9. April 1940 var, havde altid i ham haft den mest afgjorte og uforsonlige Modstander. Derfor søgte han ogsaa fra Besættelsens første Dag at føre

Modstandens Tone ind i sin Avis med det Resultat, at Tyskerne allerede i Maj 1940 krævede Nationaltidende under speciel tysk Forcensur. Det lykkedes dog at faa dette forhindret, men i et Par Maaneder var Bladet til daglig Gennemlæsning og Censurering i det danske Udenrigsministerium.

I November 1941 suspenderedes Schoch i 8 Dage fra sin Stilling, fordi Bladets Behandling af Antikomintern-Pagten mishagede Tyskerne. Suspensionen hævedes dog, da Udenrigsminister Scavenius og det tyske Riges Gesandt, Renthe Fink, kom hjem fra Berlin, men i Januar 1942 blev det galt igen. I Bladets Søndagsnummer blev Satan i en Prædiken omtalt paa en saadan Maade, at det faldt de førertro Tyskere meget stærkt for Brystet. Resultatet blev fornyet Suspension, og kort Tid efter, i Marts 1942, blev Nationaltidendes Bestyrelse tvunget til at give ham hans Afsked.

Schoch fik nu Stilling som kommitteret i Dansk Reklameforening og nationaløkonomisk Konsulent i dansk Arbejdsgiverforening. Disse Stillinger optog hans Tid saa lidt, at han nu helt kunde hellige sig det illegale Arbejde, som var begyndt at kalde paa ham. Det gik her, som saa ofte, hvor Tyskerne greb ind, i Stedet for at lamme aktiverede de Modstanden. For Schoch blev det til at begynde med ganske naturligt illegal Blad- og Forlagsvirksomhed, som greb

ham. De Grupper, der var begyndt at arbejde med disse Ting, fandt Vej til ham og øste af hans store Erfaringer paa disse Omraader. Hermed var han indfanget, og det varede ikke længe, før han kom i Forbindelse med de engelske Agenter, som med Faldskærm var sat ned rundt om i Landet.

Han blev ogsaa hurtigt Medlem af „Fonden af 1941“, der var stiftet af afdøde Rektor H. P. Hansen og som havde Historikeren, Professor Fabricius til Formand. Her var han med til at fordele mange hundrede tusinde Kroner til efterladte efter faldne Frihedskæmpere og andre, som var ramt af Nød som Følge af aktivt Modstandsarbejde.

Uden at tilhøre noget Parti eller nogen af de større Modstandsgrupper, kom han efterhaanden saa langt ind i illegalt Arbejde, at det var ganske naturligt, at han, der stod i Forbindelse med saa mange af Modstandsbevægelsens forskellige Grene, i 1943 blev opfordret til at være med i Dannelsen af Danmarks Frihedsraad. I Frihedsraadet sad han til at begynde med som Repræsentant for Faldskærmsfolkene, senere fik de imidlertid deres egen Repræsentant sendt over fra London, Major Muus, der senere afløstes af Ole Lippmann, og Schoch paatog sig derfor andre Opgaver. Han var saaledes sammen med Mogens Fog og Frihedsraadets juridiske Konsulent, Busch-Jensen, med til at ud-

arbejde Pjeecen „Naar Danmark atter er frit“, der omtaltes foran; den udkom i Marts 1944 og udsendtes illegalt i 100000 Eksemplarer. Den blev modtaget med den største Interesse, ikke alene her hjemme, men ogsaa ude i Verden, hvor den kommenteredes livligt saavel i Tidsskrifter som i Radioen. Ja, man kan vel sige, at man herigennem egentlig for første Gang saa, at det var Alvor med dette mystiske, ukendte Frihedsraad.

Forbindelsen med Faldskærmsfolkene holdt han stadig ved Lige og siden December 1943 var han Leder af det engelske Propagandaarbejde her i Landet. Dette Arbejde førtes paa to Fronter. Dels henvendte det sig gennem propagandistiske Tryksager til den danske Befolkning med Oplysninger om de allieredes Produktion og Krigsførelse, dels henvendte det sig gennem defaitistiske Skrifter, Tryksager og Blade til de tyske Tropper her i Landet.

I Foraaret 1944 maatte Schoch gaa under Jorden, da Gestapo havde fundet ud af hans Forbindelse med Sabotage- og Sprænggrupper. Rent formelt indledte han Separationsforhandlinger med sin Hustru, Harriet Schoch, med hvem han var blevet gift i 1924. Da han senere blev arresteret, maatte hun og hans Datter dog flytte til Sverrig.

I Frihedsraadet sad Schoch fra Juli 1944 i Kontaktudvalget med Børge Houmann. Allerede

i Slutningen af 1943 havde Schoch og Houmann søgt Forbindelse med Repræsentanter for Rigsdagen, nemlig den konservative Folketingsmand Aksel Møller og Socialdemokraten H. C. Hansen, for at søge at faa et Samarbejde i Stand mellem Frihedsraadet og de gamle Partier, men dette havde ikke ført til noget Resultat. Først Folkestrejken og den Maade, hvorpaa Frihedsraadet havde ledet denne, bevirkede, at en virkelig Forbindelse opnaaedes, idet man nu paa Christiansborg blev klar over, at Danmarks Frihedsraad havde Folket bag sig.

Med den store, illegale Gruppe „De frie Danske“ stod Schoch i stadig Forbindelse. Han samlede saaledes i sin Haand saa mange Traade, at det før eller senere maatte gaa galt. Og det gjorde det.

Det var hans Forbindelse med Faldskærmsfolkene, der fældede ham. En af dem blev taget af Gestapo og opgav Schochs Adresse. Det var Natten mellem 1. og 2. September 1944. Faa Timer senere, Kl. 3, blev han vækket paa sin illegale Bopæl af et vældigt Opbud af maskinpistolbevæbnede Gestaposoldater og Hipomænd. Han fik knap nok Tid til at klæde sig paa, og blev halet og skubbet, ja, næsten sparket, ind i den ventende Bil, der straks kørte op til Shellhuset, hvor han omgaaende kom i Forhør.

Hvem der forhørte ham i dette første Døgn, hvor han Gang paa Gang blev hentet ind fra

Cellen til Afhøring, ved han ikke. Det var underordnede Gestapomænd og deres danske Haandlangere. De maa aabenbart have været klare over, at de havde faaet fat i en Mand fra Indercirklen, thi han var næppe kommet ind ad Døren, førend Forhørslederen kastede sig over ham og brølede: „Tilstaa, De er Medlem af Frihedsraadet, vi har Beviser for det“. Da han svarede „Nej“, sprang to Mand til og lænkede hans Hænder paa Ryggen med Haandjern. Forhøret fortsatte nu, medens en af dem stillede sig op foran ham og slog ham fra begge Sider i Ansigtet med de flade Hænder. Snart begyndte Blodet at løbe ud af Munden paa ham. Han vilde intet oplyse. De lagde ham derfor over en Stol og gennempryglede ham med Gummikniver. Smerten fyldte ham med Vrede og Trods. Han blev ved at gentage for sig selv: „Hvis du siger noget nu, vil de prygle dig, til du siger endnu mere“. Og saa holdt han Mund. Da de ikke kunde faa noget ud af ham, blev han ført tilbage til sin Celle. Men flere Gange i det følgende Døgn blev han hentet ind til korte Forhør, hvor man truede ham med at arrestere hans Familie og sende ham selv i Koncentrationslejr i Tyskland. Da han stadig tav, blev han den følgende Aften overflyttet til Vestre Fængsel, hvor han anbragtes i Enecelle med lænkede Hænder. Om Dagen havde han Hænderne lænket paa Ryggen, og om Natten foran paa

Brystet. Han siger selv, at det, han oplevede og det, han var ude for, intet er i Sammenligning med, hvad saa mange andre maatte gennemgaa, men det var lange Dage og Nætter i den kolde Enecelle. 4—5 Dage efter Arrestationen blev Schochs Sag overgivet til Kriminalrat Schweitzer, en Mand, der af Mentalitet og Indstilling stod de øvrige Bødler i Shellhuset fjernt. I et af de første Forhør med Schoch, som foregik under fire Øjne i Shellhuset, lod Schweitzer ham forstaa, at det Arbejde, han havde som Forhørsdommer her i Danmark, var ham imod, han var ikke Nazist, men maatte som Tysker gøre sin Pligt. Schoch var til at begynde med meget skeptisk, idet han frygtede, at Schweitzers Elskværdighed kun var tilsyneladende, og at han i Virkeligheden kun ønskede at lokke ham i en Fælde, men han overbevistes efterhaanden om, at hans Ord var ærligt ment. Schweitzer er et af Eksemplerne paa det tyske Folks Forbandelse, man kan faa dem til alt, selv mod deres Overbevisning, blot man fortæller dem, at de gør det for Tysklands Skyld, eller at det er en Ordre fra den til enhver Tid tilstedeværende tyske Fører, hvad enten han hedder Bismarck, Wilhelm eller Hitler.

Under disse Forhør med Schweitzer lykkedes det Schoch at faa fremstillet sin Sag saaledes, at Tyskerne fik Indtryk af, at han intet havde at gøre med Vaabenforsendelser, Fald-

skærmsagenter eller Sabotagegrupper, ligesom han bestemt fastholdt, at han ikke var Medlem af Frihedsraadet. Om Schweitzer troede ham, er et andet Spørgsmaal, men han trængte aldrig særlig stærkt ind paa ham og anerkendte Forklaringen om, at Schoch blot var en Slags Propagandachef for Frihedsbevægelsen. Efter at Mogens Fog, Redaktør Outze og Direktør Mikelsen var blevet arresteret den 14. Oktober, kunde en saadan Forklaring dog ikke længere opretholdes. Schoch maatte da indrømme, at han ganske vist var Medlem af Frihedsraadet, men at Frihedsraadet som saadan var en ren og skær Propagandacentral, som ikke havde noget som helst at gøre med Sabotage eller Militærgrupper. Da Fog hævdede det samme, gik Tyskerne mærkeligt nok ind paa denne Forklaring. Schoch mener selv, at Grunden til, at man paa denne Maade kunde bluffe Tyskerne, var den, at der intet Samarbejde var imellem de forskellige Afdelinger i Shellhuset, idet de Afdelinger, der behandlede Sager angaaende Militærorganisationerne og de, der behandlede Sabotagesager, hver for sig levede i indbyrdes Jalousi, ligesom de sammen stod fjendtligt overfor den Afdeling, der arbejdede med de politiske Sager, og det var i denne Afdeling, Schochs og Fogs Forhold blev undersøgt. Ved Kriminalrat Schweitzers Hjælp fik han ret hurtigt forskellige Lempelser, idet han fik Lov at læse og

ryge og modtage forskellige Former for Ekstrafortplejning, ligesom han slap for at have Hænderne lænkede. Efter Royal Airforce's Bombardement af Gestapohovedkvarteret i Aarhus overførtes Schoch til Shellhuset, hvor der paa Løftet blev indrettet en lang Række Celler, i hvilke Tyskerne nu placerede særlig værdifulde Fanger som Gidsler, idet de haabede, at de derigennem var sikrede imod et Angreb fra Luften.

Her sad de da som Lynafledere for al den ubeskrivelige Ondskab, som trivedes i denne Bygning. Schoch fortæller om, hvorledes den Gru, der herskede her, laa som en Skygge over Sindet paa alle Døgnet's Timer. De Mishandlinger, som Medfangerne eller andre Fanger, der var ført til Afhøring her i Shellhuset, var udsat for, hørte de om deroppe i Cellerne under Taget. I et Fængsel naar Meddelelser med utrolig Hast rundt til alle, gennem Bankesystemer, med Kalfaktorne eller paa mange andre Maader spredes alle Nyheder. Dybest Indtryk gjorde det paa ham og hans Kammerater, da to Fanger en Nat døde efter Tortur under Forhør. Den ene havde faaet knust Nyrerne, den anden Kønslidelse, med Knippelsslæg. Blandt dem, der forrettede Rakkertjenesten, var ogsaa Mænd, der talte Dansk. Som en skærende Kontrast til alt dette, stod den tilsyneladende Venlighed, hvormed Schoch blev behandlet af de mere

højtstaaende Tyskere. Ofte kaldtes han til Samtaler hos den fedladne Dr. Hoffmann, en af Topfigurerne paa Shellhuset. Disse Samtaler havde aldrig Karakter af Forhør, og han kunde udtale sig fuldstændig frit om alle de Spørgsmaal, som drøftedes ved disse Lejligheder. Dr. Wesche, en anden af de ledende Tyskere, opsøgte ham tit i hans Celle for at høre hans Mening om den militære og politiske Situation. Det var tydeligt, at Tyskerne var klare over, at Spillet var tabt.

Det var under en saadan Samtale, at Dr. Wesche indrømmede over for ham, at Tyskerne var kommet til kort her i Danmark. „Vi skulde aldrig have støttet en Idiot som Fritz Clausen, og vi skulde have behandlet Danskerne paa en hel anden Maade“, sagde Wesche ved denne Lejlighed, „men Forholdet er det, at vi Tyskere aldrig har anet, hvad en offentlig Mening betyder, det har vi først set, da vi kom her til Danmark. Under Kejsertiden eksisterede en saadan ikke i Tyskland. Under Weimarepublikken troede vi, at den fandtes, men det har jeg nu indset kun har været en Fiction, og nu under Nazismen har der jo overhovedet ikke eksisteret blot Skyggen af anden Mening end Regeringens, d.v.s. Partiets“.

Trods den tilsyneladende Vænlighed, han saaledes mødte, var han dog klar over, at kun et

Mirakel kunde redde ham fra det værste. Og Miraklet skete.

Om Formiddagen den 21. Marts stod en orkanagtig Storm ind over Byen. Schoch vandrede frem og tilbage i sin Celle, da Stormen pludselig blev overdøvet af brølende Flyvemaskinemotorer og tordnende Brag fra eksploderende Bomber. Kalk og Glassplinter regnede ned over ham. Væggen i Cellen slog Revner. Huset skælvede. Han fyldtes af en stor, kold Rædsel. Helt mekanisk tog han sine Sko paa, gik hen til sit Skab og stak sin Pibe og Tobak i Lommen samtidig med, at han tænkte: „Nu skal du dø“.

Han lugtede Røgen fra Branden og var klar over, at han skulde brænde inde. Han hørte Skrig og Raab fra Bygningens mange Etager. Da gik Døren pludselig op, og en sindig Stemme sagde: „Kom saa Schoch, saa gaar vi“.

Det var Overbetjent Lyst Hansen, han havde sprængt sin Celledør, taget Nøglerne fra den tyske Vagt og var stille og sindigt gaaet fra Celle til Celle og havde lukket Kammeraterne ud. I Korridoren mødte Schoch Fog, og sammen gik de over Loftet og ned ad Køkkentrappen. Hvorledes det hele egentlig gik til, staar dem i Dag ikke helt klart. I et Glimt saa de den Fløj, hvor Folketingsmand Poul Sørensen, Kontreadmiral Hammerich, Baron Wedell-Wedellsborg og Isenkræmmer Bruun sad, styr-

te sammen i Gnister og Røg. Uden for Shell-Huset var Gaden tom. De var fri.

De vendte straks tilbage til Arbejdet i Frihedsraadet og var her med til at forberede Freden.

Efter Befrielsen er Schoch blevet Chefredaktør for „Berlingske Tidende“. Han har sagt Nej til at gaa ind i aktiv Politik, han tror, han kan tjene Landet bedre, som Leder af en stor opinionsdannende Avis. Det er hans Overbevisning, at Europa, ja Verden, staar overfor en helt ny omvæltende Epoké med en økonomisk, social og politisk Udvikling, som vi ikke har drømt om før Krigen, og i denne ønsker han at gøre sin Indsats indenfor det Haandværk, der nu en Gang er hans.

MOGENS FOG

I „Frit Danmark“'s Decemhernummer i 1942 fandtes optrykt et Brev, som Professor Mogens Fog havde sendt til sine Venner faa Dage efter det tyske Politis Aktion mod dette illegale Blads Redaktion. Professor Chievitz og Biblioteksdirektør Døssing var blevet arresteret og sat i tysk Arrest, men Fog havde valgt at gaa under Jorden. I Brevet, som paa denne Maade naaede ud over Landet i Titusinder af Eksemplarer, gjorde Fog Røde for sine Motiver til at deltage i det Arbejde, som nu havde tvunget ham til at forlade hele sin borgerlige Tilværelse og bragt ham i Opposition til Landets Regering og Politi.

Man kan ikke i Dag læse dette Brev uden at blive slaaet af det Klarsyn, hvormed han forudser den Udvikling, som maatte komme herhjemme, hvis Landet skulde reddes.

Efter at have paavist, at Danmark er styrtet ud i fuldstændig Retsløshed, imødegaar han skarpt Regeringens Forsøg paa at stemple den

unge danske Modstandsbevægelse som kommunistisk, idet han siger: „Chievitz er ikke Kommunist. Men han og heldigvis mange andre Folk af forskellige, politiske Anskuelser har indset, at Fronten mod Nazismen maa være en Enhedsfront, en Samling af alle Kræfter, der siger: ikke dette, fremfor alt ikke dette. De gør det i tryk Forvisning om, at er først den nazistiske Fare nedkæmpet, saa kan vi andre frit drøfte de Former, hvorunder Landet skal styres i Fremtiden, og lad mig sige det saa stærkt jeg formaar: Jeg ønsker ikke, og jeg tror ikke, at andre end danske skal komme til at bestemme Landets Fremtidsskæbne“. Han vender sig imod dem, der hævder, at det er saa lidt, vi kan gøre, at det kun er en Draabe i Havet, idet han siger: „Nuvel, Havet bestaar af Draaber. I en Bevægelse som vor er intet for smaat, hvert Halmstraa, vi lægger Nazisterne i Vejen, har sin Betydning“.

Harmfuldt polemiserer han mod Regeringen, fordi den med sin Eftergivenhed „splitter og desorienterer Befolkningen, afvæbner den aandeligt set og tilslører Undertrykkelsens sande Væsen“. „Talrige af dem“, fortsætter han senere, „der har villet gøre en Indsats for et frit Danmarks Sag, sidder i Dag i Fængslerne — Kommuniste eller ikke Kommuniste. De har maattet erkende, at vor Presse-, Tale- og Forsamlingsfrihed, vor Retssikkerhed var Illusio-

ner! Men de har vidst det, da de handlede. Jeg tror ikke en af dem fortryder, hvad han har gjort, men maaske, at han ikke fik Lejlighed til at gøre mere'. Nu beder jeg mine Venner og Bekendte, „Tag Varsel af vor Skæbne. Tro ikke, at vi kan undgaa Rædslerne under nazistisk Voldsherredømme med Føjelighed. Der er kun en Vej, den primitive, at sætte sig til Modværge. Husk i Arbejdet, at den enkelte ikke kan skelne mellem stort og smaat, afviser man at gøre det smaa, opnaar man ikke det store — siger man nej til at være et Middel, har man samtidig fornægtet Maalet“, og han slutter med Ordene: „Ingen af dem, jeg har arbejdet sammen med, havde ventet andet, end det der er sket — vi har ikke søgt Hellepositur, men blot villet være Soldater i en Hær, der vender Front mod Kulturens Fjender“.

Som en samlet Sum af Brevets Aand staar den lysende Sætning: — „Har man sagt nej til at være et Middel, har man samtidig fornæglet Maalet“. Ord, der da ogsaa Gang paa Gang stod som Motto over illegale Skrifter i de kommende Aar.

Vurdere det Indtryk, dette Brev gjorde i Almindelighed, er naturligvis svært, men man har vist Ret, naar man siger, at det hos mange, som læste det i de Dage vakte Undren, ja, hos nogle vel ogsaa Forargelse. Det, man havde svært ved at forstaa, var, at en Professor ved Københavns

Universitet kunde være med til saadan noget. Thi kun faa forstod Betydningen af det Arbejde, som Fog og Chievitz og deres Kammerater havde gjort. Men samtidig virkede Opraabet dog paa mange andre som en Appel, et vækkende Kald til Daad, og skal man sige, hvilken Betydning det havde, og det er jo noget ganske andet end en Vurdering af det øjeblikkelige Indtryk, det gjorde, saa tror jeg, man kan sige om det, at det blev et af de Sædekorn, hvoraf Modstandsbevægelsen groede. Det blev diskuteret blandt Folk fra alle Kredse, det blev for mange en drivende Kraft til Handling.

„Hvem er denne Professor Fog?“, spurgte man. Er han ung eller gammel. Hvordan ser han ud. Mogens Fog var nemlig i Modsætning til Chievitz kun lidet kendt udenfor Lægernes Kreds. Svaret paa, hvordan han saa ud, og hvor gammel han var, fik Offentligheden hurtigt, idet det danske Justitsministerium den 2. Februar, gennem alle Landets Aviser, udsendte et Signalement af Fog og Redaktør Ole Kiilerich, der begge, som det stod i Overskriften over den ministerielle Bekendtgørelse, „eftersøges for illegal Bladvirksomhed“. For Oplysninger, der kunde føre til Paagribelse af Fog og Kiilerich udlovedes 5000 Kroner pr. Hoved. Dette var med andre Ord en Opfordring fra den danske Regerings Side til Stikkervirksomhed — og det var hverken den første eller sidste. Den danske

Samlingsregering ophørte faktisk først med Opfordringer af denne Art, da den den 29. August 1943 maatte træde tilbage. Ingen kan vurdere, hvilken Betydning Regeringens Holdning i disse Spørgsmaal har haft for svage Sjæle i disse Aar. Om Organisationen „Frit Danmark“ staar der i Opraabet „denne Organisation var stiftet fra kommunistisk Side og stræbte gennem det illegale Blad „Frit Danmark“ at vinde Befolkningen for ulovlige Formaal. Dette Blad indeholdt saaledes bl. a. Opfordringer til Sabotage“. Og senere hedder det: „Den iværksatte Undersøgelse har endvidere godtgjort, at Professor Mogens Fog og Redaktør Olø Kiilerich paa betydende Maade har deltaget i Frit Danmarks illegale Arbejde, og i intim Forbindelse med Danmarks illegale kommunistiske Parti har fremmet Frit Danmarks Formaal“.

Det Billede, der samtidig offentliggjordes af Fog giver ikke noget særlig godt Indtryk af, hvordan han ser ud. Det viser et ungt Ansigt, hvis mest karakteristiske Træk er et Par ualmindelig kraftige Øjenbryn, men det er ogsaa alt. Det medfølgende Signalement siger, han er ca. 173 cm høj, slank, markeret Ansigt, sort Haar og, hvad der jo er en meget vigtig Oplysning, iført graamelert Jakkesæt, sort Overfrakke, grøn, blød Hat, brune Handsker og svære, brune Sko“.

I Virkeligheden er Fog svær at fotografere, fordi hans Ansigt er saa umaadelig levende. De kraftige Bryn buer sig over store spillende blaa og ivrige Øjne. Panden kruses af Rynker, og Smil og Alvor skifter i Furerne omkring Øjenkroge og Mundvige, naar han taler. Og han taler meget og ivrigt, med smaa Kast af Hovedet og med en Oplagthed og Medleven, der sætter hele hans slanke, spinkle Krop i Bevægelse. Han taler ogsaa godt. Han former Sætningerne, saa de klart mejslede dækker hans Tanker, og han gør det uden Tøven, uden Famlen efter Ordet. Han er en fremragende Debatør. Han gaar bogstavelig talt med Liv og Sjæl ind i enhver Diskussion, der berører Ting, der har hans Interesse, og det er der meget, der har. Han kan i saadanne Øjeblikke i sin Form blive noget docerende, saaledes at den, han taler med, kan føle sig sat paa Skolebænken. Han har udpræget Evnen til at fastholde og styre en Debat, saa Kursen holdes og Sidespring ikke forstyrrer Linién. Sine Evner i denne Retning har han udviklet gennem et Par Aars Arbejde indenfor det kommunistiske Ungdomsforbund og senere i Foreningsarbejdet indenfor sit eget Fag; de er sikkert en Arv fra Faderen, Dr. phil. Ludolf Emil Fog, der var stærkt interesseret i Politik.

Mogens Fog fødtes d. 9. Juni 1904 paa Frederiksberg, men levede sin Barndom og Ungdom

i Aarhus, hvor Faderen var Stadsbibliotekar, indtil han i 1919 drog til København, hvor han de sidste 6 Aar af sit Liv var Redaktionssekretær ved Politiken. Mogens Fog er Enebarn og vokset op i et Hjem, der fuldstændig prægedes af Faderens humanistiske og politiske Livssyn. Stadsbibliotekaren var Radikal er, en typisk Repræsentant for den Kreds, der prægede 90-ernes Studentersamfund, og det var Mændene herfra, der kom i det gæstfri Hjem. Kunstnere havde ogsaa deres Gang der, Mænd, som Jeppe Aakjær og den norske Digter Johan Bojer hørte til Husets gode Venner og hyppige Gæster. Selvfølgelig har hele Tonen i dette Hjem haft sin Betydning for Mogens Fogs Livsindstilling, men nogen Interesse for Politik havde han ikke i disse unge Aar. I 1922 tog han, efter at Familien var flyttet til København, sin Studentereksamen fra Metropolitanskolen. Han indmeldte sig ved det medicinske Fakultet. For ham var der ikke nogen Vanskelighed med at vælge et Studium, thi lige fra Drengesaarene havde han villet være Læge. Paa denne Tid indtraadte imidlertid en Begivenhed, som blev bestemmende for hele hans Fremtid. Landsmandsbanken krakkede, og de Afsløringer, som fulgte i denne store Bankerots Kølvan, gjorde med et Slag den 20-aarige Student politisk vaagen. Han kastede sig med Iver over Studiet af Karl Marx, Lenin og andre socialistiske Tænkere. Han følte sig

overbevist om, at det privat-kapitalistiske System var til Ulykke for Menneskene, han blev Kommunist. Hurtigt traadte han ind i det kommunistiske Parti og sad snart i Ledelsen af det kommunistiske Ungdomsforbund ligesom han blev stærkt brugt i Partiets Organisationsarbejde. Da han i 1928 skulde op til den medicinske Embedseksamen traadte han imidlertid efter Aftale med Partiets Ledelse ud af det aktive Arbejde for helt at hellige sig sin Eksamenslæsning, og sin fremtidige Uddannelse som Læge. Siden har han ikke deltaget aktivt i det politiske kommunistiske Arbejde; men han har indtil 1941 staaet som Medlem af Partiet og fulgt dets Arbejde med den største Interesse.

Af sine Studiekammerater blev Fog efter Embedseksamen valgt til Repræsentant i Foreningen af yngre Læger.

I denne Forening gjorde han, indtil han i 1934 traadte tilbage, et meget stort Arbejde for at forbedre de yngre Lægers Kaar, der var og er meget daarlige. Der er ingen Tvivl om, at det er Fogs, man kan kalde det sociale Pligtfølelse over for sin Stand, som drev ham til at paatage sig det store Arbejde. Det Arbejde han var med til at gøre i disse Aar var saa fremragende, at man med Rette har sagt, at han og hans Medarbejdere skabte en af de betydeligste Epoker i denne Forenings Historie. At han efter at være traadt ud af Bestyrelsen i Foreningen af yngre

Læger blev valgt ind i den almindelige danske Lægeforenings Hovedbestyrelse i 1935 var en Selvfølge. I disse Aar uddannede han sig til Specialist i Nervesygdomme rundt omkring paa vore større Hospitaler i København. En lang Række videnskabelige Arbejder fik han fra Haanden, til Trods for at han paatog sig alle mulige Opgaver. „Mogens Fog har altid Tid“, sagde man. Han var dog ingen Bogorm. I Kandidaternes muntre Fester var han en livlig og overstadig Deltager. Hemmeligheden ved denne Evne til at naa alt ligger deri, at han aldrig udsætter, ikke til i Morgen, men blot en Time, hvad han kan gøre nu. Men dette er ikke hele Forklaringen. Han har, som en første Betingelse dette medfødte Overskud af Kraft, denne altid tilstedeværende Veloplagthed, som man finder hos saa mange af dem, der naar op over Gennemsnittet. Og over Gennemsnittet er Fog indenfor sit Fag, derom hersker der ingen Tvivl. Derfor var der heller ingen, der fandt det mærkeligt, at han i 1938 kun 34 Aar gammel, efter blot 8 Aars Uddannelse, udnævntes til Professor i Neurologi ved Københavns Universitet.

4 Aar tidligere, i 1934, var han blevet Dr. med. paa et banebrydende Arbejde om Hjernens Kredsløb. „Om Piaarteriernes vasomotoriske Reaktioner, et Bidrag til Hjernens Kredsløbsfysiologi“, var Titlen paa den Afhandling, han forsvarede for Doktorgraden.

Med dette Arbejde vandt han international Berømmelse. Især var det hans Forbedring af en Metode til direkte at iagttage Hjernehindernes Blodkar under Mikroskopet, som aabnede nye Veje paa dette Forskningsomraade. Fog udførte sine Forsøg paa bedøvede Katte, hvis Hjernehinder blottedes ved en lille Aabning, en Trepanation, af Hjerne-kassen, saaledes at man herved blev i Stand til gennem en særlig Anordning direkte at fotografere og mikroskopere de fine Kar, som forsyner Hjernehindrerne med Blod.

I de følgende Aar flokkedes Studenter og yngre Læger omkring ham, hans levende Forelæsninger virkede saa inspirerende, at det ligefrem blev moderne at studere Neurologi. Hans Forsøg videreførtes af Elever; han var i Færd med at danne Skole, da Krigen kom.

Som Kommunist var hans Stilling til Tyskland paa Forhaand klar, og efter Danmarks Besættelse kom han hurtigt i Forbindelse med de Kredse, der var utilfredse med den Kurs, vor Regering førte. Det, der drev ham ind i dette Arbejde, var først og fremmest hans Overbevisning om, at Nazismens Sejr vilde betyde Slaveri, politisk og økonomisk for Verden. Som han siger i sit aabne Brev: „fremfor alt ikke dette“. Han har iøvrigt selv en Gang sagt: „Vi spurgte aldrig en Mand om hans Motiver, kun om han var villig til at kæmpe Kampen mod

Tyskerne fuldt ud, det var det eneste, det kom an paa“.

I Efteraaaret 1941 drøftede Fog med Christmas Møller en Plan om at udgive et legalt Tidsskrift, som talte ærligt om Forholdet til Tyskland. Et saadant Tidsskrift vilde ganske vist omgaaende blive forbudt, men dermed vilde der ogsaa være blevet leveret Bevis overfor Folket for, at Tyskerne blandede sig i danske interne Forhold. Planen blev dog hurtigt skrinlagt, da man blev klar over, at man paa denne Maade vilde afskære sig selv fra at levere et ordentligt, illegalt Arbejde i Fremtiden. Paa dette Tidspunkt var Forbindelsen knyttet med Professor Chievitz, og man besluttede nu i Stedet at udgive et illegalt Blad, som kunde fortælle den fulde Sandhed om Forholdene herhjemme.

Fog fik til Opgave at skabe Kontakten med det kommunistiske Parti, og hermed var Grundstenen til den store Modstandsorganisation „Frit Danmark“ lagt. Som Gruppens første Opgave besluttede man at udgive et illegalt Blad, der kunde fortælle det danske Folk Sandheden om det dansk-tyske Forhold. Det første Nummer af Bladet udkom i April 1942.

„Frit Danmark“ var ikke det første illegale Blad, der blev udgivet herhjemme. Allerede i Efteraaaret 1941 havde det kommunistiske Parti fra sit underjordiske Kvarter udsendt „Politiske Maanedsbreve“, der senere blev til „Land

og Folk", og næsten samtidig begyndte det illegale Tidsskrift „De frie Danske“ sit Arbejde.

I Foraaret 1942 knyttede Fog Forbindelsen med „Prinserne“ (Hærens Efterretningstjeneste) og var med i Arbejdet paa at modtage det første Hold Faldskærmsagenter, der under Michael Rottbølls Ledelse blev „sat ned“ i Midtsjælland. Da Rottbøll var faldet for en dansk Politimands Kugle, hjalp Fog sammen med Kiilerich Rottbølls Folk tilrette. Fog var nu efterhaanden kommet saa langt ind i illegalt Arbejde, at det stod ham klart, at han før eller senere vilde blive eftersøgt af Politiet. Han forberedte derfor allerede i Efteraaret 1942 sit Tilbagetog ved, under et fingeret Navn, at leje en lille Toværelses Lejlighed med Kammer i et af Byens store Boligkomplekser. Og her flyttede han ud, da han den 8. December 1942 om Aftenen gennem „Lindberg“, en britisk Agent, der havde Forbindelser indenfor det danske Politi, blev advaret om den forestaaende Arrestation.

De svære Øjenbryn blev skaaret til med Barbermaskinen, et Par Brillor blev sat paa Næsen, Haaret redt tilbage, og fra nu af levede den lille, stille Hr. From sit ubemærkede Liv i den store Karré, indtil Gestapo fangede ham næsten 2 Aar senere. Snart maatte hans Hustru, Børnelægen Elin Fog, flygte til Sverige med det ældste Barn, da Gestapo prøvede at arrestere hende for om muligt at naa ham ad den Vej.

Fog fortsatte sit illegale Bladarbejde, medens han samtidig holdt Forbindelsen med Faldskærmsfolkene vedlige, ligesom han skaffede Materiale fra de kommunistiske Spionagegrupper paa Flyve- og Byggepladser til Hærens Efterretningsvæsen og de engelske Agenter. Den 5. Juni 1943 havde han sit første Møde med Erling Foss og Frøde Jakobsen angaaende Dannelsen af et Frihedsraad, og da dette efter den 29. August var dannet, blev han Organisationen Frit Danmarks Repræsentant deri.

I Frihedsraadet fik Mogens Fog rig Lejlighed til at bruge sine stilistiske og megel betydelige journalistiske Evner, saaledes var han Medarbejder paa den meget omtalte Pjece „Naar Danmark atter er frit“, ligesom han var Forfatter til en lang Række af de Proklamationer, som Frihedsraadet gennem Aarene udsendte. Sammen med Arne Sørensen sad han fra 1944 i Bladudvalget og havde herigennem Indflydelse paa den Kurs, den illegale Presse skulde føre. Senere hen kom han med i M-Udvalget under Opbygningen og Organiseringen af Modstandshæren. Da Schoch i September 1944 blev arresteret af Gestapo fik Fog hans Forbindelse med De frie Danske. Her var han til regelmæssige Møder med Redaktør Holbech, Redaktør Børge Outze og Direktør Mikkelsen.

Det var Samarbejdet med denne Gruppe, der blev Fogs Skæbne.

Den 14. Oktober 1944 stormede Gestapo en Lejlighed paa Gamle Kongevej, hvor Redaktionen holdt Møde. Fog, Outze og Mikkelsen blev arresterede, medens Kaj Holbech blev dræbt ved et Skud i Brystet. Han ligger nu begravet i Ryparken.

Fog førtes straks til Shellhuset, hvor han blev fremstillet for Dr. Bunke, en af de højtstaaende Gestapomænd. Fog forsøgte at opgive det Navn, som han havde paa sine falske Identitetspapirer. Men det gik ikke. Dr. Bunke smilte spottende og sagde: „Herr Professor Fog, siden Kl. 11.30 i Formiddags har jeg vidst, at jeg vilde faa den Fornøjelse at se Dem her i Dag“. Dermed var Spillets første Runde tabt.

Samtalen med Bunke var iøvrigt nærmest af orienterende Karakter. Bunke lod ham forstaa, at man vidste, at han var Medlem af Frihedsraadet, og at man ansaa hans Sag for at staa yderst slet. Fog førtes hurtigt til sin Ene-celle.

Hvorledes kunde Bunke vide, at de skulde ses den Dag? Hvorfra vidste han, at Fog var Medlem af Frihedsraadet? Der var nok at spekulere paa. Havde det været en Stikker, der bragte Gestapo paa Sporet af „De frie Danske“s Mødelokale, og derigennem blandt andet var Skyld i Holbechs Død? Ingen ved det.

Han førtes kort derefter til et timelangt Forhør hos Kriminalsekretær Marquardt, en typisk

Repræsentant for Gestapos Forhørsdommere, en Mand, der kendte til Tortur og troede paa dens Ufejlbarlighed.

Fog nægtede overfor ham at give Oplysninger om de Personer, han havde arbejdet sammen med, medens han derimod var villig til at fortælle om sin egen Andel i Frihedsraadets Arbejde. Hvad han her tilstod var egnet til at give Tyskerne det Indtryk, at Frihedsraadet nærmest var en Propagandacentral, og at der absolut ingen Forbindelse var mellem Raadet og de væbnede Styrker.

Denne Fremstilling holdt ham fast ved, da han nogle Timer senere kaldtes til Forhør hos Bunker, Bovensiepen, Hoffmann og Schweitzer.

Dette Forhør foregik i et stort, rigt møblet Lokale. Fog anbragtes i en dyb Lænestol, og man bød ham Cigaretter. Denne Scene var ejendommelig. Her sad de værste af Danmarks Bøddler og lyttede til, hvad en af den danske Frihedskamps førende Repræsentanter havde at sige, medens Tobaksrøgen drev fredeligt hen under Loftet. Idyllen er dog kun tilsyneladende. Fog er trængt op i en Krog. De fire Mænd, der sidder omkring ham og har Magten til at sende ham i Døden eller Helvede, ved for meget om ham. Derfor talte han for Livet. I næsten tre Timer varede hans Enetale, kun afbrudt af enkelte Spørgsmaal. Han fastholdt og underbyggede sin Paastand om, at Frihedsraadet var en

ren og skær Propagandacentral, og han vævede lange, skønne Udredninger om de ædle Motiver, der drev Frihedsraadet til at virke i den danske Befolkning. Han indrømmede, at han følte sig medansvarlig for al fornuftig Sabotage og Stikkerlikvideringerne, som han fandt var en nødvendig Del af en rationel Krigsføring. Paa Spørgsmaalet om hans Stilling til Drabene paa enlige Tyske Soldater, kunde han henvise til, at saadanne Drab altid paa det skarpeste blev fordømt af Raadet. Under denne Del af Forhøret sprang Bunkte op af Stolen og øste en Regn af Skældsord og Injurier ud over ham, med en Stemme, der i sit Raseri Gang paa Gang slog over i skinger Falset. — Efter det bedste Mønster anklagede han Fog og hele Frihedsraadet for at være en Bande Mordere — og det er der jo andre der har gjort siden da. Til Slut sagde han, at nu havde man hørt skønne Ord nok, nu maatte man have Kendsgerninger, ellers „har vi jo vore Metoder“. Fog førtes derefter tilbage til sin Celle og oplevede her det ejendommelige, at Kriminalsekretær Schweitzer opsøgte ham og bogstavelig talt med Taarer i Øjnene bad ham om blot at tilstaa noget, for at der ikke skulde ske det værste. Fog fik, som Schoch, Indtrykket af, at Schweitzer hørte til de faa Tyskere, der med Sorg og Afsky saa paa Gestapos og Nazismens Metoder, men var for svage til at gøre Modstand. Fog afviste ham.

Han hentedes derefter til nogle Forhør hos Marquardt. Han spændtes over et Bord og blev i de følgende tre Timer pryget med en tynd Hasselkæp. Alt imedens Pryglene hagtede ned over ham, raabte Marquardt, at Tyskerne vilde lave store Fladebrande i Byen, hvis Fog ikke hjalp dem paa Sporet af den væbnede Modstandshær og Frihedsraadet. Men Fog tav. Det var første og sidste Gang, han var udsat for Tortur.

I de følgende 3 Maaneder sad han i Enecelle i Vestre Fængsel med Ryge- og Læseforbud. Efter Royal Airforces Bombardement af Gestapohovedkvarteret i Aarhus blev han, ligesom Schoch og flere andre, i November Maaned overflyttet til en Enecelle under Taget paa Shellhuset.

Han fik nu forskellige Lettelser saasom Ryge- og Læsetilladelse, ligesom han fik Lov til at modtage Besøg. Her kom han, ligesom Schoch, i nær Kontakt med Dr. Hofmann og Dr. Wesche. Især var den lille, mørke Wesche ivrig til at op-søge ham i Cellen. Han laante ham forbudte Bøger, som han bad ham om at kommentere, og han og Hoffmann førte lange politiske Diskussioner med Fog. Hvad der rystede Tyskerne dybt var, at „saadan et pænt og forstandigt Men-ske“ kunde være Kommunist. Under disse Samtaler sporede han tydeligt den Mindreværdsfølelse, der piner alle Tyskere og vel nok især alle ledende Nazister. Den viste sig især i

deres ublufærdige Iver efter at vide, hvorledes andre saa paa dem, og deres sygelige Trang til at prøve paa at overbevise andre om, hvilken Lykke det maa være for en hvilken som helst Nation at blive beskyttet, optaget i, eller erobret af det store tyske Rige.

Det var iøvrigt klart, at de vidste, at Spillet var tabt. Saaledes udkastede Wesche den Tanke, at et slaaget Tyskland, der blev kommunistisk, meget hurtigt vilde faa Magt over det kommunistiske Rusland i Kraft af det tyske Menneskes (altsaa ogsaa det tyske kommunistiske Menneskes) store Overlegenhed over Russeren. Naar dette var sket, vilde Tyskland komme igen, i Spidsen for de forenede tysk-russiske Hære, og da vilde Verdensherredømmet være sikret. „Ak, min kære Wesche, du er jo en ren Mefistofeles“, bemærkede Hoffmann med et Smil, da han havde hørt paa denne Udredning, som han iøvrigt bifaldt. I et Glimt viser denne Samtale, hvorledes Selvovervurderingen og Undervurderingen af Modstanderen lige til det sidste nærrede forfængelige Haab og Drømme hos ledende Tyskere.

I Begyndelsen af Marts 1945 mærkede Fog, at Nettet trak sammen om ham. Ledende Mænd fra de illegale Styrker var blevet arresteret, og det vilde nu ikke være muligt længere at opretholde Paastanden om, at Frihedsraadet ikke havde nogen Forbindelse med disse Styrker.

Situationen blev mere og mere kritisk. Da kom Royal Airforces Angreb paa Shellhuset.

Mogens Fog laa paa sin Seng og læste i en Bog, da den første Bombe faldt, medens Maskinerne tordnede hen over Husets Tag. Han troede, at han skulde dø, og Rædslen greb ham; men han blev reddet af den samme brave Overbetjent, Lyst Hansen, som ogsaa aabnede Døren for Schoch og de andre.

Han vendte straks tilbage til sit Arbejde i Raadet, og den 5. Maj udnævntes han til Minister for særlige Anliggender.

Oslo Universitet har hyldet ham ved den 3. September at udnævne ham til Æresdoktor.

I sit Ministerium havde han Dagen optaget af travle Timer. I Hundredevis søgte de Hjælp hos ham, alle dem, der har lidt Sorg og Savn under Frihedskampen. Ingen kan tvivle om, at han med hele sit kommunistiske Syn og hele sin praktiske Sans var den rette Mand paa denne vanskelige Post.

Ved Valget opstilledes Fog som tilsluttet det kommunistiske Parti. Han valgtes ind i Folketinget, hvor han føler sig som Repræsentant for Modstandsbevægelsen. Han er endnu en ung Mand, og der er ingen Tvivl om, at han i mange Aar fremover vil komme til at spille en Rolle i vort Lands Politik, enten direkte paa Ting, eller indirekte gennem den store Indflydelse og Respekt han i disse Aar har skabt om sig.

ARNE SØRENSEN

ARNE SØRENSEN har været et Forargelsens Tegn i vide Kredse fra han i 1928 som nybagt Student med vindrusket, hørgult Haar, fregnet Næse, Flagerører og en Sct. Bernhardhunds ukoordinerede Lemmer trampede ind i den københavnske Journalist- og Litteraturverdens sirlige Bede paa Raadhuspladsen og omkring Frue Plads. Mange Angreb har der været paa hans Person siden da, men ingen saa heftige, som dem, der rettedes mod ham efter Danmarks Befrielse. „En Værnemager, en Quisling, et forvirret Hovede, et Taagehorn“, er blot et tilfældigt Udvalg af de Prædikater, politiske Modstandere i disse bevægede Maaneder søgte at hæfte paa ham. Men har han uforsonlige Fjender, har han tillige lige saa svorne Venner. Uden at overdrive, kan man saaledes kalde ham Frihedsraadets mest omstridte Person; og hvad man end vil mene om ham, kan man vel blive enig om, at nogen almindelig Mand, det er han ikke.

Arne Sørensen er født den 2. Oktober 1906 i Louns som Søn af Husmand Christian Sørensen; men sit Barndomshjem fik han hos Bed-

stefaderen, Fisker Niels Christian Nielsen. Han voksede her op i et Milieu, hvor Tonen var præget af gammel himmerlandsk Almuekultur. Livet var viet Arbejdet; og Kirkegang ved de store Højtider viste en Tilknytning til den kristne Menighed, men nogen dybere religiøs Vækelse sporedes ikke.

Fra Landsbyskolen kom han 15 Aar gammel i Lære i Brugsforeningen i Hvalpsund, og her stod han bag Disken, til han var udlært, 19 Aar gammel. Al sin Fritid brugte han til Læsning. Bøgerne var fra hans tidligste Aar hans store Interesse.

Paa Aftenskolen i Hvalpsund gjorde han saa gode Frømskridt, at hans Lærer lod Bibliotekskonsulent Jørgen Banke læse nogle af hans danske Stile, da han en Gang i 1925 besøgte Byen. Banke blev saa begejstret for dem, at han tog dem med sig, og kort Tid efter kom der Bud til Arne Sørensen, om han kunde tænke sig at komme til København og studere. Jørgen Banke havde vist hans Stile til nogle gode Venner og fremstaaende Skolefolk, og man havde besluttet at lave et Aktieselskab, der skulde bekoste hans videre Uddannelse. Arne Sørensen kom paa Statens og Hovedstads Kommunernes Kursus, og her tog han paa 2 Aar, i 1928, klassisk-sproglig Studentereksamen med en god Førstekarakter. Han boede i disse Aar hos Skolebestyrer Margrethe Petersen, som var en af dem, der beko-stede hans Uddannelse.

Det maa have været en vældig Overgang for den knap 20-aarige at komme fra det stille Hvalpsund midt ind i Millionbyen og paa een Gang faa Adgang til Verdenslitteraturens største Navne. De Storme, det rejste i hans Sind og den Grøde, det gav hans Fantasi, afspejles i den Række buldrende, livsbekrættende Prosadigte, han i de følgende Aar skrev i Dagbladet Politiken, og som udkom samlet under Tittlen „Spark og Kærtegn“ i 1930. Her sporer man ganske vist Johannes V. Jensen og Walt Whitman, men Begejstringen er hans egen, og Diglene røber et ægte og oprindeligt Talent.

Han begyndte, da Studentereksamen var taget, at studere slaviske Sprog. Det var hans Interesse for det nye Rusland, som fik ham til at søge dette Studium. Politisk var han under Opholdet i København blevet saa interesseret i de sociale Spørgsmaal, at han meldte sig ind i D.S.U., hvor han kom til at staa paa den yderste venstre Fløj. I disse Aar knyttes et nært Venskab til Robert Stærmosé og den jævnaldrende, statsvidenskabelige Student Niels Børke, der ogsaa var Medlemmer af de socialdemokratiske Ungdomsorganisationer. Han bevarede sin Tilknytning til Socialdemokratiet, indtil han i 1934 brød med sin Fortid og søgte nye Veje.

Paa Statens og Hovedstadskommunernes Kursus havde han truffet Nina Rasmussen, som nu studerede Fransk og Musik, og da de begge interesserede sig for Undervisning og gerne vilde

klare sig selv, besluttede han at afbryde sine Studier og prøve at skabe sig en Levevej indenfor Højskolen. I 1930 gennemgik han derfor et Kursus paa Askov Højskole, hvor han i Mænd som Arnfred og C.P. O. Christiansen fik Lærere, der fik den største Betydning for hans videre Udvikling. Fra Askov blev han Lærer paa Frederiksborg Højskole ved Hillerød og herfra gik Rejsen til Sverige i 1931. Han var blevet gift, og hans Hustru fulgte ham, som hun siden har gjort det. Det var Rektor Alf Ahlberg paa Brunsviks Højskole, der aabnede hans Øjne for Betydningen af Arbejderungdommens Dannelse og gav Stødet til, at han søgte Ansættelse paa Arbejderhøjskolen i Esbjerg. Her var han fra 1931—34; medens han i de tilsvarende 3 Somre var Lærer ved den nordiske Højskole i Geneve. Han underviste ved disse Skoler i europæiske Kulturstrømninger i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Samtidig fortsatte han sine Litteraturstudier. Af Digtere, som særlig fangede ham, var Johannes V. Jensen, Andersen Nexø, Jakob Knudsen og Dostojefski. I disse Aar fik han endvidere Tid til Rejser udover det meste af Europa, fra de nordiske Stater til Italien og Grækenland, fra Polen til Frankrig og England. Han prøvede paa disse Rejser at sætte sig ind i Mellemkrigstidens store, politiske Problemer, som de viste sig i de forskellige Lande.

Paa Esbjerg Arbejderhøjskole arbejdede han med den Del af Arbejderungdommen, som var

mærket af Arbejdsløsheden. Mange af dem følte sig sat udenfor Samfundet, forraadt og forladt. Mange af dem kunde ikke finde sig selv og havde ingen Tro paa Fremtiden, ingen Tillid til det Demokrati, som ikke kunde give dem Arbejde. Han følte Utilstrækkeligheden af den rationalistiske Undervisning, som Skolen bød dem, og i Efteraaret 1934 afbrød han sit Arbejde her og vendte tilbage til „Politiken“ som Kronikør og Kulturskribent.

I det følgende halvandet Aar skrev han her en Række Artikler, som blev hans Opgør med den Kulturradikalisme, som han selv tilhørte. Forskellige af Tidens Kulturhistorikere havde inspireret ham. Nævnes maa i første Række Spanieren Ortega y Gazet, Svenskeren Ahlberg, Englænderen Christoffer Dawson og Franskmanden Jaques Maritain, men af største Betydning for ham blev ogsaa den Forbindelse, han havde faaet med en Del yngre barthianske Teologer. Som en Bekendelse til disse nye Tænker kom hans Bog „Det moderne Menneske“, der udkom i 1936, til at staa. Dette Arbejde, der bygger paa store Litteraturstudier og er et Forsøg paa at overskue den Kulturudvikling, der er sket fra Renæssancen til 1930, vakte en voldsom Diskussion. Arne Sørensen søger i dette Værk at paavise, at Grunden til Demokratiets store Krise maa søges i, at man alt for ensidigt har bygget paa Rationalismen, den kolde Fornuft, og han peger paa, at

der kun er en Vej frem, nemlig et Brud med alt dette og en Fornyelse gennem den kristne Tro. Han gør samtidig skarp Front mod de „ismer“, der i Fascismen og Nationalsocialismen har brudt denne Linje ved at opstille disse Ideologier, der, som han siger, er maskerede Religioner, der gør Staten til Gud og Herre over det enkelte Menneske.

I de Tanker, som han her tumler med, mærker man klart hans Tro paa, at Menneskets Liv, nationalt og politisk, er underkastet Kampen mellem det gode og det onde, mellem Gud og Djævelen, en Tro, som man senere Gang paa Gang møder i hans Skrifter. De samme Tanker, som han her fremsatte, dannede Grundlaget for det Tidsskrift „Det tredje Standpunkt“, som han begyndte at udgive samme Efteraar.

Omkring dette Tidsskrift samledes en Arbejdsgruppe af yngre intellektuelle, som ligeledes var med til at starte Partiet „Dansk Samling“. Partiet grundlagdes den 18. Oktober 1936 ved at Møde paa Tommerup Højskole. Blandt dette Partis Stiftere fandtes, foruden Arne Sørensen, Højskoleforstander Robert Stærmose, cand. polit. Niels Banke, Pastor Harald Sandbæk, Gaardejer Juul Christensen og flere andre. Drivfjederen for disse Mænd til at prøve paa at skabe et nyt Parti var den, at de syntes, at dansk Politik var stivnet i en Skyttegravskrig mellem de store, gamle Partier, mellem de forskellige Klasser og mellem Land og By, medens

vigtige Spørgsmaal, som Forsvarsspørgsmaalet og Arbejdsløshedsproblemet ikke blev løst, Ideen med Dansk Samling var at prøve at samle Folk paa tværs af Klasser og økonomiske Særinteresser til Løsning af alle de for Landet vigtige Spørgsmaal, og som det bærende Grundlag laa Tanken om, at det kristelige Menneskesyn skulde virke inspirerende og forpligtende til en aktiv social Politik.

Det skal siges straks, at Dansk Samling ikke fik nogen god Modtagelse. Mange saa i dette nye Parti, der talte om Tro og om Gud, en ny Slags Nazisme og den Kritik af det bestaaende, som disse Mænd fremsatte, bestyrkede denne Mistanke. I Danmark herskede der paa denne Tid, som overalt i de vestlige Demokratier, stor Raadvildhed, og kun ringe Fasthed, naar Spørgsmaalet drejede sig om Kampen mod Nazismen. I Landbokredse vandt nazistiske Tanker Gehør og blandt de unge, selv indenfor gamle demokratiske Partier, sporedes Tegn paa en Modtagelighed overfor Paavirkninger sydfra. Den store Fare laa deri, som Arne Sørensen paapegede, at der manglede en virkelig Tro paa de demokratiske Ideer. Han siger om den europæiske Ungdom, at „det er en religiøs Ungdom. I alle Forhold. Det tydeligste Udslag af dette er de politiske Religioner, hvor Føreren er Gud og hans Tilbeder ogsaa Gud, Nationen, Racen, Blodet“. For de Mennesker, der startede Dansk Samling var en Fornyelse af Demokra-

tiet og et Værn imod Nazismen kun mulig, hvis der skele en Fornyelse af hele Folkestyret ud fra en kristen Inspiration, hvis Menneskets Frihed og Ansvar i et folkeligt Fællesskab blev sat over Stat og Politik, men noget klart politisk Program, med faste Rammer og bestemte Retningspunkter, fremlagdes ikke, hvorfor mange med Rette kunde angribe dette Parti for at være „uklart“. Hvad der tillige i høj Grad gjorde denne nye Bevægelse mistænkelig var, at den oplog Forhandlinger med Kredse, som var afgjort nazistisk inficerede. Saaledes har de Møder Arne Sørensen holdt i 1938 med Folk som Pastor Malliag, cand. jur. Popp Madsen, Auditor Pürschel og flere andre, skadet baade ham selv og Dansk Samling meget senere hen. Man har her ikke hæftet sig ved det væsentlige, at Arne Sørensen afbrød Forhandlingerne med disse Kredse, fordi han ikke kunde acceptere deres Indstilling, og man har i den sidste Tid ganske glemt, at medens mange af disse Folk, da Danmark kom i yderste Nød, gik Fjendens Ærinde, var han en af de første, der rejste den aktive Modstand mod den tyske Nazisme. Den Sammenslutning mellem Dansk Samling og Pürschels Parti, National Samvirke, som skele efter Valget i 1939, og som førte til, at Pürschel helt g'ed ud af det politiske Liv, gjorde Modviljen imod Dansk Samling endnu stærkere. Ved dette Valg opnaaede Dansk Samling iøvrigt kun 8500 Stemmer. Som en af de ejendommeligste

Episoder fra denne Tid staar iøvrigt Arne Sørensen og andre Dansk Samlingsfolks Deltagelse i det tyske Naziststævne i Lübeck i Sommeren 1938. Det tyske tredie Rige stod da paa sin Magts Tinde. Det var før München, det var paa et Tidspunkt, hvor førende Kredse i de vestlige Demokratier havde anerkendt Hitler, og blandt andet ved deres Holdning i den spanske Borgerkrig havde demonstreret deres Mangel paa Sammenhold og Mangel paa Tro paa deres egen Sags Styrke. Mange regnede med, at Hitler-Riget vilde faa flere Aars Fred, at Vestmagterne ikke vilde kæmpe, og derfor vilde den Paavirkning, som udgik fra dette Kraftcentrum kunde faa en skæbnesvanger Virkning paa Udviklingen i de omliggende demokratiske Landes politiske Liv.

Ved dette Møde forsøgte Arne Sørensen at forklare overfor de tyske Nazister, at en politisk Fornydelse i Danmark kun kunde komme fra det danske Folk selv, ud fra dets egen Væsen, om fornødent i Polemik med den tyske Form. „Der er to Partier“, skrev han i det tredie Standpunkt, som udsendtes paa dansk og tysk ved dette Møde, „som vil blive skuffede derved. Det er de Tyskere, som naivt har regnet med at skulde „frelse“ det danske Folk — ja hele Norden — politisk. De Tyskere, som har forlystet sig med at skrive Bøger om „de trætte Folk i Norden“, som skulde have „en germansk Indsprøjtning“ vil faa en lang Næse.

Og en endnu længere Næse vil de Danskere faa, som med Leksikon ved Haanden har oversat den tyske Nationalsocialismes Teorier ganske fantasiløst, ganske uden eget Liv. Disse Smaasekter med Hagekors i Knaphullet kan vi i Danmark kun betragte som uvedkommende Kuriosa'. Der var altsaa, som man vil se, ikke Tale om noget Forsøg paa at koble Dansk Samling og Nazismen sammen, tværtimod, der vistes klart, at de to Ting intet havde med hinanden at gøre, at Danmarks politiske Fornyelse ikke skulde inspireres fra Syd. I Dag kan enhver se, hvor naiv denne Appel var, og det maa ogsaa indrømmes, at Arne Sørensen ikke paa dette Tidspunkt saa, hvilken umiddelbar dødelig Trusel Hitler og hans Nazisme var for Europa. Han indsaa det imidlertid klart efter München og tog, da det gjaldt, den fulde Konsekvens heraf.

Den 1. April 1940 skriver han saaledes om Hitler i en Artikel i „De danskes Vej“, som han kalder: „Adolf Hitler vil Verdensrevolution“, „Overfor hans internationale Omstyrtningsplaner skrumper Kommunismens tilsvarende Ideer ind til forkomne Gymnasiastfantasier“. For Arne Sørensen var Verdenskrigen noget mere end en Kamp mellem Stormagter, det var en Kamp mellem det onde og det gode, bogstaveligt ment, mellem Gud og Djævelen. „Der staar nu“, siger han senere i denne Artikel, „et Hedenskab hvis Maal vi ikke kender, og hvis Inspiration vi frygter, fordi vi har Mistanke om, at den

slammer fra Djævelen selv', og han slutter patetisk, næsten profetisk med at udbryde, efter at have haanel dem, der vil gaa i Dækning under denne Kamp: „Del gælder om at have Mod til at blive oppe paa Jorden i Solens dejlige Lys mellem de bange, at de kan rejse sig mod alt dette, som truer Europa, truer Menneskeværdigheden og truer vor Sjæls Frelse. Det er at have Mod til at lade den iskolde Grusomhed hjerteligt op i dens Stenansigt, vel vidende, at Tiden er kort, inden den atter skal styrtes i den hæslelige Afgrund, hvor den har sit sande Hjem'. Faa Dage efter vaagnede han en Morgen Ansigt til Ansigt mod denne Fjende i et besat København, og han gjorde straks sine Ord til Virkelighed.

Den 10. April holdt han de første Møder med sine Partikammerater om Dannelse af Modstandsgrupper og i de følgende Maaneder kastede han sig med hele sin Energi og fuldstændig fantastiske Arbejdskraft ind i Arbejdet for at rejse Modstandsviljen i Folket. Overalt i Landet arrangeredes Møder, hvor han selv og Mænd som Chievitz, la Cour, Kaj Munk, Peter de Hemmer Gudme og Aage Møller talte, ikke om Besindelse og Danmark i Tusinde Aar, men om Øjeblikket og dets Krav, om Friheden, som kun kunde sikres ved, at vi satte alt ind. Samtidig udsendtes store Oplag af nationale Pjecer som la Cours „Om at sige Ja og Nej“, „Med Lov skal Land bygges“ og „Ord til os i Dag“. De

fleste af disse Pjecer blev forbudt, men Politiet kom alid for sent til at beslaglægge de store Oplag, og i litusindvis spredtes de ud over Landet. For den ene af disse Pjecer „Ord til os i Dag“, der ved at bruge Tyskeren Fichtes Taler mod Napoleon, manede til national Opstand, til aktiv Kamp, idømtes Vilhelm la Cour og Arne Sørensen, ved Københavns Byret i 1941, henholdsvis 80 og 60 Dages Hæfte, som de maatte alsono i Vestre Fængsel. De var nogle af de første, som dømtes ved Københavns Byret. Arbejdet gik dog videre. Samme Aar udsendte Arne Sørensen en illegal Samling norske Frihedsdigte. Det var Griegs, Øverlands og andre norske Digteres Protest mod de tyske Voldsmænd og er den første større illegale Publikation, som fremkom herhjemme. I disse Besættelsens første Aar voksede Dansk Samlings Medlemstal stærkt. Det var især Ungdommen fra By og Land, der strømmede til, og Opbygningen af Modstandsgrupper begyndte. I Tidsskriftet „Det tredje Standpunkt“, hvis Oplag voksede fra Maaned til Maaned, skrev Arne Sørensen nu store Artikler om Tidens Spørgsmaal indenfor Literatur, Teator og Politik. Samtidig overtog han Samlerens Forlag og Kunstitidsskriftet „Samleren“, ligesom han paabegyndte Udgivelsen af et nyt kritisk Tidsskrift, Bogrevyen. Døgnet rundt arbejder hans Hjerne med nye Planer og Ideer, med en Frodighed, som vanskeligt finder sit Sidestykke.

I „Det tredje Standpunkt“ førte han sine Angreb mod alle dem, der troede, at Danmark kunde synge sig fra Besættelsen. Hvas var hans Dom over Højskolens passive Aandelighed, skarpe hans Udfald mod de gamle, politiske Partier, af hvilke han haardest angreb de Radikale og Socialdemokraterne. Som en samlet Sum af hans Artikler fra disse Aar staar hans Overbevisning om at den Krig, der kæmpes, ogsaa er Danmarks Krig, og at vi før eller senere maa opgive vor Selvbesindelse og kaste os ind i Kampen, for ikke at gaa til Grunde. En Række af disse Artikler udkom i 1942 under Titlen: „Frihed, Sandhed og Ret“.

I 1942 fik Arne Sørensen Forbindelse med Michael Rottbøll og andre Faldskærmsfolk, og i Jylland dannedes de første Grupper til Modtagning. Blandt de unge, som her gik i Spidsen var Christian U. Hansen, Per Sonne og Erik Nyman, som nu alle ligger begravet i Ryparken.

Da det i Foraaret 1943 blev bestemt, at der maatte afholdes Valg i Mønsterprotektoratet Danmark, besluttede Arne Sørensen at tage Konsekvenserne af hele den Polemik, han havde ført mod Eftergivenhedens Politik, og Dansk Samling gik til Valg paa et Program, der som sit første Punkt havde et Nej til Scavenius. Dette Skridt rejste en Storm af Vrede imod ham. Hele den samlede Presse fordømte i haarde Ord denne Mand, der som de sagde, søgte at saa Splittelse i det danske Folk, og da Kaj Munk med hele

sit Hjerte og Temperament gik ind for Dansk Samling, fik ogsaa han sit rigelige Maal af denne Vrede at mærke. Jeg skal ikke her nærmere komme ind paa denne Valgkamp, den staar de fleste i frisk Minde. Ved Valget i Marts 1943 fik Dansk Samling imidlertid, trods denne Modstand, 43.000 Stemmer og hermed 3 Mandater paa Rigsdagen.

Forbindelsen mellem Arne Sørensen og Kaj Munk var opstaaet længe før Besættelsen. Allerede midt i Trediverne opsøgte Arne Sørensen ham første Gang, og siden mødtes de mange Gange. Intet laa Kaj Munk mere paa Sinde end det danske Folks Fremtid og derfor hørte han gerne paa Arne Sørensen og drøftede med ham den politiske Fornøjelse, som foresvævede ham. „Hvor længe vil det vare, før De kan skabe et politisk Parti af Betydning“, spurgte han en Gang i 1937. „Aa, en 10—20 Aar“, svarede Arne Sørensen. De vandrede langs Vedersøs Marker. Kaj Munk standsede brat og saa skarpt paa ham. „Saa længe kan jeg ikke vente“, udbrod han. For Arne Sørensen er der ingen Tvivl om, at Kaj Munk allerede dengang anede, at hans Livsløb vilde blive kort. Sidst de to havde Forbindelse med hinanden var kort før Jul i 1943. Fra London havde Arne Sørensen da faaet Besked om, at man gerne vilde have Kaj Munk derover, for at han kunde medvirke i de danske Udsendelser og paa denne Maade virke i Kampen mod Fjenden. Forbud og Censur havde jo

lagt stærke Baand paa ham herhjemme. Arne Sørensen sendte da en Ku'er til Vedersø med et Brev, i hvilket han indtrængende bad ham tage mod dette Tilbud, men Kaj Munk sagde Nej. Han vilde blive. Han vidste hvilken Risiko, han løb, men han frygtede ikke, han blev og betalte den fulde Pris for alle de stærke Ord, han havde talt.

Paa Rigsdagen blev Arne Sørensen's lille Gruppe i det halve Aar, der gik fra Marts til 29. August, den nationale Opposition mod Regjeringens ætergivende Politik. „Lovforslaget vedtoges med alle Stemmer mod 3“, var en staaende Kliche, hver Gang en ny Indrømmelse var gjort. Samtidig med, at dette Arbejde gjordes i fuldt Lys paa Tinge, arbejdede Dansk Samlings Mænd under Jorden i Modstandsbevægelsens Rækker; paa Linie med Kommunisterne og de unge, der fra alle andre Partier og Kredse søgte ind i Arbejdet, og var herved med til at fremkalde den 29. August. Fra denne Dag begyndte Arne Sørensen's illegale Tilværelse, og fra da af sattes hele Dansk Samlings Partiapparat ind i den aktive Kamp, ganske paa samme Maade, som Kommunisterne havde gjort det i 1941. Det blev en travl Tid. Alle Truade ud til Dansk Samlings Modstandsgrupper, Sabotagegrupper, Transportgrupper og illegale Forlags- og Bladgrupper samledes paa den ene eller anden Maade i hans Haand.

Da Frihedsraadet skulde dannes, blev Professor Arne Noe-Nygaard derfor i første Omgang Dansk Samlings Repræsentant, men fra December 1943 gik Arne Sørensen ogsaa selv ind i dette Arbejde. I Raadet sad han med Forbindelse til Dansk Samlings Grupper og var fra Foraaet 1944 sammen med Fog Raadets Repræsentant i Bladudvalget. I April 1944 deltog han som tidligere omtalt sammen med Frode Jakobsen og Erling Foss i de Forhandlinger med det russiske Gesandtskab i Stockholm, som førte til, at Biblioteksdirektør Døssing blev det kæmpende Danmarks Gesandt i Moskva. Ialt var han 4 Gange i Sverige under denne sidste Del af Frihedskampen, og han skaffede sig her blandt andet Udgifverretten til russiske og amerikanske Bøger, som udsendtes paa det illegale »Skipper Clements Forlag«, som han havde været med til at starte i Juli 1943, og som siden udgav ialt omkring 30 Bøger. Fra Januar 1944 begyndte han at udsende »Niels Jydes Breve«. Disse Breve kom hver 14. Dag og læstes af mange Tusinde Mennesker over hele Landet; han gav her bl. a. Retningslinier for Opbygning af Modstandsgrupper; ligesom han kommenterede alle aktuelle Begivenheder af Betydning, var det ogsaa, at han klog og klart propagerede for en større Forstaaelse af Sovjetrusland, idet han paaviste, at den Mistillid, som herskede mellem de allierede kun gavnede den fælles Fjende. Fra den 11. November 1944 gik

»Niels Jydes Breve« op i »Morgenbladet«, som til at begynde med udsendtes i 2000 og til Slut imellem 6000 og 10000 Eksemplarer daglig. Ogsaa dette Blad søgte at give positive Oplysninger om Rusland og bane Vejen for Forstaaelse af Kommunisterne, og det var derved en gavnlig Modvægt mod den Russerskræks- og Kommunistangst-Propaganda, som Tyskerne havde drevet saa energisk, at den havde sat dybe Spor i vort Folk.

Gennem »Morgenbladet« bragtes ogsaa Spørgsmaalet om Sydslesvigs Stilling ind i Diskussionen om Efterkrigstidens danske Problemer. Mange af Arne Sørensens politiske Modstandere har fremført hans stærke Krav om en aktiv dansk Indsats i det sydslesvigske Spørgsmaal, som det bedste Bevis paa hans manglende politiske Realitetsans, og sikkert og vist er det ogsaa, at kun meget faa herhjemme den 5. Maj forstod, at der var et Problem her, som angik os. Siden har Udviklingen i Sydslesvig imidlertid tydeligt vist, at Danmark ikke kan være saa uinteresseret i denne gamle Landsdels Skæbne.

»Er De ikke bange, Hr.?« spurgte en Barber Arne Sørensen en Dag, da han betalte for Klipping af sit stride Haar. »For hvad,« spurgte han. »Ja, for at gaa rundt og se saadan ud, De ligner jo fuldstændig ham Arne Sørensen.« »Naa, gør jeg det,« svarede Arne Sørensen, »det har jeg aldrig tænkt paa,« og saa gik han. Bange eller

nervøs var han aldrig. Hans karakteristiske Ydre, der faktisk ganske umuliggjorde enhver Camouflage, havde ikke afholdt ham fra at gaa ind i det illegale Arbejde. Selv hans politiske Modstandere har ikke kunnet bortforklare, at han er mere frygtløs end de fleste. Under hele Kamp-tiden var han i København, bortset fra de korte Ture, han tog til Sverige. Næsten alle Døgnets Timer var besat med Arbejde og Møder, at op-søge ham i de Dage var at vente i Timevis mellem andre audienssøgende paa en kort Samtale. Mange af hans Medarbejdere kørte træt, men han selv var altid lige vaagen, upaavirket og veloplagt.

Den 5. Maj udnævntes Arne Sørensen til Kirke-minister i den første frie danske Regering, og fra at have været jaget af Gestapo blev han nu kastet lige ud i den politiske Kamp. Al den Irritation og Mistænksomhed, som tidligere havde samlet sig om hans Person, blussede nu op med voldsom Styrke. Han udsattes for Kritik og personlige Angreb, der efterhaanden antog en saadan Karakter, at de savner Sidestykke i vor politiske Historie. Ikke mange vilde have kunnet holde til det Pres, som det er, dagligt at være udsat for saa heftige personlige Angreb; men han kunde. Hemmeligheden ved hans sjælelige Styrke er vel først og fremmest den, at han ved, at han gjorde sin Pligt, da det var dyrt at tale om Frihed og Ret, dengang mange af hans værste An-

gribere var tavse. Dog har der i disse Maaneder været Dage med Mørke over Sindet, men hans bredtfavnende Menneskelighed, der gør ham glad, naar han er blandt Venner, eller naar han i Hjemmet er omgivet af hele Flokken af hvidtoppede Unger, der nu atter fylder Stuerne med Spektakel og Liv efter næsten 2 Aars Landflygtighed, hjælper ham over det. En Styrke er vel ogsaa hans Tro, der er en selvfølgelig Del af hans Liv.

Ved Valget den 30. Oktober gik Dansk Samling frem fra 43,000 til 63,000 Stemmer; for ham selv blev det en Bekræftelse paa, at der er Brug for hans Ideer i dansk Politik; om han faar Ret vil Fremtiden afgøre; givet er det imidlertid, at han bag sin knudrede Pande gemmer Tanker og Planer, som ikke vil skabe mindre Uro om hans Person i de kommende Aar, hvor han sandsynligvis atter vil blive den levende Opposition til den traditionelle danske Parti-Politik.

OLE CHIEVITZ

EN Majaften i 1940 er der Møde i Studenterforeningen.

Store Sal er fyldt til overvældende Trængsel og kvalmer af Varme. Den nyindførte Mørklægning stænger al frisk Luft ude. Det er Professor Ole Chievitz, der taler; i mere end 3 Timer holder han sine Tilhørere i Aande. Højttalere i Foreningens andre Sale bringer hans Ord ud over hele Bygningen, hvor andre Hundreder unge Studenter lytter. Han taler om Finlands Vinterkrig og om den danske Ambulances Indsats bag de finske Fronter. Han taler om det saaledes, at alle forstaar, hvorledes han mener et frit Folk, stort eller lidet, bør møde sin Skæbne, og da han slutter med at udtrykke Ønsket om, at Studenter og Professorer i den Tid, der kommer, maa staa Skulder ved Skulder, som de gjorde det den Gang, de under Svenskekrigen sammen var med til at befri København for Fjendens Kvælertag, bruser Bifaldet op, hans Tilhørere er grebet af den Begejstring, som fylder Hjertet, naar lønlige

Tanker og undertrykte Ønsker pludselig faar befriende Udløsning.

Som Chievitz talte denne Aften, kom han i Besættelsens første Aar til at tale Aften efter Aften over det ganske Land. Han blev Dansk Ungdomssamvirkes mest benyttede Taler. Han bragte et Budskab om selv den mest haabløse Kamps Storhed til et Folk, der havde valgt den haabløse Underkastelses Fornedrelse. Han talte paa disse Foredragsrejser med Folk fra mange Kredse i alle Egne af Landet, og han knyttede Forbindelser og Kontakter, som senere blev af uvurderlig Betydning, da Modstandsbevægelsen for Alvor skulde opbygges. Han blev kendt i endnu videre Kredse, end han havde været før, hvor han dog hørte til en af Landets kendteste Lægskikkelser.

Ole Chievitz er udgaaet fra en Slægt, der blandt sine Sønner tæller Kunstnere og Videnskabsmænd. For flere Generationer siden kom den til Skandinavien. Indvandret sydfra, maaske fra Polen, Checkoslovakiet eller Balkan, helt nøje ved man det ikke, er den over Finland og Sverige naaet her til Landet. Chievitz'erne er Folk med varme Hjerter og voldsomme Temperamenter, og han er et ægte Barn af Slægten. De voldsomme Svingninger i hans Sind fra stille intens Optagethed af en vanskelig Opgaves Løsning til stormende Vredesudbrud, hvor Sproget fornyes med groteske og fantastiske Gloser, er

legendariske. Men dog er dette kun een Side af hans Væsen, og ikke den mest dominerende. Bag dette ligger en uhyre Følsomhed, der især viser sig, naar han staar ved Sygesengen, og som en mærkelig Kontrast til de skarpe Ord en dyb Tolerance og Sagtmodighed og Evnen til nøgternt at vurdere enhver Situations Muligheder. En ejendommelig, rigt facetteret Personlighed er han.

Hans Fader var den kendte Embryolog Jøhan Henrik Chievitz, der var Professor i Anatomi ved Københavns Universitet; og paa det gamle anatomiske Institut i Bredgade fødtes Ole Chievitz den 26. Oktober 1883 som den ældste i en Flok paa 8 Børn. Han blev Student fra Gammelholms Skole i 1903, sammen med Niels Bohr, med hvem et Venskab, grundlagt i Skoleaarene, siden har forbundet ham. Læge vilde han være, og i Studietiden arbejdede han som frivillig Assistent hos Professor Fibiger, den verdenskendte Kræftforsker og Patholog, ligesom han tidligt blev een af Professor Thorkild Rovsings Yndlingselever.

Efter den lægevidenskabelige Embedseksamen i 1909 uddannede han sig paa Hospitaler i København og Provinsen, men kom allerede tidligt ind som klinisk Assistent paa Rigshospitalets Afdeling C hos Rovsing, paa hvis Privatklinik han allerede paa et tidligere Tidspunkt var blevet ansat som Assistent. Det er vist ikke for meget sagt, at der udviklede sig et meget varmt Ven-

skab mellem den unge Læge og hans berømte Chef. Rovsings Dygtighed og straalende Livssyn blev bestemmende for hele Chievitz Udvikling som Læge, og sin egentlige Skoling fik han hos ham. Han kastede sig med hele sin Sjæl ind i Arbejdet, læste og dygtiggjorte sig og vandt hurtigt et Navn som en af sin Samtids mest lovende yngre Kirurger. I 1915 giftede han sig med Læge Ingeborg Jacobsen. Aaret før, da Verdenskrigen udbrød, var han blevet indkaldt til Hæren som Reservelæge med Tjeneste ved Lyngby Artilleri-afsnit. Stabslæge Ammentorp fik her Øje paa ham, og da den danske Hær i 1915 skulde sende en Repræsentant paa Studierejse til de tyske Lazaretter, valgte Ammentorp, der i Mellemtiden var blevet udnævnt til Generallæge, at sende Chievitz derned. For Chievitz blev dette Valg af vidtrækkende Betydning; det gav ham den Uddannelse som Krigskirurg, der senere førte ham til Finland som Ambulancechef, hvor han oplevede Ting, der kom til at præge hele hans Livsindstilling.

I Tyskland gjorde han Tjeneste ved de store Feltlazaretter i Aachen og Trier fra Oktober 1915 til Marts 1916. Her saa han for første Gang Krigens Ansigt. Med Bulderet fra Verdun og Vestfrontens store Slagmarker i Ørerne arbejdede han mellem tusinder af lemlæstede.

De Erfaringer, han saaledes høstede, kvalificerede ham til at modtage Chefposten paa den

Ambulance, som Dansk Røde Kors to Aar senere i Marts 1918 sendte til Finland under den blodige Borgerkrig. Paa det Tidspunkt var han 1ste Reservekirurg hos Rovsing paa Rigshospitalets Afdeling C. Ambulancen var udrustet som et Feltlazaret paa 100 Senge, og den blev den finske hvide Armés største sanitære Enhed. En mørk Martsaften kørte han med sine 4 Læger og 12 Sygeplejersker Lazarettet i hestetrukne Slæder over den frosne Torneaaelv ind i Krigens Finland, og i de kommende Maaneder fulgte Ambulancen de kæmpende Hære paa Marchen mod Helsingfors. Krigen var en Bevægelseskrig, og ofte maatte han arbejde i de forreste Linier; ved den blodige Storm paa Tammerfors førte han saaledes en fremskudt Afdeling af Lazarettet helt ind i den omstridte By gennem brændende Gader med syngende Kugler og eksploderende Granater.

Sine Oplevelser under dette Felttog samlede han i en Beretning »Oplevelser med Dansk Røde Kors Finlandsambulance«, som i 1918 udsendtes som et Supplement til Hospitalstidende. Den korte, knappe Skildring, som tillige er en samlet Sum af hans krigskirurgiske Erfaringer, udstråler trods sine nøgterne, næsten tørre Form en stærk Varme og Sympati for Finland. For Chievitz havde denne Krig først og fremmest været en Kamp mellem Undertrykkere og Undertrykte. De store, russiske Troppekontingenters Indsats

paa det røde Finlands Side gjorde i hans Øjne Krigen til en Frihedskamp.

Politik som saadan har aldrig interesseret ham, men Kampen for et Folks Ret til at bestemme over sin egen Skæbne har Gang paa Gang faaet hans Hjerte til at banke.

Kort Tid efter Hjemkomsten fra Finland udnævntes Chievitz i 1919 til Overkirurg paa Finsensinstitutet og Radiumstationen. Han var da kun 36 Aar gammel. Og sin Manddomsgerning har han lagt her som Leder af denne Afdeling, hvis Hovedopgave er Behandlingen af kirurgisk Tuberkulose og Kræftlidelser. Det Navn, han allerede som ung Kirurg havde faaet, voksede gennem Aarene. Han Kolleger sendte rundt om fra Landets Sygehuse de Patienter til ham, som de ansaa for at lide af særligt svære og sjældne Sygdomme.

Hans Arbejdsdag begyndte ved 6-Tiden om Morgenen, og Dagen lang arbejdede han paa sin Afdeling og sin Privatklinik; i de sene Natte-timer lyste Studerelampen fra Vinduet i hans Bibliotek. Paa Lægekongresser og til Møderne i de videnskabelige Selskaber var han kendte for sine rammende, ofte skarpe, undertiden paradox-prægede Indlæg. Han fulgte med i den lægevidenskabelige Litteratur som faa, men forsømte ikke derfor sin klassiske Dannelse. Fra hans Haand foreligger imidlertid relativt faa videnskabelige Arbejder. Hans skarpe kritiske Sans gjorde ham

aldrig til Masseleverandør til de videnskabelige Tidsskrifter. Han har skrevet om Tuberkulose- og Kræftbehandlingen, foruden om visse Sygdomme i de endocrine Organer, og i 1944 fremkom hans store Arbejde »En Oversigt over den totale Krigs Kirurgi«, som han skrev i Vestre Fængsel. Hans Forelæsninger samlede Studenterne i stort Tal. Levende og inciterende førte han dem ind i den kirurgiske Klinik, og i 1939 udnævntes han til Professor ved den kliniske Praktikant-Undervisning.

Tidligt saa han, hvad det nazistiske Tyskland vilde føre til. »Den Tid, vi oplever,« sagde han engang i 1936 til Studenterne, »vil Historien komme til at sammenligne med Folkevandringens Tid. Voldsomme, forfærdende Ting vil komme til at ske, og vi vil som altid være uforberedte. Verden styrer imod Afgrunden, medens Danmark sover og kun er optaget af, hvad vi skal gøre ved lille Ediths Morder.« Han hentydede her til de maanedlange Diskussioner om Straffen for Sædelighedsforbrydelser, som fyldte de danske Aviser paa det Tidspunkt, da Hitler var paa March mod Magten. Efter Münchenoverenskomsten kastede han sig ind i Arbejdet med Organisering af den civile Luftbeskyttelse. Hans spinkle, iltre Skikkelse med det opstrøgede, mørke Haar og de kraftige Bakkenbarter, indrammede en Æstetikers skarptskaarne, kønne Ansigt, kunde sitre af indestængt Vrede, naar han i de Dage

rasede mod den Træghed og Mangel paa Forstaaelse af Situationens Alvor, som fandtes indenfor Landets styrende Kredse. »De tror sgu, at Danskerne er Guds udvalgte Folk, at Verdenslovene ikke gælder i Danmark; men de vil vaagne frygteligt op en Dag,« tordnede han.

Verdenskrigens Udbrud kom ikke som nogen Overraskelse for ham, og da Rusland d. 30. November 1939 aabnede Angrebet mod Finland, følte han, at nu var det Nordens Skæbnetime.

Han ringede samme Dag til det finske Gesandtskab og tilbød sin Tjeneste og fik derefter Dansk Røde Kors til at gaa ind for Tanken om at sende en Ambulance til Finland. Allerede den 22. December rejste han i Spidsen for sit Mandskab, ialt 25 Sygeplejersker, Læger og Chaufføren, til den finske Front. Her levede Mindet om den første danske Ambulance endnu, og han blev hjerteligt modtaget.

I de følgende Maaneder førte han sin Ambulance, der til Slut talte mellem 200 og 300 Senge, 10 Læger og 25 danske Sygeplejersker og et finsk Personale paa 125 Lotter og Sanitetssoldater, i Tjeneste paa Nord- og Østfronten og i den sidste blodige Maaned paa det karelske Næs. Efter Freden den 13. Marts oprettede den danske Ambulance et Krigssygehus i Lahti, og her fik man den 9. April om Morgen Budskabet om Danmarks Besættelse. Chievitz var netop midt i en stor Operation, og aldrig har jeg set et Ansigt

graane som hans i Sorg og Skam, da han hørte om Danmarks Skæbne, det var, som blev han Aar ældre paa denne Formiddag. »Blev der kæmpet?« var det første, han spurgte om, da han faa Dage senere fik telefonisk Forbindelse med København.

Da flere af Ambulancens yngre Læger vilde til Norge for der at kæmpe mod Tyskerne, samlede han dem til et Møde og redegjorde for sit Syn paa Danmarks og Norges Stilling. Nogen fremragende Veltalenhed har han aldrig været i Besiddelse af, men en mærkelig Evne har han til altid paa rette Sted at sige det rigtige, at forløse en Stemning i faa Ord; det gjorde han ogsaa, da han sluttede sine Betragtninger med at sige: »Vi maa vise det civile Mod og tage hjem til Danmark, det er vor Pligt, det er der, vi skal gøre vor Indsats.« Dermed var Sagen afgjort.

Fra det Øjeblik han satte Foden paa dansk Jord, levede han efter den dybere Mening, som laa i de Ord, han paa dette Møde havde udtalt. Ved Taler og Møder, i Selskaber og paa Tomandshaand, overalt hvor han viste sig, talte han snart ironisk, snart spottende, snart harmdirrende mod dem, der styrede Landet. For mange blev han i disse Aar et Forargelsens Tegn. En Fantast, en Kværlulant, et Brushoved kaldte man ham inden for de Kredse, som støttede Regeringen og frygtede »norske Tilstande«, men for de mange, der navnlig blandt Ungdommen fandt, at der maatte

handles anderledes, blev Chievitz hurtigt et Symbol. »Hils Jeres Kammerater,« sluttede han en Forelæsning, »og sig, at de skal holde Fanen højt, Englænderne vinder, det siger Professor Chievitz.« Det var under det tyske Blitz mod London i 1940 disse Ord faldt, og Studenterne lod dem gaa videre. »Hvad siger Chievitz?« blev snart det staaende Spørgsmaal iblandt Studenterne, naar de mødtes og drøftede Landets Stilling.

Der er derfor intet mærkeligt i, at Chievitz paa allertidligste Tidspunkt kom i Forbindelse med Faldskærmsfolkene og Efterretningstjenesten. Hans store Arbejde i disse Aar, var at knytte Kontakt med Grupper og enkelte Mænd Landet over, og dertil havde han den bedste Lejlighed under sine mange Foredragsrejser og paa sine Inspektionsture som Chef for Statens civile Luftværn. Hver By i Danmark besøgte han, og overalt arbejdede han paa Opbygningen af den usynlige Front. Tyskerne havde da ogsaa fra Begyndelsen et godt Øje til ham, og da han af den finske Generalstab opfordredes til, som raadgivende Sagkyndig at komme til Finland i Sommeren 1941, forbød Tyskerne ham at forlade Landet. Det var først paa den finske Regerings Intervention, at han fik Udrejsetilladelse. I 2 Maaneder opholdt han sig ved de finske Fronter. For tredie Gang rakte han Haand til dette Lands saarede.

Da han kom hjem, kom han med i Opbygningen af Gruppen »Frit Danmark«. Symbolsk for

Enigheden i den danske Frihedsbevægelse og af største Betydning for hele vor Modstandskamp var det, at han, Finlandsvennen, der tre Gange har staaet blandt dem, der kæmpede mod Rusland, kunde række Kommunisten Aksel Larsen Haand til ærligt og oprigtigt Samarbejde. Mere end noget andet viste dette, at i Kampen for Danmarks Frihed gjaldt intet Partiskel, her var kun et fornødent, Troen paa, at Livet vilde miste sin Mening, hvis ikke Tyskland blev knust.

Den 8. December 1942 blev Chievitz gennem den britiske Agent, »Lindberg«, en ung Dansker, der efter Uddannelse i England var blevet sat ned med Faldskærm her i Landet, advaret. Tyskerne var ved at trevle »Frit Danmark«s Redaktion op. I Modsætning til Fog valgte Chievitz at lade sig arrestere, idet han haabede paa, at Tyskerne ikke vidste andet om ham. En Straf for illegal Bladvirksomhed kunde kun blive relativ kort, og naar han blev løsladt, vilde han saa kunne fortsætte med paa officielle Rejser rundt om i Landet at knytte Kontakt mellem de mange Grene af den voksende Modstandsbevægelse, og dette Arbejde var uhyre vigtigt for hele Udviklingen; dernæst mente han, at hans Arrestation vilde kunne faa Betydning som et Eksempel for de lunkne og en Spore for dem, der vilde kæmpe; og endelig indsaa han, hvor vanskeligt det paa det Tidspunkt vilde være for en Mand, der var saa kendt som han, at gaa »under Jorden«.

Den næste Morgen Kl. 5 blev han arresteret af to danske Betjente og en civilklædt tysk Politimand. Han indsattes i den tyske Afdeling i Vestre Fængsel i Enecelle, efter at man først havde taget Seler, Slips og Snørebaand fra ham, for at han ikke skulde begaa Selvmord. Han kom straks i Forhør hos to tyske Kriminalmænd, og til sin Lettelse hørte han, at det »kun« var hans Forhold til »Frit Danmark«, man var interesseret i. I dette og alle følgende Forhør, nægtede han at give Oplysninger om hvem, der støttede »Frit Danmark« eller paa anden Maade var tilknyttet Gruppen, som han indrømmede at tilhøre.

Meddelelsen om hans Arrestation var sprunget som en Ild ud over Hovedstaden, og i Løbet af et Døgn vidste hele Landet det. Regeringen blev da, tvunget af Stemningen, nødt til at fremkomme med en Erklæring om Sagen. Denne fandtes den 11. December i alle Landets Blade. I Erklæringen stod blandt andet, at Chievitz »bevidst har samarbejdet med den illegale Kommuniste her i Landet, hvis Formaal, som det ogsaa fremgaar af Bladet »Frit Danmark« er, at organisere Modstand mod de tyske Besættelsestropper«.

»Hvad siger De til det?« spurgte Tyskerne ham og skød en Avis over til ham, da han den Morgen kom i Forhør. Han var forbløffet. I sin Iver for at klare sin egen Stilling, havde Regeringen i sin Erklæring fremstillet hans Sag langt alvorligere, end Tyskerne opfattede den.

»Jeg kan ikke ønske mig noget bedre Eftermæle,« svarede han.

Tyskerne saa forbavset paa ham. »Ja, men er De da Patriot, Hr. Professor?« spurgte den ene.

»Aa, det er for stort et Udtryk,« svarede han.

»Naa ja, jeg vil ønske jeg kunne svare Dem, hvis jeg var i Deres Situation,« sagde Tyskeren efter et Øjeblik Pause.

Efter 8 Dages Ophold i den tyske Afdeling overførtes Chievitz til den danske Afdeling paa Vestre Fængsel. Hans Sag blev behandlet under Statsadvokat Hoff i dennes Afdeling for særlige Anliggender af Dommer Arthur Andersen og Politadvokat Bjerregaard. Alle i denne Afdeling var mere eller mindre impliceret i illegalt Arbejde, og han følte sig her imellem Venner. Den 9. April 1943 faldt Dommen, der kom til at lyde paa 8 Maaneders Hæfte. Samtidig dømtes Biblioteksdirektør Døssing og Landsretssagfører Rudolf Prytz til henholdsvis 4 og 8 Maaneders Hæfte. Efter Domsafsigelsen indtraadte der en dramatisk Episode, idet Chievitz vendte sig mod den tætpakkede Tilhørerloge og med en Stemme, der var ved at sprænges af Harme, citerede Nordahl Griegs Eidsvolds Sang:

*Netop i denne Tiden, vet vi hvad Frihet er,
der stiger en Sang over Landet, sejrrig i sit Språk,
skønt hvisket med lukkede Leber under de
fremmedes Åk.*

Skyndsomt førte Politiet ham ud af Retssalen.

Hans Forsvarer, Landsretssagfører Sigurd Bruun, henstillede, at han midlertidig blev løsladt til senere Afsoning af de resterende 4 Maaneder. Motiveringen var Chievitz »samfundsnyttige Arbejde«. Dette gik Aktor, Statsadvokat Hoff, ind paa. Denne Manøvre fremkaldte imidlertid stor Vrede hos det tyske Politi og den følgende Dag Kl. 12 maatte Chievitz møde paa Dagmarhus, da det tyske Riges Befuldmægtigede, Dr. Werner Best, havde ønsket at faa en Samtale med ham. Dr. phil. Vilhelm la Cour havde været kaldt til Best i lignende Anledning. Dr. Best prøvede paa denne Maade at føle den nationale Opposition paa Tænderne og orientere sig om dens Stilling og Hensigter. Chievitz blev ført ind i et stort, rigt møbleret Værelse med Udsigt over Raadhuspladsen. Best kom ham straks smilende i Møde, civilklædt i elegant, velsiddende Tøj. En velbygget, livlig og farligt charmerende Person »Tak fordi De kom, Hr. Professor, (Chievitz havde faaet Ordre til at komme), sagde han og trykkede hjerteligt hans Haand, idet han bød ham Plads i en dyb, magelig Lænestol, »Ja, før vi begynder vor Samtale, kan jeg sige Dem, at paa eet Punkt mødes vi, det er i fælles dyb Sympati for Finland. Jeg har bedt Dem komme for at høre Deres Syn paa Situationen.«

Chievitz gjorde, inden han svarede paa dette Spørgsmaal, kort Rede for sit Forhold til Tysk-

land gennem en Menneskealder. Fortalte om sine Studierejser dernede som ung, om sit Arbejde ved tyske Lazaretter under Verdenskrigen, om hvorledes det havde glædet ham efter at have set Tyskland i dets dybe Nedværdigelse i 1920—23, da at følge dets gradvise Fremgang gennem Tyverne og Trediverne; »men«, sluttede han, »alt har naturligvis forandret sig efter den 9. April.«

»Det forstaar jeg saa godt, Hr. Professor,« svarede Best.

»Med Hensyn til den nuværende Situation,« fortsatte Chievitz, »saa præges den jo blandt andet af den Interesse, Tyskerne nærer for vor Stilling til Kommunismen, og dertil maa jeg sige, at i de Kredse, jeg færdes i, har Personernes politiske Mening aldrig spillet nogen større Rolle. Spørgsmaalet Kommunist, ikke Kommunist blev først aktuelt, da den danske Regering for to Aar siden, ganske grundlovsstridigt, satte Kommunisterne udenfor Loven. — Paa samme Maade forholder det sig iøvrigt med Jøderne. Det var Nazismens Gennembrud i Tyskland i 1933, der fik os til at se os om og opdage, at nogle af vore bedste Venner var Jøder, og dermed er vor Stilling til Jøderne givet.«

»Ja, vore to Folk ser jo forskelligt paa disse Spørgsmaal,« indrømmede Best, »men hvorledes ser De og de Mænd, som staar sammen med Dem paa Danmarks Stilling?«

Chievitz gjorde paa dette Spørgsmaal nøje Rede

for, hvilken Glæde det havde vakt i vide Kredse herhjemme, da Regeringen d. 19. Januar 1940 enstemmigt erklærede, at Landet med alle Midler vilde forsvare sin Neutralitet, og hvilken Sorg og Harme, der havde fyldt disse Kredse, da de den 9. April saa, at Landet var ført bag Lyset, at Løftet om at kæmpe kun havde været en tarvelig politisk Svindel. Han fortalte om, hvorledes dette havde faaet Mennesker fra alle Kredse, Mennesker, som ellers ikke kendte hinanden, til at søge sammen og danne en national Front. »Med Sorg saa vi,« fortsatte han, »den danske Regering stadig give efter for de voksende tyske Krav, og vi forsøgte saa længe, det overhovedet var muligt, at faa Regeringen til at holde Stand. Christmas Møller var en af de ivrigste i denne Retning og meget loyal overfor Regeringen. Vi indsendte Adresser osv., og først da intet hjalp, gik vi over til illegalt Arbejde for at skabe en saa stærk national Bevægelse Landet over, at Regeringen før eller senere maatte tage Hensyn til den.«

»Ja, men kan De da ikke se,« sagde Best, »at denne Krig kun rummer to Muligheder, enten sejrer Tyskland eller ogsaa de andre. Vi forudsætter, at Tyskland sejrer, og De maa kunne forstaa, at det da vil respektere et Land, der har støttet det i en vanskelig Tid, langt højere end et Land, der har ydet Modstand, hvor det kunde.«

»Vil Tyskland virkelig respektere et Land, der ikke har rørt en Finger til sit Forsvar?«

»Forsvar, Hr. Professor, Forsvar mod den tyske Værnemagt vilde have været haabløs.«

»Hvad vil det sige, at en Kamp er haabløs?« spurgte Chievitz, »var Finlands Vinterkrig haabløs, og var vor Kamp i 1864 mod to Stormagter en haabløs Kamp? skaffede den os ikke 50 Aar senere Nordslesvig tilbage?«

»Javel,« svarede Best, »men hvorledes fik De Sønderjylland tilbage?«

»Jeg giver Dem Ret i, at der saa sandt ikke var noget gloriøst i dets Tilbagevenden for vort Vedkommende denne Gang, men Genforeningen var dog en Frugt af den heltemodige Kamp i 1864.«

»Nuvel,« fortsatte Best, »men vi forudsætter stadig, at Tyskland sejrer, og der opstaar et Storimperium, hvis Grænser vi ikke skal drøfte nærmere, men inden for dette skal vi dog stadig være Naboer.«

»Det skal vi,« indrømmede Chievitz, »men det har vi været som et frit Land, saa langt tilbage Historien rækker, undtagen for 600 Aar siden, hvor vi var i samme dybe Nedværdigelse som nu — men vi rejste os. Med Hensyn til Imperie-dannelse kan man vel bestemt sige, at en saadan ikke holder i Evighed. Spørgsmaalet interesserer iøvrigt slet ikke mig og dem, der staar med mig, for os gælder kun eet — Danmarks fuldstændige Frihed og intet andet.«

Dr. Best smilte: »De er alt for kortsynet, Hr. Professor, men maa jeg da ikke have Lov, at bede Dem, der som ingen anden har Studenter-nes Øre om, at sige til dem, at de ikke maa handle uoverlagt.«

»Det prædiker jeg i Tide og Utide,« svarede Chievitz. »Det er ligesaa heroisk at resignere, til det virkelige Øjeblik kommer.« »Ja, deri er jeg fuldstændig enig med Dem.«

Best lænede sig fortroligt over mod ham. »Nu skal jeg sige Dem en Ting,« sagde han, »ingen forstaar de danske Studenter bedre end jeg, der er opvokset i Ruhr og som Student har oplevet Ruhrbesættelsen. Alt, hvad de danske Studenter nu laver, har jeg været med til dengang.«

Senere i Samtalen udtalte han: »Jeg kom, som De kan tænke Dem, hertil med Fuldmagt til at danne hvad Regering, jeg vilde. Efter at have orienteret mig, bestemte jeg mig for den Samlingsregering, De har, der jo ved det Valg, vi lod udskrive, fik 95 % af samtlige Stemmer.«

»Et Valgs Resultat kan fremkomme paa mange Maader, og vi tror og smigrer os med,« indvente Chievitz, »at den nationale Modstandsfront, vi har søgt skabt, netop har sin betydelige Andel i det Resultat, Valget fik.«

»Næh — jeg kender dansk Politik,« protesterede Best.

»Ja, det tvivler jeg ikke paa.«

»I den nærmeste Fremtid maa jeg forresten

henvende mig til den danske Regering og kræve helt andre Forholdsregler i Anledning af Sabotagerne,« sagde Best, og varslede her overfor en af Modstandsbevægelsens Ledere den Udvikling, som i Løbet af faa Maaneder førte til, at Samlingsregeringen med den 29. August blev sat ud af Spillet.

I mere end en Time talte de sammen. Da de skiltes, sagde Best: »Jeg vil takke Dem, fordi De kom og sige Dem, at hvis der er noget, De for Fremtiden ønsker at tale med mig om, eller ønsker at vide, skal De blot telefonere til mig, jeg vil til enhver Tid modtage Dem — men jeg forstaar saa godt, hvis De ikke gør det.« Dermed sluttede dette mærkelige Møde mellem disse to Mænd, der repræsenterede de to Verdener, der kæmpede paa Liv og Død om Europas og Menneskehedens Fremtid.

»En blaaøjet Idealist« skal Best have kaldt Chievitz efter dette Møde. Naturligvis! — For den, der tror paa Kanoner og Bajonetter, maa en vaabenløs, ensom Mands Tale om den haabløse Kamps Betydning synes blaaøjet og naiv.

Chievitz vendte tilbage til sin Afdeling og sit illegale Arbejde.

I dette Foraar voksede Modstandsbevægelsen fra Dag til Dag, og Nætternes Stilhed brødes af Sabotagens Drøn.

Blandt dem, der stod ham nærmest i Arbejdet i denne Tid, var Vennen, Peter de Hemmer

Gudme, der skulde finde Døden i Shellhuset. Ligesom Chievitz havde Gudme deltaget i Finlands Frihedskrig, og de samme Motiver havde drevet dem ind i Kampen mod Tyskerne. Mange Veje havde de vandret sammen, fra Møder hvor vigtige Ting blev afgjort, til mørke Nætter i Nordsjællands Skove, hvor man med Revolver i Haand dækkede Vaabentransporter og vekslede Skud med Fjenden.

Da Erling Foss i Februar 1944 blev tvunget til at forlade Danmark, var det naturligt, at man inden for Frihedsraadet ønskede, at Chievitz skulde træde ind paa hans Plads. Det skete i Marts 1944.

Chievitz repræsenterede ikke noget bestemt Parti eller nogen bestemt politisk Anskuelse. Han sad i Raadet i Kraft af sin Person, i Kraft af sin vidtspændende Tilknytning til det illegale Arbejde, i første Række til Faldskærmsfolkene og Hærens Efterretningstjeneste, men desuden med personlig Forbindelse til Mænd og Grupper over hele Landet.

Den 14. Juni 1944 blev Chievitz atter arresteret, denne Gang sammen med et større Antal københavnske Kirurger. Tyskerne havde faaet Nys om, at københavnske Læger havde dannet en sanitær Organisation, og de haabede, at de ved at trevle den op skulde kunne finde ind til den militære Ledelse. Det lykkedes dog Overlæge Lehmann, der stod i Spidsen for denne illegale

Sanitetstjeneste, at bilde Tyskerne ind, at Organisationen var tænkt som en Hjælp i uventede Katastrofesituationer, et Stykke Røde Kors Arbejde. Alle de arresterede løslodes 8 Dage senere. Chievitz havde kun været i et ganske kort Forhør. Kort Tid efter maatte han dog for Alvor gaa under Jorden. Jens kaldte han sig fra da af. Han barberede Bakkenbarterne af og tog en gammel Kasket paa; men nogen særlig god Maske-ring var det ikke. Gestapo var blevet klar over, at han ikke var slet saa blaaøjet, som Best havde ment, og der var sat en stor Pris paa hans Hovede. Fra nu af helligede han sig udelukkende Arbejdet for Modstandsbevægelsen.

Nu efter Sejren er Chievitz vendt tilbage til sin Afdeling.

Københavns og Oslos Universiteter har hædret ham, der bærer høje danske og finske Ordner for sin humanitære Indsats paa Nordens Slagmarker, ved at udnævne ham til Æresdoktor.

Der har fra mange Sider været Bud efter Chievitz; forskellige politiske Partier har ønsket at opstille ham som Kandidat ved Folketingsvalget, men han sagde nej. Han er ikke Politiker. Han gik ind i Frihedskampen, fordi han tror paa Friheden. Han staar som Symbolet paa Patrioten, der gjorde sin Pligt, da Fædrelandet var i Nød, og som nu, da Sejren er vundet, atter vender tilbage til sin Plov.

CARL ADOLF BODELSEN

Selv Professor Bodelsens nærmeste Venner og Familie anede intet om, at han, den travlt optagne Filolog, der under hele Krigen levede »over Jorden«, og som aldrig forsømte sin Videnskab og sine Forelæsninger ved Københavns Universitet, var med i den aktive Kamp mod Tyskerne, endsige at han sad i Danmarks Frihedsraad. Hvor han stod var derimod ingen i Tvivl om, thi han er med hele sin Fortid og Uddannelse i Sind og Skind en Gesandt for den angelsaksiske Kultur, han har gjort det til sin Livsopgave at udforske og beskrive.

Naar Bodelsen taler, søger hans venstre Haand ofte et Greb om det højre Haanded, en Vane, der paa en Maade symboliserer den samlede Balance i hans Væsen. Han er en ligevægtig Mand med Sans for den stille Humor og med Forstaaelse af de smaa, daglige Glæders Betydning for Tilværelsens Harmoni. Han er Familiemenneske, han holder af sin Have og sit Hus, og han kan lide Dyr.

Politisk tilhører han intet Parti, han føler sig som udogmatisk liberal, kort sagt han er en Type, som kun befinder sig vel i et gammelt rodfæstet Demokrati; thi han har alt det i sig, som rent umiddelbart gør et Menneske til betingelsesløs Modstander af enhver Form for Diktatur og Ensretning.

Bodelsens Interesse for England vakttes allerede i Drengæarene. Han er født i Helsingør den 18. November 1894 som eneste Barn af Vicekonsul Niels Bodelsen, der var konservativt Byrådsmedlem i den gamle Sundstad, og gennem Moderen, der er Datter af Koffardikaptajn Gottlieb, og som ung har levet i Newcastle, hørte han om England og det fjerne Østen, hvor mange af hendes Venner, som hun stadig stod i Forbindelse med, levede. Han gik i Helsingør højere Almenskole og havde i Lektor Asmund en Engelsklærer, som ikke gjorde hans Interesse for Engelsk mindre. Da han blev Student i 1913, besluttede han sig derfor til at studere Sprog. Han immatrikuleredes ved det filosofiske Fakultet og begyndte at studere Engelsk, Tysk og Fransk. Da Krigen brød ud, meldte han sig ind i Akademisk Skyttekorps for at kunne være med, hvis Krigen skulde naa Danmark. I 1919 blev han cand. mag., og samme Aar rejste han til England. Her opholdt han sig i et kvart Aar. Det meste af Tiden tilbragte han paa Cykletur gennem de engelske Provinser. Han boede paa Kroer og Holiday Fel-

lowship Guest Houses, en Slags Vandrehjem, og lærte paa denne Maade Landet og dets Folk at kende. I de følgende Aar gjorde han lignende Cyklerejser gennem Australien, Frankrig, England, Irland og Sverige; han sværger til Cyklen som Rejsekammerat, med den ser man mere af et Land og lærer dets Befolkning bedre at kende end paa nogen anden Maade. I Slutningen af 1919 kom han med i Det danske Udenrigsministeriums Traktatkommission, der skulde planlægge Danmarks Handelspolitik efter Verdenskrigen. Han havde her nærmest Stilling som Observator, idet hans Hovedopgave som Observator var at følge med i den udenlandske Presses Behandling af handelspolitiske Spørgsmaal og skrive Informationer til Brug for Traktatkommissionens Arbejde. Dette Arbejde i sig selv tilfredsstillede imidlertid ikke Bodelsen fuldtud, han ønskede at arbejde mere videnskabeligt, og han tog derfor i 1923 Orlov og rejste til Oxford. Her skrev han paa 1 Aar sin Doktorafhandling »Studies in Mid-Victorian Imperialism«, som han i 1924 forsvarede for det filosofiske Fakultet. I dette Arbejde belyser Bodelsen den britiske Imperialismes Opkomst under Dronning Victoria og paaviser det Omslag, der skete i den engelske offentlige Menings Holdning overfor Kolonier i 1870—80, hvor en Række engelske Journalister og Forfattere fik oparbejdet en Stemning i det engelske Folk til Gunst for Bevarelsen af Kolo-

nierne, der før den Tid nærmest var blevet betragtet som noget, det engelske Kongerige kun havde Besvær med. Afhandlingen er faktisk den største og mest dybtgaaende om dette Emne, og den har faaet en meget stor Udbredelse i den angelsaksiske Verden. Under sit Ophold i Oxford tog Bodelsen livligt Del i Studenterlivet baade paa Sportspladserne, hvor han særlig dyrkede Hockey og Tennis, og i de glade Fester, som samlede Studenterne fra de mange Kollegier.

Efter Hjemkomsten fra Oxford genoptog Bodelsen atter sit Arbejde i Udenrigsministeriet, hvor han bl. a. blev Medarbejder ved Bogen »Denmark«, der giver Oplysninger om Danmarks kulturelle, politiske og økonomiske Liv, ligesom han udarbejdede en Handelskalender over danske Firmaer, et Værk, der med stadige Fornyelser fortsat udkommer, og bruges til Propaganda og Vejledning for Udlandets Handelsverden. Samtidig gav han privat Undervisning til Translatøreksamen. I 1926 udnævntes han til Docent og i 1932 til Professor i Engelsk ved Københavns Universitet. Aaret før var han blevet gift med Kunsthistorikeren Merete Christensen. Der foreligger en Række Arbejder fra Bodelsens Haand, omhandlende engelsk Kultur, Politik og Samfundsstruktur set i historisk Perspektiv. I Aarene 1926 til 1932 udkom saaledes »England«, der er en Introduktion i engelsk Kultur, og Af-

handlingen »Moderne engelsk Skønlitteratur«; i 1937 udkom Bogen »Det engelske Kolonirige og dets Problemer«, og saa sent som i 1942 Afhandlingen »A Survey of English Institutions«, en Skildring af Englands Forfatning og politiske Institutioner. I de sidste 12 Aar har han endvidere arbejdet sammen med Lektor H. V. Viterberg paa en Dansk-Engelsk Ordbog.

Der er, naar man ser paa Bodelsens Bane, saaledes intet, der direkte viser frem mod den Indsats, han kom til at gøre under Besættelsen. Han har ikke beskæftiget sig med praktisk Politik eller tidligere følt sig kaldet til at reformere Land og Rige. Han har levet Videnskabsmandens Liv udenfor Døgnets Hvirvel.

Kort før den 9. April 1940 skete der imidlertid noget, som kom til at gribe ind i hans Cirkler. Han havde i nogen Tid lidt af en generende Hovedpine og konsulterede derfor Nervespecialisten Professor Mogens Fog, og dermed var Forbindelsen skabt til de Kredse, der senere skulde gaa ind i Modstandsbevægelsen.

I de følgende Aar kom Fog undertiden om Aftenen over til Bodelsens, hvor han var en kærkommen Gæst, og diskuterede Spørgsmaal vedrørende Modstandsbevægelsen, og omkring det Tidspunkt, December 1942, hvor han gik under Jorden, bad Fog af og til Bodelsen og hans Kone om en Haandsrækning. Snart skulde der skaffes Boliger til Faldskærmsagenter og Folk, der var

blevet tvunget til at gaa under Jorden, og snart skulde der skaffes Penge til Frihedsbevægelsen. De kom ogsaa ind i Arbejdet med Udsendelse af forskellige illegale Bøger og af »Frit Danmark«, hvis stud. mag.-Gruppe Fru Bodelsen var Leder af. Et andet Forbindelsesled med Modstandsbevægelsen var »Frit Danmark«s Sekretær, Elias Bredsdorff, der var hans gamle Elev. I December 1943 valgtes Bodelsen ind i Ledelsen af »Frit Danmark«, hvor han foruden at deltage i det redaktionelle Arbejde skrev forskellige politiske Artikler.

Efter at Fog var blevet arresteret i Oktober 1944, valgtes Bodelsen i December 1944 til »Frit Danmark«s Repræsentant i Frihedsraadet, og her virkede han indtil Danmarks Befrielse under Navnene Dr. Bondo og Dr. Bertelsen, samtidig med at han til daglig var Professor Bodelsen. Det var travle Møder, Raadet holdt i dette sidste halve Aar. Efter Shellhusets Bombardement blev Bodelsen og Frode Jakobsen Mellemmænd mellem Schoch og Fog og det øvrige Raad.

Professor Bodelsen har siden den 5. Maj ikke deltaget i det politiske Liv, men han sidder stadig i Frit Danmarks Hovedledelse og i Frit Danmarks Københavns Gruppe, og med sit uhildede frisindede Menneskesyn er han en af de bedste Garanter for, at denne Organisations Ønske om at gøre en tværpolitisk Indsats ogsaa i Fremtidens Danmark skal lykkes.

HANS ØLLGAARD

DEN 20. September 1944, Dagen efter at Tyskerne havde ført deres Slag mod det danske Politi, fik Biskop Hans Øllgaard i Odense Besøg. Den fremræde var Folketingsmand Robert Stærmosen. Han var en af dem, Gestapo var ude efter; men han kom ikke, som saa mange andre havde gjort det i de sidste Aar, for at bede Øllgaard om Hjælp. Han kom som Kurér for Danmarks Frihedsraad og meldte ham, at han, Odensebispens, var valgt til Medlem af Frihedsraadet, og at han skulde møde i København den 26. September paa en nærmere angivet Adresse.

For Øllgaard kom denne Udnævnelse som en fuldstændig Overraskelse. Han vidste ikke, hvem Frihedsraadets Medlemmer var; men han respekterede dem og følte sig i sit Arbejde indenfor Modstandsbevægelsen loyal overfor denne Danmarks anonyme Regering. Da han havde tænkt Sagen igennem, sagde han derfor Ja. Han følte, at naar man er villig til at være med i en Bevægelse, saa maa man ogsaa være parat til at gaa ind i dens Ledelse, hvis Kaldet kommer.

Biskop Øllgaard blev valgt ind i Frihedsraadet som Suppleant for Redaktør Schoch, der var blevet arresteret kort Tid i Forvejen. I Raadet havde man ønsket at faa en Repræsentant med fra den danske Kirke, hvis Holdning overfor Fjenden man paaskønnede, og hvis store Betydning som samlende Faktor i Kampen mod Nazismen havde vist sig her i Danmark som i alle andre besatte Lande. Det var ikke for ingen Ting, engelske Flyvere havde Ordre til at opsøge nærmeste Præstegaard eller Lægebolig, hvis de maatte nøddlande i Danmark. De danske Præster og Læger var stærkt engagerede i det illegale Arbejde, og deres Holdning overfor Tyskerne havde som Helhed været klar fra Besættelsens første Dag. Man havde dernæst i Raadet følt, at dets Sammensætning var eensidig i den Henseende, at det kun bestod af Folk fra København, og derfor havde man ønsket at faa en Mand ind, som havde Forbindelse med Kredse i den øvrige Del af Riget, ligesom man mente, at det kunde have sin Betydning at faa et Medlem, hvis Bevægelsesfrihed ikke var indskrænket af, at han levede under Jorden. At en Mand, der skulde svare til disse Krav, ogsaa skulde være en af dem, der var besjælet af den rette Modstandsand, siger sig selv, og en saadan Mand var Øllgaard.

Hans Øllgaard er født den 26. Januar 1888 i Borre paa Møen, hvor Faderen, Ludvig Øllgaard, var praktiserende Landlæge. Faderen og Mode-

ren, Charlotte Øllgaard, f. Lund, var begge fra Jylland, de havde 7 Børn, og Hans Øllgaard var den næst yngste.

Barndomshjemmet og Barndomsegnen lever stadig sit lyse Liv i Øllgaards Sind, maaske særlig forklaret, fordi han allerede som 11-aarig maatte forlade det. Han blev sendt ind til København for at gaa i Øster Søgades Latin- og Realskole, og var nu kun hjemme i Ferierne. I 1905 blev han Student. Han havde længe vaklet mellem at studere Medicin eller Theologi. Faderens Gerning drog ham; men da hans ældre Broder, Poul, der nu er Præst i Odense, var begyndt at studere Theologi, valgte han ogsaa denne Vej. Valget var ham saa meget lettere, eftersom han var vokset op i et Hjem, præget af en levende Kristendom.

Øllgaard var kun 17 Aar gammel, da han blev Student, og efter at have taget Filosofikum og Hebraicum tog han derfor paa Askov Højskole fra 1906—1907. Det var blandt andet hans Interesse for Sønderjylland, der fik ham til at søge denne Grænseskole. Fra Askov kom han paa Fæstningsartilleriets Rekruttskole og senere paa dets Sekondløjtnantsskole. I Sommeren 1908 blev han Sekondløjtnant. Da han havde protesteret mod at komme paa Befalingsmandsskole med den Motivering, at han som Præst alligevel ikke vilde blive indkaldt til Tjeneste, havde hans Kap-tajn brøstigt afbrudt ham med et: »De bliver sgu'

aldrig Præst, Øllgaard.« Det blev han imidlertid i 1913 efter at have taget theologisk Embeds-eksamen med laudabilis, og samme Aar blev han kaldet til personel Kapellan hos den reside-rende Kapellan ved Sct. Knuds Kirke i Odense, den kendte grundtvigske Præst, Emil Koch. Emil Koch fik stor Betydning for sin unge Kapellans Udvikling. Øllgaard boede hos ham og blev be-handlet som en Søn af Huset. Emil Koch, der var en belæst og begavet Mand, lærte ham at skelne mellem Natur og Unatur, og skærpede og udviklede hans kritiske Sans. Al forloren Tale, al Opstyltethed var Emil Koch en Modstander af, og Øllgaard takker ham i Dag for det Livssyn, han gav ham. Han lærte først og fremmest, aldrig at tage sig selv højtidelig og kritisk at vurdere sine egne Handlinger, sin egen Færd. Biskop Hans Øllgaard er da ogsaa, som man ser ham i Dag, saa ganske fri for alt det, man sædvanligvis fore-stiller sig findes hos en højtstaaende Gejstlig. Han taler jævnt og let uden Svulst eller Patos, og Smil trækker i Strejf over det venlige Ansigt; kommer han ind paa Ting, der har Alvor, faar Øjnene en Fasthed, som røber Viljen. Han er en fordomsfri Skikkelse, hvis Autoritet helt og hol-dent hviler paa et indre Værd. Han har den naturlige Myndighed, som man finder hos Mænd, der i Kraft af deres Dygtighed har naaet de høje-ste Stillinger, og som er vant til at byde over og vejlede mange Mennesker.

I syv og et halvt Aar var Øllgaard Præst ved Domkirken i Odense. Han var tillige i disse Aar med i det folkelige, kristelige Ungdomsarbejde, idet han var Formand for Ungdomsafdelingen i Odense Højskoleforening.

I 1916 blev han Kaldskapellan, og et halvt Aar senere giftede han sig med Marie Jespersen, en Datter af Sognepræst Emil Jespersen.

I 1920 udnævntes Øllgaard til Sognepræst i Asperup—Roerslev, Øst for Middelfart og virkede her, indtil han, efter i 1932 at være blevet Provst for Vends Herred, i 1938 blev udnævnt til Biskop for Fyens Stift. Han havde da været Præst i 25 Aar.

Biskop Øllgaard kom for Stiftets Præster hurtigt til at staa som en Mand, man trygt kunde henvende sig til, og paa sine Rejser rundt i Stiftet kom han til personligt at kende dem og mange andre Mennesker.

Efter den 9. April blev Bispegaarden i Odense derfor ganske naturligt et Sted, hvor man mødtes for at drøfte Tidens Spørgsmaal og tage Stilling til alle de Problemer, som fulgte med Besættelsen.

Da Danmark havde tilsluttet sig Antikominternpagten, samledes et Par fynske Præster Øllgaard for at tale med ham om at »gøre noget«. De var, som vel nok Hovedparten af det danske Folk den Gang, rystede over dette Skridt, der

bandt Danmark til Tysklands Kampvogn. Øllgaard sammenkaldte da til et Møde med andre gode odenseanske Mænd, og man enedes om en Protestadresse, som en Deputation afleverede hos fynske Folketingsmænd i København. I Adressen gav man Tilsagn om »at det danske Folk vil staa bag Regeringen selv i det Tilfælde, at der fra dennes Side skulde blive truffet Afgørelser af en saadan Art, at der som Følge deraf kunde forventes en afgørende Ændring af de Vilkaar, hvorunder Folket havde levet siden den 9. April 1940, og at man hellere vil bære de Byrder, der maatte følge heraf, end at Hensynet til danske Livssyn, Frihed og Ære tilsidesættes.« Hele Tonen i denne Adresse svarer nøje til Aanden i alle de øvrige Adresser, som fra vidt forskellige Kredse og fra hele Landet i disse Dage sendtes til Christiansborg. Regeringen og Rigsdagen kunde ikke undgaa at mærke, at stærke Kræfter var ved at vaagne i Folket. Selvfølgelig ventede man ikke, at man med saadanne Protester kunde faa annulleret den famøse Antikominternpagt, men man haabede, at Mændene paa Tinge vilde forstaa, at Grænsen var naaet. For mange af de Mænd, der paa denne Maade mødtes, blev dette Skridt det første ind i et fælles Arbejde for Danmarks Befrielse.

Efterhaanden som Kursen skærpedes, fik Præsterne det paa en egen Maade at mærke, idet Censuren med stor Iver kastede sig over de smaa

Menighedsblade, som Præsterne udsendte til alle Hjem i deres Sogne, og hvori de udtalte deres Syn paa Situationen omtrent ligesaa tydeligt som fra Prædikestolen. Adskillige Gange paalagde Udenrigsministeriet Kirkeministeriet at paatale disse »Forseelser« i stærke Ord. Øllgaard maatte saa lade en saadan »Næse« gaa videre til rette Vedkommende, idet han i Regelen indkaldte »Synderen« og komplementerede ham for det, han havde skrevet, men paalagde ham stærkt at være mere forsigtig, naar han for Fremtiden vilde sige sin Mening, og at lære at bruge den indirekte Metode, som Sønderjyderne med saa stort Held havde benyttet under det tyske Voldsherredømme.

Inden de illegale Blade rigtigt var kommet i Sving og havde faaet deres Indpas overalt, samlede Øllgaard jævnligt Præsterne forskellige Steder i Stiftet ligesom de andre Bisper til »fortrolige« Møder, hvor man fortalte, hvad Aviserne ikke kunde skrive om, og paalagde Præsterne at fortælle det videre, — kun maatte de ikke nævne, hvorfra de havde deres Viden.

Øllgaard blev nu i stigende Grad opsøgt af Folk, der ønskede hans Bistand; snart kom en for at bede om Penge til illegalt Arbejde, snart kom en, der ønskede Hjælp til Mennesker, der paa den ene eller anden Maade var blevet ramt økonomisk under Kampen. Han kom længere og længere ind i Arbejdet. Selv ønsker han ikke at

tale meget om alt dette, han føler blot, at han har været med i »Trænet eller Intendanturen« og her har gjort sin Skyldighed. Afgørende blev for ham og hans Tilknytning til hele dette Arbejde, Begivenhederne i Oktober 1943, da Tyskerne paabegyndte Forfølgelserne af Danmarks Jøder. Danmarks Biskopper havde den 29. September 1943 gennem Departementcheferne tilstillet de tyske Myndigheder et aabent Brev, i hvilket de skarpt tog Afstand fra, at der »rejses Forfølgelse af Jøder som saadanne af racemæssige eller religiøse Grunde«; dette Brev blev den 3. Oktober oplæst i alle Landets Kirker; men i Fyens Stift fandt man, at Protesten maatte have en anden Ordlyd, da Jødeforfølgelserne var blevet iværksat, efter at dette Brev var blevet tilstillet Tyskerne. Øllgaard affattede da sammen med nogle Præster en Protest, som paa denne Søndag oplæstes i alle Stiftets Kirker. Heri staar: »Med dyb Sorg har vi i den danske Kirke modtaget Meddelelse om de Forholdsregler, der er truffet mod Jøderne i Danmark. Vi føler os bundne i vor Samvittighed til at nedlægge Indsigelse herimod, fordi Forfølgelse af Jøder strider mod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som Jesu Kristi Kirke er sat til at værne om. Det strider imod den Retsbevidsthed, der raader i det danske Folk, nedfældet i vor Kultur gennem Aarhundreder. Som Kristne maa vi ogsaa protestere imod, at man sætter Forholdsregler

mod lovlydige, jødiske Danske i Forbindelse med danske Soldater.«

Den sidste Sætning i denne Protest hentyder til, at Tyskerne forsøgte at give det Udseendet af, at Forfølgelsen af Jøderne var en Forudsætning for en Frigivelse af internerede Danske Soldater.

Mandag Eftermiddag blev Øllgaard ringet op af den tyske Konsul i Odense, som udtalte sin skarpe Misbilligelse i Anledning af denne Demonstration.

Næste Dag stod der en lille, fattig Jøde i Bispens Stue. Han havde søgt Hjælp hos nogle af sine velhavende Racefæller, men var blevet afvist, »og saa var der jo ikke andet at gøre end at bede den danske Kirke om Hjælp.« Øllgaard hjalp ham og mange andre, idet han nu kom ind i Arbejdet med at skaffe Jøderne fra Jylland og Fyn Overfart til Sjælland og Sverige. Han fortæller om, hvorledes dette og alt, hvad han ellers kom med ind i i dette Efteraar, pludselig en Dag ganske klart lod ham se, at nu var han parat til at give sig selv helt, nu var der ingen Hindring mere, selv om det, der ønskedes af ham, ogsaa var forbundet med Fare. For de fleste, der var med i Modstandsbevægelsen, har det været saadan; hos nogle kom dette Klarsyn med det samme, andre maatte gennem Opgaverne, der stilledes, hurtigere eller langsommere arbejde sig frem til det. Naar man var naaet dertil, da var

der kun eet, der spillede en Rolle: Sagen, Kampen. Men denne indre Vished var en Nøvendighed for, at man helt kunde udfylde sin Plads i Geledet, ved hvilket Arbejde man nu end var sat.

I Frihedsraadet repræsenterede Øllgaard ikke nogen bestemt Gruppe eller noget bestemt Parti. Han var ganske vist Mellemand mellem Raadet og Præsternes illegale Organisation PUF (Præsternes uofficielle Forening), der var startet af Pastor Glahn og Pastor Rald, og som havde Forbindelse ud til alle de illegale Grupper, Præsterne arbejdede i; men ellers var hans Opgave at være med til Løsning af de mange Spørgsmaal, som drøftedes paa de undertiden daglange Møder i Raadet.

I Midten af November 1944 fik Raadet imidlertid et Brev, som Fog havde faaet smuglet ud fra Vestre Fængsel, i hvilket han meddelte, at Gestapo kendte alle Frihedsraadets Medlemmer »ogsaa det nye«. For Øllgaard var dette ikke særligt betryggende, og i nogen Tid sov han ikke hjemme om Natten, medens han dog stadig passede sit Arbejde. Man turde dog nu ikke tage ham med til de større fælles Møder i Raadet, og han mødtes derfor i den kommende Tid kun med Chievitz og Arne Sørensen. I April 1945, da Fog efter at være reddet fra Shell-Huset atter kom med i Frihedsraadets Arbejde, opklaredes det imidlertid, at der i hans Brev stod »undtagen« og ikke »ogsaa« det nye Medlem. Saa denne For-

sigtighedsforanstaltning havde altsaa ikke været nødvendig.

Samtidig med at Øllgaards Forbindelse med det samlede Frihedsraad var blevet noget svagere, efter Fogs »Advarsel«, fik han flere og flere »Kontakter« i Odense og udover Stiftet. Han kom saa meget med i Arbejdet med at hjælpe Modstandsgrupperne, at han af de illegale Grupper, der naturligvis intet anede om, at han sad i Frihedsraadet, blev valgt ind i Frihedsraadets Lokalkomité i Odense.

Efter Befrielsen modtog Biskop Øllgaard en Adresse fra Stiftets Præster, som klart siger, hvilken Betydning hans Holdning under Besættelsen har haft for dem og mange andre. Det hedder til Slut i denne Adresse:

»De har ved Deres stærke Holdning i Ufredens Aar opmuntret og styrket os til at øve vor Præstegering med Frimodighed og i Tide og Utide forkyndte Evangeliet om Guds Naade i Jesus Kristus vor Herre.

Overfor Fremtidens store Opgaver og Vanskeligheder ser vi med Tillid hen til Dem som vor Biskop. Gud velsigne Dem og Deres Gerning som Biskop i Fyens Stift.«

Biskop Øllgaard blev efter Valget i Oktober opfordret af Venstre til at modtage Kirkeministerposten, men han sagde Nej. Han er ikke overbevist Partipolitikker. Han ønsker nu i Fredens Dage at vie sin Gerning alle sine Kræfter.

ALFRED JENSEN

Peter Alfred Jensen er fra Aarhus. Det røber hans Maal. Den brede, jydske Tone faar Ordene til at rulle fyndigt og med tilforladelig Klang, tydeligst naar han i sine store Taler bliver ivrig, naar Harmen eller Begejstringen griber ham. Oprindelig og ukunstlet er han.

Bred og kraftig med Livremmen spændt stramt om Midjen, med det lyshaarede Hoved løftet af en solbrunet, muskuløs Nakke over en lav Flip og et Par stærke Skuldre; med Næver, der talende understreger og fastslaar hans Ord, med et letbevægeligt aabent Sind, der afspejles i et Par blaa Øjne, er han Typen paa den danske Arbejder, der har sin ærlige Mening og aldrig har været vant til at gaa paa Akkord med den.

Han er født den 7. Juli 1903 i den jydske Hovedstad, som Søn af Vejmand Jens Jørgen Jensen og Hustru Maren Sørensen. Han er næstældst af fem Børn og opvokset i et Hjem, hvor alle maatte tage et Nap med. Han gik i Finsensgadeskole og maatte samtidig med Skolegangen

løbe med Aviser. Det var »Demokraten«, han bragte rundt, Socialdemokratiets Aarhusblad. Faderen var glødende Socialdemokrat, og Alfred Jensens Barndomshelt var Peter Sabroe, Folkevennen, Socialdemokratiets store Skikkelse og Folketingsmand for Aarhus Norderkreds. Fra Skolen kom han 14 Aar gammel i Billedskærerlære, og han var snart ivrigt med i Arbejdernes faglige og politiske Ungdomsbevægelse. Billedskærerhaandværket har altid gode Tider under Højkonjunkturer, det havde det ogsaa under den forrige Krig, men efter Krigen blev der stor Arbejdsløshed indenfor Faget. Alfred Jensen stod i Lære i 4 Aar, men maatte, da Arbejdsløsheden ramte dette Haandværk, søge andre Veje. Han blev Murerarbejdsmand.

I 1919 og 20 var der stor Uro indenfor den danske Arbejderverden, og han, der var blevet politisk skolet gennem Studiet af de store socialistiske Tænkere Karl Marx og Engel, blev begejstret for den russiske Revolutions Ledere, i første Række Lenin, og for dens Sejre. Han tilsluttede sig derfor den Venstrefløj indenfor Socialdemokratiet, som ønskede, at dette Parti skulde bryde med de Radikale og føre en aktiv socialistisk Politik.

Da det socialdemokratiske Ungdomsforbund, som han tilhørte, sprængtes i 1919 i den socialdemokratiske Ungdomsbevægelse, D. S. U., der tilsluttedes Socialdemokratiet som Landsorgani-

sation, og i socialdemokratisk Ungdomsforening gik Alfred Jensen derfor mer ind i Ledelsen af denne venstreorienterede Forening, der senere blev til Kommunistisk Ungdomsforening. I 1919 meldte han sig ind i det Kommunistiske Parti. Samtidig fortsatte han sit Arbejde indenfor sin Fagorganisation og blev i 1928 Medlem af Bestyrelsen for Murerarbejdsmændenes Fagforening. Han var i nogle Aar tillige Redaktør af Ugebladet »Aarhus Ekko«.

I 1935 var Alfred Jensen som Repræsentant for sin Fagforening inviteret til Sovjet-Unionen, hvor han overværede de store Arbejderfestligheder i Leningrad den 7. November. I 1936 blev han Folketingsmand, da han var valgt som Suppleant for Typograf Thomas Petersen, der var blevet valgt som kommunistisk Folketingsmedlem ved Valget i 1935, og som nu overgik til anden Virksomhed. Samme Aar var Alfred Jensen kommet ind i det kommunistiske Partis Hovedledelse, og to Aar senere i 1938 blev han Næstformand i Partiet.

Efter den 9. April 1940 var Alfred Jensen som alle andre ledende Kommuniste klar over, at Partiet før eller senere vilde blive forbudt, og han var derfor med til at omorganisere dets Ledelse med en kommende illegal Kamptid for Øje. Ledelsen forenkledes, Afdelingerne udover Landet opdelt i mindre Grupper, og man sørgede for at skaffe sig hemmelige Adresser, lige-

som Skrivemaskiner og Duplikatorer blev gemt til Side, saa alt var forberedt til at fortsætte under Jorden.

Den 22. Juni 1941 blev Alfred Jensen arresteret tillige med 2—300 andre kommunistiske Ledere. Han blev arresteret paa en Foredragsrejse paa Samsø og blev herfra ført til København. Paa Hovedbanegaarden lykkedes det ham imidlertid at slippe bort fra sin Vogter.

I de følgende Aar indtil Danmarks Befrielse sad Alfred Jensen i den illegale Kommunistiske Partiledelse, han var med til at reorganisere Partiet til at begynde med som Næstformand, og efter Aksel Larsens Arrestation den 5. November 1942 som Formand, og blev herefter Manden i Centrum. Fra ham udgik Parolerne til de kommunistiske Partigrupper, og til ham indløb alle Rapporter. Fra den illegale Kommunistiske Ledelse udgik saaledes Bud til Medlemmerne ud over Landet om, hvor det var muligt, da at skabe Basis for Strejker, thi ogsaa gennem Strejker kunde man modvirke den tyske Udnyttelse af Landet og styrke den nationale Front. Herfra blev der ogsaa ved Valgene i Marts 1943 givet Ordre om at stemme blankt for derigennem at demonstrere, at man fandt Valget grundlovsstridigt.

Samtidig med dette Arbejde var Alfred Jensen Medarbejder ved »Land og Folk«,

I Foraaret 1944 udgav den Kommunistiske

Ledelse Pjecen »Fagbevægelsens Vej« i sine Bestræbelser paa at bane Vejen for en Enhed indenfor Arbejderbevægelsen, og Alfred Jensen opsøgte for at fremme denne Tanke, som han altid har arbejdet stærkt for, den socialdemokratiske Folketingsmand H. C. Hansen. De samme Ønsker ligger bag Pjecen »Vi kæmper for et sandt Demokrati«, som Partiet havde udsendt i Vinteren 1943. Denne Pjece drøftedes blandt andet paa dette Møde mellem Repræsentanterne for de to Arbejderpartier, idet H. C. Hansen gerne vilde have bekræftet af Alfred Jensens egen Mund, at Kommunisterne virkelig mente det, de havde skrevet.

I Januar 1944 udsendtes iøvrigt en almindelig Opfordring til Partiets Instruktører udover Landet om at optage Kontakt med de ledende Socialdemokrater, og overalt viste det sig, at der var en stigende Forstaaelse for Tanken om en politisk Forening af Arbejderpartierne.

I Januar 1945 traadte Alfred Jensen ind i Frihedsraadet, da hans Partis Repræsentant, Redaktør Houmann var blevet syg. Han kom her i Kontaktudvalget sammen med Frode Jakobsen, ligesom han og Frode Jakobsen kom til at føre Forhandlinger med Vilhelm Buhl og Ole Bjørn Kraft om de forskellige Forslag, som var udarbejdet i Frihedsraadet. Han var ligeledes med i de vigtige Forhandlinger om den nye Regeringsdannelse, i hvilke Forhandlinger Frihedsraadet

holdt fast ved, at der ikke maatte komme Repræsentanter for Scavenius Regeringen med i det første frie Ministerium, ligesom man forlangte, at der skulde være lige mange Repræsentanter fra Frihedsraadet og de gamle Partier i denne nye Regering. Selvom man fra de gamle Politikeres Side ikke var glad for denne Ordning, blev den dog gennemført saaledes, at Regeringen kom til at bestaa af 9 Medlemmer fra hver af de to Grupper, Frihedsraadet og de gamle Partier.

I Februar 1945 var Alfred Jensen sammen med Frode Jakobsen i Stockholm til Forhandlinger med Christmas Møller, Døssing og Erling Foss, hvor mange Spørgsmaal af Betydning blev drøftet.

Efter Befrielsen blev Alfred Jensen Trafikminister, ligesom han genindtog sin Plads som Næstformand i det kommunistiske Parti. I Foreningen Dansk-Russisk Samvirke sidder han i Bestyrelsen. Ved Valget i Oktober valgtes han i Aarhus Nordkreds, Sabroes gamle Kreds.

Alfred Jensen hører til de Kommunistere, der allerede først i Trediverne var mest ivrig for at arbejde Partiet ud af Isolationismen. Han har, fra han blev Folketingsmand i 1936, utrætteligt arbejdet paa at skabe en fælles demokratisk Front imod Nazismen. Han var med til at bestemme, at Partiet ikke skulde opstille i Sønderjylland ved Folketingsvalget i 1939, for ikke at

splitte de danske Stemmer til Fordel for det tyske Mindretal, og han var med, da det kommunistiske Parti i Maj 1939 som det eneste stemte imod Ikke-Angrebstraktaten med Tyskland. Under Besættelsen har han været med til at lede Partiet i den nationale Frihedskamp i fælles Arbejde med Kammerater fra andre politiske Partier. Mer end nogen anden har Alfred Jensen ved sin Færd i disse Aar styrket Tilliden til det Parti, for hvis Sag han kæmper.

Da han efter Befrielsen, som nybagt Trafikminister, ringede hjem til Aarhus, og for første Gang i fire Aar talte med sin gamle Far, sagde denne: »Hør, Alfred, mon du nu kan klare det?« hvortil han svarede: »Aah ja, Far, naar du har kunnet klare Vejene i Aarhus i saa mange Aar, saa kan jeg vel ogsaa klare Statsbanerne.« Han klarede Statsbanerne, og der er ingen Tvivl om, at han nok skal klare mange andre af de Opgaver, der venter paa ham indenfor dansk Politik i Fremtiden.

NIELS BANKE

Udadtill virker Niels Banke med sit lange smalle Ansigt og de klare Øjne bag de skarpe

Udadtill virker Niels Banke med sit lange, smalle Ansigt og de klare Øjne bag de skarpe Brillen netop saa saglig, som en Nationaløkonom skal være; men i hans Sind er blandet Sangvinikerens lyse Optimisme med Alvorsmenneskets satte Ro. Man kender ham først helt, naar man har set ham slaa sig løs i glade Venners Lag. Da er det, det fynske Blod han har fra Faderen, den kendte Folkepædagog Jørgen Banke, der synger, medens han i sit daglige stringente Arbejde lader den vestjydske Tone, han fik i sit Temperament fra Moderen Rigine Brun klinge.

Niels Banke er født den 29. September 1907 i Esbjerg som næstældste blandt Bibliotekskonsulentens fire Børn.

I 1925 blev han Student fra Frederiksborg lærde Skole i Hillerød, og samme Efteraar rykkede han ind paa Regensen. Her boede han i fire Aar og deltog med Liv og Sjæl i Studenterlivet paa det gamle Kollegium; han var Medlem baade af »Pensionatet«, »Skrap« og »Pip«, ær-

værdige Fraktioner paa den røde Gaard, ja, han opnaaede endog den Ære at blive opstillet ved Valg af Regensklokker — og dumpede med een Stemme.

Regenslivet gav ham dog Tid til at leve med i det politisk betonede Liv i Studentersamfundet og D. S. U., hvor han mødtes med Vennerne Arne Sørensen og Stærmosen. Han var Socialdemokrat som sin Fader, fordi han vedkendte sig det sociale Ansvar, men han var i Opposition til Partiets materialistiske Livssyn.

I 1930 tog Banke Statsvidenskabelig Embeds-eksamen. Efter at have aftjent sin Værnepligt fik han nu Ansættelse i Overskyldraadet. Herfra kom han, efter at han i 1931 havde giftet sig med Elsebet Nielsen, i 1932 over i Indenrigsministeriet, hvor han kom til at administrere »kongelige Bygninger og Haver«, et Arbejde, som ikke fangede ham synderligt. Da Vennen Robert Stærmosen derfor kom hjem fra Studieophold i England fuld af Begejstring for den kooperative Tanke og fortalte ham om den store Skole, Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger byggede ved Stausbyskov ved Middelfart, hvor Funktionærer og Tillidsmænd i Brugsforeningerne skulde uddannes og skoles i Andelsideerne, var Banke straks parat til at tage over som Lærer til denne Skole sammen med Stærmosen, idet han altid havde interesseret sig for Andels-tanken og i Brugsforeningerne saa et Middel til

Bekæmpelse af Trustdannelser. Indtil 1936 virkede Banke som Lærer her under Forstander Godsk, derefter flyttede han tilbage til København og blev Sekretær i Landsoverskatteraadet, det senere Statens Ligningsdirektorat. I Efteraaret 1936 var Banke med til at starte det politiske Parti »Dansk Samling«, ligesom han var Redaktør af »Det tredje Standpunkt« fra 1936 til 1937.

Niels Banke har skrevet en Række Afhandlinger om nationaløkonomiske og politiske Spørgsmaal, dels i Gads danske Magasin, dels i Nationaløkonomisk Tidsskrift, ligesom han har udgivet Bøger om disse Emner; saaledes udkom i 1936 »Konjunkturer og Krise« og i 1941 og 43 »Dansk Erhvervsliv« i Samarbejde med Toftegaard og Vedel Pedersen. Denne sidste Bog anvendes som Lærebog ved Handelshøjskolen, ved hvilken Banke i 1940 udnævntes til Lektor. Fra 1938 til 1939 var han iøvrigt Redaktør af Tidsskriftet »Revision og Regnskabsvæsen«, og i 1941 udnævntes han til Ekspeditionssekretær i Prisdirektoratet, hvor han fra April 1944 fungerer som Kontorchef.

Niels Banke har et godt Navn blandt Fagfæller, men ogsaa i videre Kredse er han kendt, idet han dels har været økonomisk Medarbejder ved Kristeligt Dagblad, dels har skrevet Kroniker om Emner indenfor sit Speciale i forskellige andre Dagblade og Tidsskrifter.

I Foraaret 1943 var Niels Banke med til at udforme »Dansk Samling«s socialpolitiske Valgprogram, fra Efteraaret 1944 sad han i Partiets illegale Ledelse, og fra Januar 1945 var han Medarbejder ved det illegale »Morgenbladet«.

Fra December 1944 sad Banke, som tidligere omtalt, i Frihedsraadets Udvalg for Erstatnings- og Konfiskationslovgivning, hvor han var med til at arbejde med Spørgsmaalet om Erstatning til skadelidte Frihedskæmpere og deres Familie, ligesom han var med til at udforme Forslag til Værnemagerlovene.

Efter Befrielsen har Banke gjort et stort Arbejde indenfor »Dansk Samling«s Ledelse, og det er ham, der i første Række har præget dette Partis økonomiske Program, i hvilket man finder Paralleler i Professorudvalgets første Betænkning og Tanker som dem, der findes i Beveridgeplanen.

Niels Banke var ved Folketingsvalget i Efteraaret 1945 opstillet i Odensekredsen for »Dansk Samling«, men opnaaede ikke at blive valgt.

I Drøftelsen af de økonomiske Problemer, som Efterkrigstiden vil stille Danmark overfor, bør man med Forventning høre efter, hvad han har at sige. Han er en af dem, der forstaar, at den økonomiske Frihed for hele Folket er en absolut Nødvendighed for, at den genvundne nationale og politiske Frihed skal blive fuldkommen.

ERIK HUSFELDT

Erik Husfeldt er født den 20. December 1901 paa Nordøstkysten af Sumatra i Distriktet Deli som Søn af Plantagebestyrer Peter Carl Hansen og Hustru Henriette, født Jørgensen. Halvandet Aar gammel bragte Forældrene ham til Danmark, og han levede her sine første Barndomsaar i Forfatteren Ludvig Hammers Hjem, indtil hans Far og Mor seks Aar senere vendte hjem sammen med to yngre Søskende og bosatte sig i Hellerup. I 1919 blev han Student fra Plockross Skole, og i Januar 1927 tog han Medicinsk Embedseksamen. Aaret efter sin Embedseksamen, i 1928, giftede han sig med Inge Warming, som døde i en ung Alder, og siden 1935 har han været gift med Aase Brock-Petersen. Erik Husfeldt hører til en Generation af Medicinere, som kun interesserede sig meget lidt for Politik, men saa meget desto mere for deres Studier. Han har altid været noget af en Enspænder-Natur og følte sig ikke tiltrukket af Livet i Studenterforeningen eller i andre For-

eninger i det hele taget. Allerede kort efter Embedseksamen begyndte han at arbejde videnskabeligt, og i 1932 kunde han forsvare sin Doktorafhandling, et Arbejde, der belyste Spørgsmaalet om æggehvidespaltende Enzymer i hvide Blodlegemer («Proteolytiske Enzymer i Leucocyter»). Han var da i fuld Gang med sin kirurgiske Uddannelse, som han i første Række har faaet paa Københavns Kommunes Hospitaler, dog afbrudt af nogle Aars Tjeneste som 1ste Reservekirurg i Odense hos Overlæge Sven Müller. Allerede tidligt begyndte han at interessere sig for Lungekirurgi. Paa Verdenskirurgkongressen i Madrid i 1931 havde dette Emne været Genstand for indgaaende Drøftelser, og Husfeldt havde ved at læse Referaterne fra denne Kongres indset, at her var en Opgave at tage op. Lungekirurgien var paa dette Tidspunkt naaet langt i den øvrige Verden, medens vi herhjemme kun kendte meget lidt til dette Speciale. Som 2. Reservekirurg hos Overlæge Collin paa Kommunehospitalets 1. Afdeling foretog han i 1933 sin første Lobectomi (Fjernelse af en Lungelap), og lignende Indgreb udførte han, da han var blevet 1ste Reservekirurg i Odense. Det var dog først i Foraaret 1939, at han paa Finseninstitutet i Samarbejde med Professor Chievitz begyndte et systematisk Arbejde paa dette Felt. Han foretog her i Marts 1939 sin første totale Lungeekslupation, idet han fjernede den ene Lunge hos en Patient med

Lungekræft. Ole Lippmann, der senere skulde blive Special Forces første Mand i Danmark, havde bragt det Bedøvelsesapparat med hjem fra Amerika, som er den første Betingelse for at disse Operationer kan udføres i større Stil. Lippmann havde lært Narkosetekniken paa amerikanske Klinikker, og assisterede Husfeldt ved hans første større Operation. Husfeldt, Chievitx og Lippmann skulde i de kommende Aar komme til at arbejde sammen indenfor Ledelsen af den danske Modstandsbevægelse.

Husfeldt var i 1938 blevet udnævnt til Prosektor chirurgiæ ved Københavns Universitet. I 1941 blev han Lektor og i 1943 Professor i Kirurgi. Der foreligger en lang Række videnskabelige Arbejder, væsentlig om kirurgiske Emner fra hans Haand.

Husfeldt stod, da Danmark blev besat af Fjenden, som en af vore mest lovende yngre Kirurger med et godt Navn blandt sine Kolleger. Hele hans Temperament, hans Udholdenhed, hans sikre Ro, der er videreudviklet i Kirurgiens strenge Skole, afspejler sig i hans høje slanke Skikkelse, i hans magre Ansigt med de smalle Øjne, den kraftige Næse og den faste Hage. Han er en Mand, der ganske nøje er klar over, hvad han vil og ønsker, og som ved, hvordan han skal faa sat sin Vilje og sine Ønsker igennem, ikke rar at have til Modstander, men god at stole paa som Ven. Det var en Selvfølge, at det blev ham,

der sammen med et Par yngre Kolleger dannede den første illegale Sammenslutning blandt de yngre Læger i København. Lignende »Faggrupper« dannedes i Besættelsens første Aar ganske spontant inden for de fleste Erhverv, blandt Præster, Ingeniører, Arkitekter, Adjunkter, kommunale Tjenestemænd o. s. v., og deres Opgave var først og fremmest af informerende og vejledende Karakter. I Efteraaret 1941 traf Husfeldt sammen med Frode Jakobsen, der udover Landet i Folketingskredsene havde opbygget »Studieringen« ud fra samme Principper, som en Sammenslutning af gode Danske paa tværs af Partirammerne. »Faggrupperne« i København gik op i »Ringene«, og Husfeldt blev Formand i disse Grupperes Københavnsledelse. Paa dette Tidspunkt var Husfeldt kommet i Forbindelse med Faldskærmsfolkene gennem to unge Medicinere Jørgen Røjel og Ole Secher. Hans Sommerhus i Snekkersten blev Udskibningscentrum for illegal Transport til Sverige. Det var den Gang meget vanskeligt at opretholde Forbindelsen med Sverige over Sundet, da Dele af det danske Kystpoliti gik uhyre nidkært op i sin Bevogtningsopgave. Transporterne foretoges i smaa Baade af imprægneret Stof, der udspændtes over et Skelet af Træstivere og pumpedes op med Luft. De var stjaalet fra Tyskerne og ikke særlig duelige. To engelske Officerer, der var flygtet fra Tyskland og over Lübeck og Svendborg var

naaet frem til Gruppen, druknede da ogsaa under Forsøg paa at padle til Sverige i en saadan Baad fra Snekkersten; men ellers opretholdtes Trafikken uden Uheld.

I Efteraaret 1943 deltog Husfeldt i de Drøftelser mellem Frode Jakobsen og Repræsentanter for Hæren og Flaadens illegale Stabe, der førte til, at Hærens og Flaadens Ledelse anerkendte Frihedsraadet.

Fra den 28. April 1944 levede Husfeldt under Jorden. Ved en tilfældig Razzia i Byen var der blevet arresteret en ung Mand, og paa hans Værelse fandt Gestapo Husfeldts Navn, med Oplysninger om, at han kunde skaffe Penge og Vaaben. Husfeldt var imidlertid blevet advaret og var ikke hjemme, da Gestapo Kl. 5 om Morgenen brød ind i hans Lejlighed.

Nogle Maaneder senere var han paa hemmelig Mission i Stockholm for at forhandle om Vaabentransporter, her lod han sig interviewe til »Dagens Nyheter« om dansk og svensk Kirurgi, for at Gestapo skulde tro, at han nu havde valgt Emigrantens Lod. Tyskerne indstillede vist ogsaa i nogen Tid Eftersøgningen, men i August 1944 blev der atter Husundersøgelse i hans Hjem, og hans Hustru kom i et saa haardt Forhør, at hun nu ogsaa maatte gaa under Jorden. Hun skiftede Identitet og fik som Frøken Juul Formiddagsplads paa et Kontor. Resten af Dagen var hun engageret i illegalt Arbejde blandt

andet som Sekretær for Husfeldt, der fik mere og mere at gøre med Organisationen af »Ringens« Grupper, ligesom han stod i næsten daglig Kontakt med Efterretningsvæsenet. Han var tillige Medarbejder ved »Ringens« Blad »det politiske . . .«, der kom hver 14. Dag og til at begynde med nærmest var at betragte som en Informationskilde til Ringens Medlemmer, men senere som »Nyt fra Ringen« fik Karakter af en illegal Avis. Til Slut skrev han praktisk taget hele dette Blad alene.

I April Maaned 1945 traadte Erik Husfeldt ind i Frihedsraadet som Repræsentant for »Ringens«.

Efter Befrielsen udsendtes Husfeldt som Repræsentant for Modstandsbevægelsen til San Franciscokonferencen sammen med Professor Hartvig Frisch, der repræsenterede den danske Rigsdag. Afrejsen fandt Sted den 18. Maj, Danmark var paa dette Tidspunkt ikke indbudt; men man havde sikre Informationer om, at det vilde ske. Paa Grundlovsdagen den 5. Juni fik Danmark den officielle Indbydelse. Husfeldt og Hartvig Frisch opholdt sig da i Washington og kunde sammen med Minister Kaufmann straks give Møde i San Fransisco. For Husfeldt var denne Tur en stor Oplevelse, fordi han overalt, hvor han viste sig, blev modtaget med den største Venlighed og Respekt i sin Egenskab af Repræsentant for det kæmpende Danmark. Han

var forbavset over at opdage, hvor uhyre vel informerede engelske og amerikanske Statsmænd var om vore Politikeres og vore politiske Partiers Holdning under Besættelsen, og man lagde fra engelsk og amerikansk Side stor Vægt paa, at han skulde forstaa, at det var Modstandsbevægelsen, vor Sabotage, vor aabne Kamp, der havde reddet Danmark. Havde vi oplevet en 4. Maj med en scaveniansk Samlingsregering, vilde vi være blevet besat »fjendtligt« som Ungarn og andre Vasalstater og faaet en Behandling som dem.

Efter Hjemkomsten fra San Fransisco blev Husfeldt opfordret fra saavel konservativ som socialdemokratisk Side til at stille sig ved det kommende Folketingsvalg. Han valgte Socialdemokratiet, fordi han under Besættelsen mere og mere var kommet til at sympatisere med den socialistiske Tanke, men han blev ikke opstillet, idet Formanden for den socialdemokratiske Vælgerforening, Maskinmester Poulsen i Køgekredsen, hvor Husfeldt skulde have været opstillet, fik 72 Stemmer mere end han. Det har sikkert ikke gavnet hans Stilling, at det oplystes, at han i Besættelsens første Aar havde meldt sig ind i det konservative Folkeparti. Husfeldt siger, at naar han gjorde det den Gang, skyldes det, at han fandt dette Partis Holdning værdigere paa dette Tidspunkt end Socialdemokratiets, ligesom hans Stilling til Forsvarssagen maatte lade ham

foretrække dette Parti. Nogen Skuffelse blev det ikke for ham, at han ikke blev valgt. Han har sit Arbejde og store Planer om at bygge en lungekirurgisk Afdeling paa Rigshospitalet. Blandt hans Fagfæller ser man med Glæde paa, at han nu atter med al sin Kraft kan gaa i Gang med Løsningen af denne Opgave, som han som faa har Forudsætninger for at løfte op i et internationalt Plan.

INDHOLD

Forord	5
Danmarks Frihedsraad	8
Frode Jakobsen	29
Erling Foss	43
Børge Houmann	63
Aage Schoch	79
Mogens Fog	94
Arne Sørensen	114
Ole Chievitz	133
Carl Adolf Bodelsen	154
Hans Øllgaard	160
Alfred Jensen	171
Niels Banke	178
Erik Husfeldt	182

PORTRÆTTER AF
MÆNDENE I DANMARKS
FRIHEDSRAAD

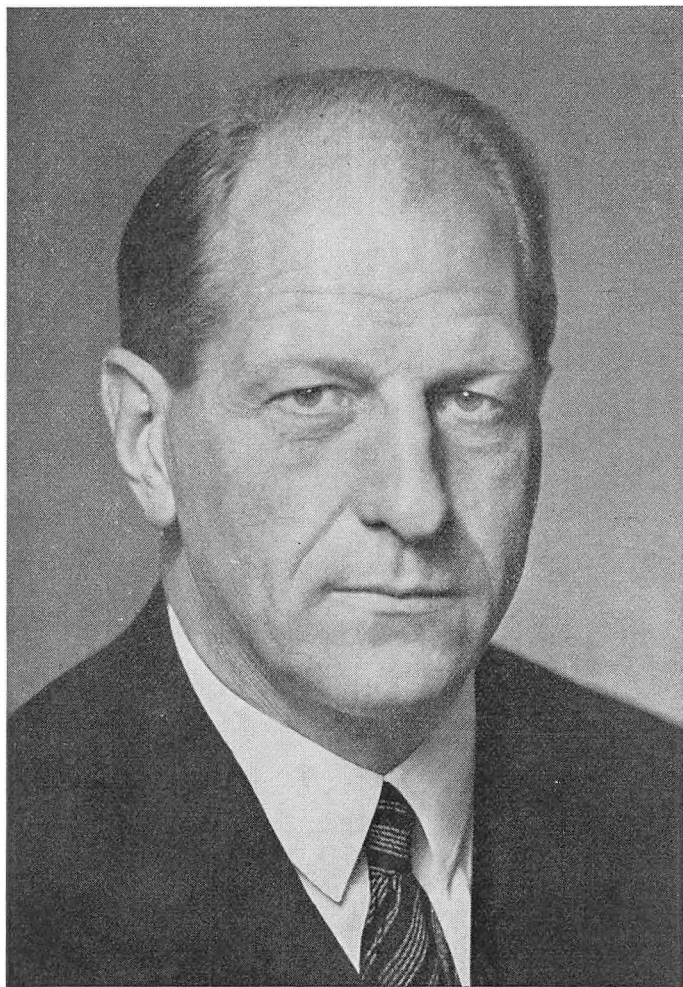
optaget af

FOTOGRAFERNE HOLT & MADSEN
København

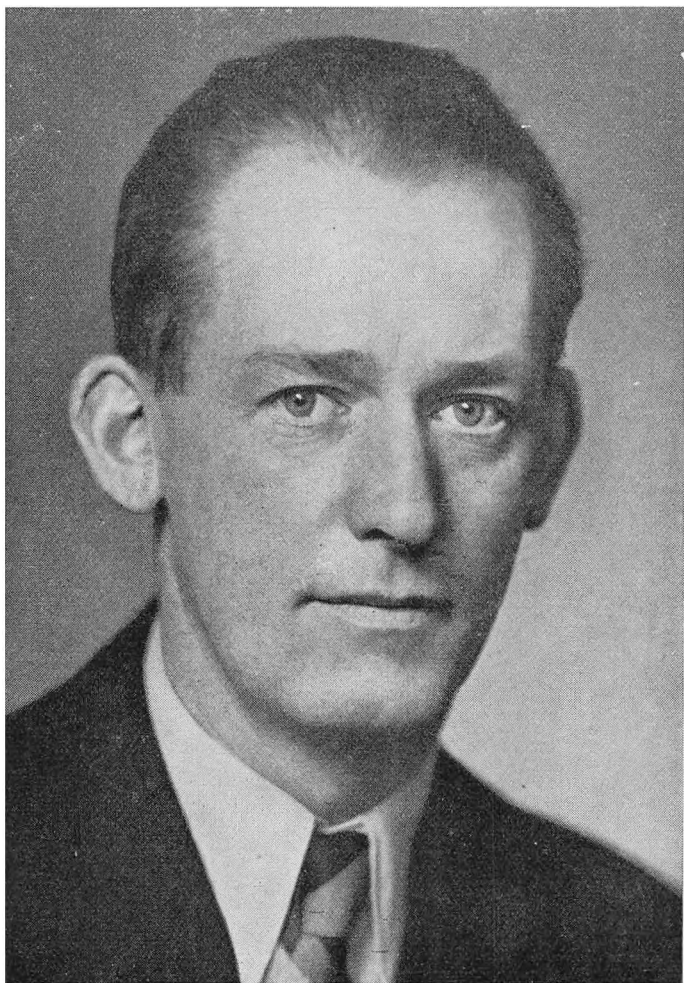
VILHELM PRIORS FORLAG - ALLAN C. CHRISTENSEN & PRIOR

Frode Jakobsen

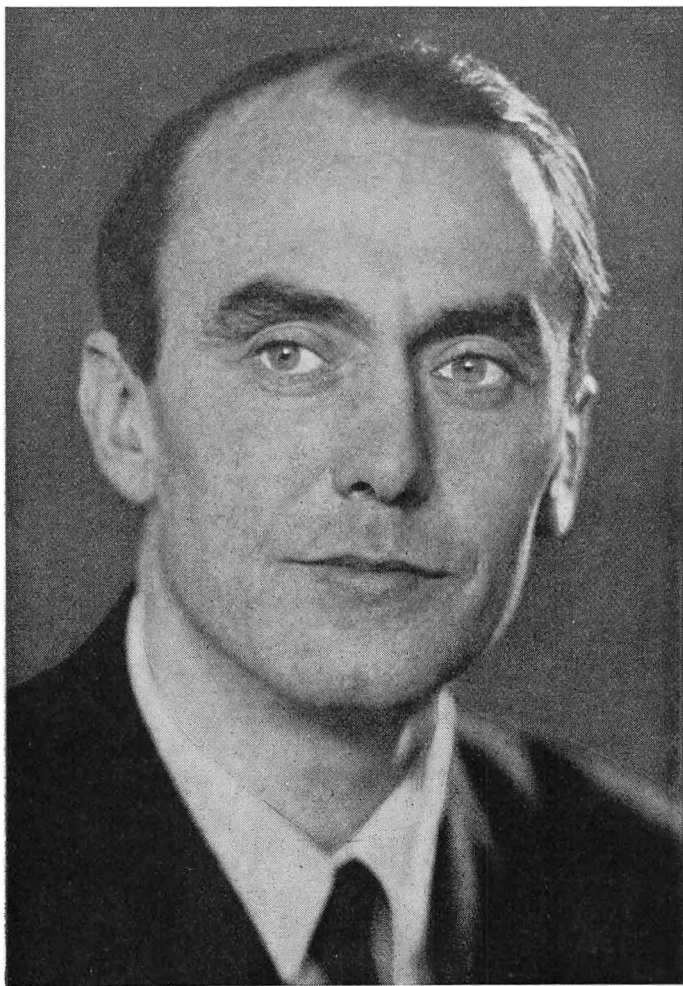
Erling Foss

Børge Houmann

Aage Schoch

Mogens Fog

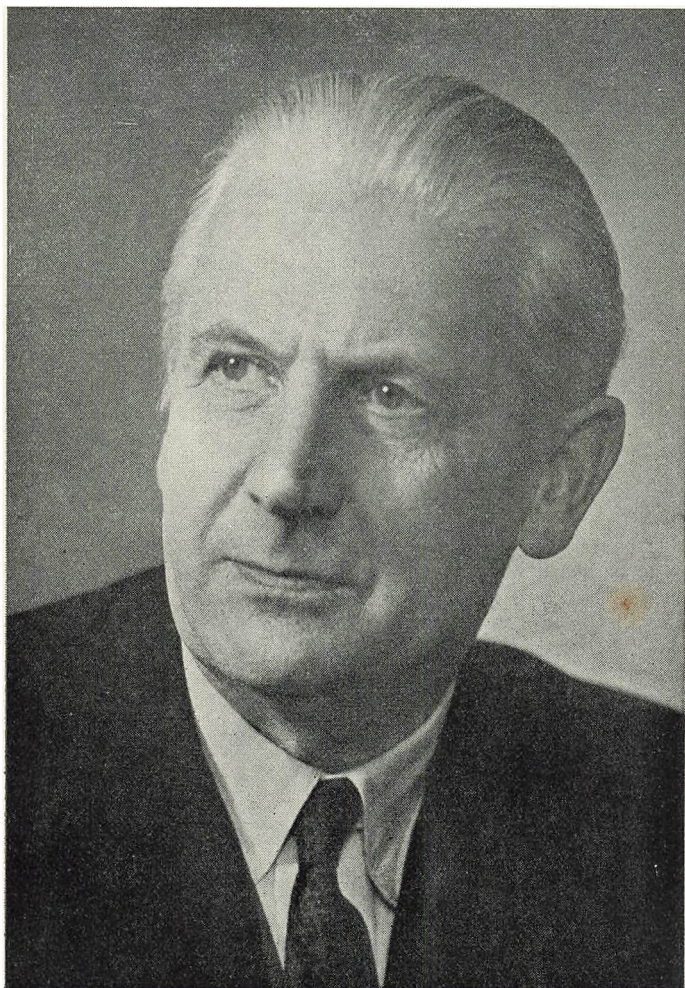
Arne Sørensen

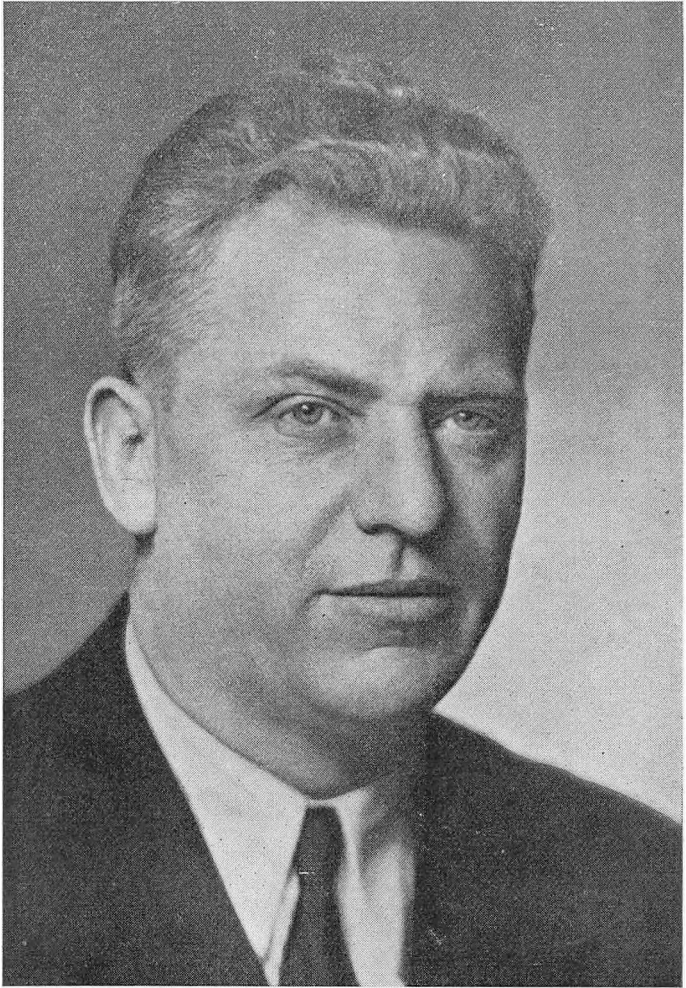
Ole Chievitz

Carl Adolf Bodelsen

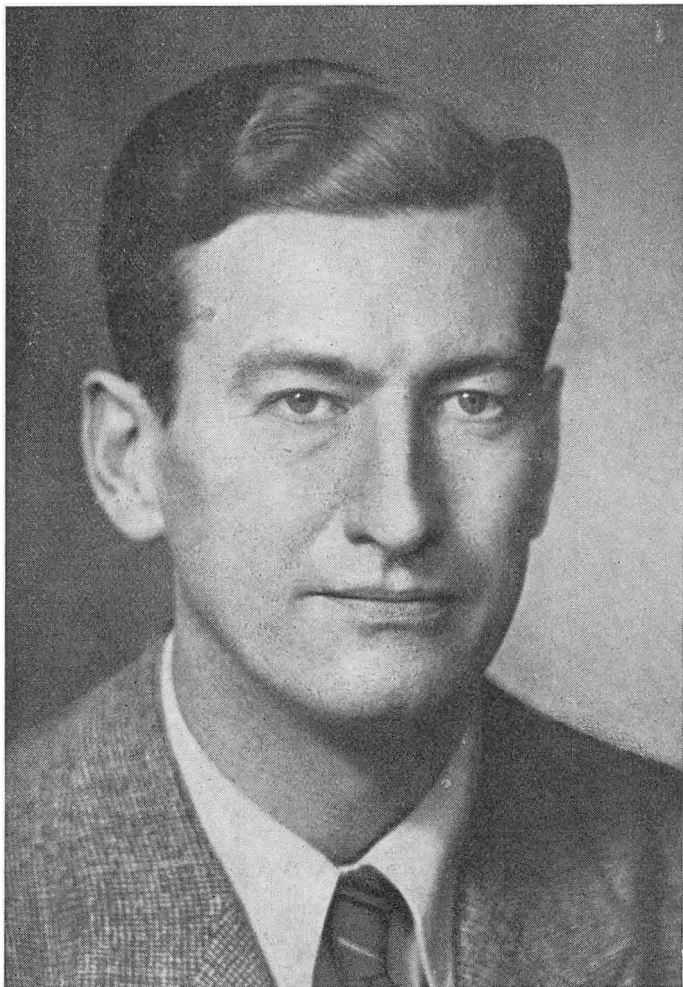
Hans Øllgaard

Alfred Jensen

Niels Banke

Erik Husfeldt

»K. H.«

Titusinder af Danske vil huske denne Signatur fra vittige, alvorlige og bidske Kroniker i det illegale „Morgenbladet“.

K. H. er identisk med den unge københavnske Kirurg og Finlandslæge, Dr. med. *Halfdan Lefèvre* hvis tidligere Bog *Danmark sender en Ambulance* blev en enestaaende Succes.

Med „*Mændene i Danmarks Frihedsraad*“ har Dr. Lefèvre atter vist sig som en fremragende Skribent. Hans Bog vil være medvirkende til, at Frihedsraadets Folk endnu engang vil blive Samtaleemne i vide Kredse, idet Forfatterens Beretninger indeholder en Mængde nyt „Stof“, som aldrig har været offentliggjort.

Efter at have læst denne Bog husker man ikke alene *Navnene*, men ogsaa *Mændene* — og det er det, der er Meningen med den.

VILHELM PRIORS FORLAG

ALLAN C. CHRISTENSEN & PRIOR